

Kuopiolainen sosiaalitieteilijä.
Kuopiossa 2000-luvulla opiskelleiden sosiaalitieteilijöiden
identiteetti opinnoissa ja työelämässä.

Samuel Piironen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalipsykologia

Yhteiskuntatieteiden laitos

Yhteiskuntatieteiden ja kauppa-
tieteiden tiedekunta

Itä-Suomen yliopisto

Syyskuu 2018

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalipsykologia

PIIROINEN SAMUEL: Kuopiolainen sosiaalitieteilijä. 2000-luvulla Kuopiossa opiskelleiden sosiaalitieteilijöiden identiteetti opinnoissa ja työelämässä.

Pro gradu -tutkielma, 91 sivua, 4 liitettä (4 sivua)

Tutkielman ohjaajat: Professori Vilma Hänninen, yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen

Syyskuu 2018

Avainsanat: yliopisto-opiskelu, sosiaalitieteet, identiteetti, ammatillinen identiteetti, sosiaalinen konstruktionismi

TIIVISTELMÄ

Tämä tutkimus käsittelee sosiaalitieteen opiskelua, työskentelyä ja identiteettiä. Tutkimuksen ensimmäisenä tarkoituksena on selvittää, millainen on kuopiolaisen sosiaalitieteen ydin 2000-luvulla. Tässä yhteydessä esitellään kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys, joka kuvaa sosiaalitieteen yhteisön keskuudessa arvostettavia ja hyljeksittäviä piirteitä. Toinen tutkimuskysymys käsittelee sitä, mitä tapahtuu sosiaalitieteen opiskelijan siirtyessä työelämään. Tällöin tarkastelun kohteena on sosiaalitieteilijän ammatillisen identiteetin muotoutuminen uran alkuaikoina.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on luonteeltaan narratiivis-konstruktionistinen. Tutkimuksessa identiteetin ajatellaan siis muodostuvan persoonallisen ja sosiaalisen identiteettiprojektin vuoropuheluna. Identiteetti linkittyy täten vahvasti kieleen ja sosiaalisiin ympäristöihin. Sosiologisessa mielessä tutkimuksessa kiinnitytään refleksiivisen modernin teoreetikkojen tapaan käsitteellistä identiteetti valintaelämäkertana, joka edellyttää refleksiivisyyden taitoja.

Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa on ryhmäkeskustelu. Tutkimusaineisto on kerätty kolmessa ryhmäkeskustelussa, johon osallistui yhteensä yhdeksän kuopiolaista generalisti-sosiaalitieteilijää. Aineiston pohjalta on analysoitu keskusteluissa rakennettua kuvaa kuopiolaisen sosiaalitieteen erityispiirteistä ja ammatillisen identiteetin muotoutumisesta.

Kuopiolaisen 2010-luvun sosiaalitieteen moraalijärjestyksen keskeisenä elementtinä on tasapainoilu sivistysihanteen ja reaali maailman ammatillisuuden välillä. Muita moraalijärjestyksessä arvostettavia piirteitä ovat yhteinen keskustelu, soveltaminen, maailmanparantaminen, oma kiinnostus ja vaatimattomuus. Nämä piirteet edustavat kuopiolaisen sosiaalitieteen ydintä, johon opiskelijat kiinnittyvät opintojensa aikana. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kuopiolaisen sosiaalitieteen yhteisössä sivistykselliset ja tiedon välineellisyyttä korostavat arvot esiintyvät rinnakkain.

Toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti tutkimuksessa hahmotellaan neljä vaihekertomusta ammatillisen identiteetin muotoutumisesta uran alkuaikoina. Nämä neljä vaihekertomusta osoittavat, että opintojen ja työelämän välinen suhde voi muotoutua hyvin eri tavoin, ja sosiaalitieteen opiskelu voi saada työelämästä käsin hyvin erilaisia merkityksiä.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies

Department of Social Sciences

Social Psychology

PIIROINEN SAMUEL: Kuopiolainen sosiaalityöntekijä. 2000-luvulla Kuopiossa opiskelleiden sosiaalityöntekijöiden identiteetti opinnoissa ja työelämässä.

Master's thesis, 91 pages, 4 appendices (4 pages)

Advisors: Professor Vilma Hänninen, University Teacher Mikko Saastamoinen

September 2018

Keywords: academic studies, social sciences, identity, occupational identity, social constructionism

ABSTRACT

This study examines social science studies, work and identity. The first aim of the study is to find out, what is the core of Kuopio's social science studies in the 21st century. This question will be answered by identifying the moral order that is describing the values that are appreciated and rejected in the community. Another research question deals with what happens when a social science student moves into working life. The subject of this study is then the formation of the occupational identity of a social scientist in the early years of the career.

The theoretical framework of the study is narrative-constructive in nature. In this framework, identity is thought to be shaped in a dialogue between personal and social identity project. Identity thus links strongly to language and social environments. In a sociological sense, research focuses on reflexive modern theoreticians as conceptualizing identity as a chosen narrative which requires reflexive skills.

The data has been collected using focus group discussion as a method. The data was collected in three focus group discussions, involving total of nine generalist-social scientists from Kuopio. An image of Kuopio's social sciences was constructed from the material based on the discussions.

A key element of Kuopio's social sciences moral order in 21st century is balancing between the general knowledge and the requirements of the real world. Other features valued in the moral order include discussion, application, improvement of the world, interest and modesty. These features represent the core of the Kuopio's social science studies, which the student attaches during their university studies. This study shows that in the community of Kuopio's social sciences, there are general and instrumental value of knowledge concurrently.

According to another research question, the study outlines four narratives describing the formation of occupational identity in the early years of the career. These four narratives show that the relationship between studies and working life can be seen very differently. The study also shows that social science studies can give very different meanings to studying from the point of working life.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN TAUSTA	4
2.1 Identiteettiprojektit	5
2.2 Modernisaatio ja identiteetti	7
2.3 Ammatillinen identiteetti	9
3 YLIOPISTO JA OPISKELU	12
3.1 Yhteiskunta ja moderni yliopisto	12
3.2 Moderni yliopisto – uusi opiskelijatyyppe?	15
3.3 Tiedekulttuurien tutkimuksen perinne	17
4 SOSIAALITETEIDEN YHTEISÖÄ ETSIMÄSSÄ	20
4.1 Sosiaalitieteiden opiskelu – itseisarvoista sivistystä?	20
4.2 Sosiaalitieteet Kuopiossa	23
4.3 Sosiaalitieteilijöiden siirtymä töihin	25
4.4 Työllisyys ja työtehtävät	28
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
5.1 Ryhmäkeskustelu kulttuurin tutkimisen välineenä	30
5.2 Eettiset kysymykset	33
5.3 Tutkimuksen toteutus	34
5.4 Analyysin eteneminen	37
5.5 Aineiston kuvailua	39
6 TULOKSET	42
6.1 Ryhmien suhtautuminen 1980-luvun tamperelaisen sosiaalitieteen mallitarinaan ja moraalijärjestykseen	42
6.2 Kuopion sosiaalitieteen moraalijärjestys 2010-luvulla	45
6.3 Eronteko muihin aloihin	52
6.4 Opinnoista kohti työelämää	55
6.5 Vaihekertomukset	59
6.5.1. Sosiaalitieteilijän urapolku	60
6.5.2 Oman paikan etsijä	62
6.5.3 Ajautuja	64
6.5.4 Väliinputoaja	67
6.5.5 Vaihekertomusten vertailua	69
6.6 Kuopion sosiaalitieteen mallitarina 2010-luvulla	73
7 POHDINTA	75

7.1 Sosiaalitieteen opiskelu 2000-luvulla	76
7.2 Opinnoista työelämään	79
7.3 Lopuksi.....	82
LÄHTEET	86
LIITTEET	92
Liite 1: Kutsu tutkimukseen	92
Liite 2: Tutkimustiedote	93
Liite 3: Ryhmäkeskustelun teemarunko.....	94
Liite 4: Sosiaalitieteiden mallitarina	95

TAULUKOT JA KUVIOT

Taulukko 1. Tamperelaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys 1980-luvulla.....	22
Taulukko 2. Kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys 2010-luvulla.....	50
Kuvio 1. Keskeiset käsitteet.....	11
Kuvio 2. Työelämään siirtymisen vaihekertomukset.....	70

1 JOHDANTO

Tarkastelen tässä tutkielmassa kuopiolaista sosiaalitieteilijäidentiteettiä. Kuten arvata saattaa, liittyä aiheeseen kohdistunut kiinnostus vahvasti omaan sosiaalitieteilijyyteen ja sen pohdiskeluun. Itse haikauduin Kuopioon opiskelemaan sosiaalitieteitä hieman sattumalta. Lukiossa psykologia alkoi kiinnostaa huomattavan paljon, mutta koska psykologin työnkuva ei tuohon aikaan tuntunut houkuttelevalta, löytyi teemoiltaan vielä kiehtovampi tieteenala Kuopiosta. Tällä alalla edes tulevaisuuden työllistymiseen liittyvät kysymykset eivät mietityttäneet, sillä opiskelun sisältö oli niin kiinnostavaa! Yliopisto-opintojen aloittaminen oli samaan aikaan jännittävää ja yllättävää. Monet yliopiston käytännöt olivat Etelä-Savon pikkukylästä kampukselle saapuvalla fuksille outoja, eihän lähisuvussakaan ollut montaa yliopiston käynnyttä sukulaista, joiden kokemuksia voisi peilata. Samaten hämmennystä aiheutti opiskelupaikan saamisesta ilmoittanut kirje, jonka lähettäjäksi oli merkitty yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Minne se sosiaalipsykologia nyt jäi? Ja mitä tarkoittavat sosiologia ja sosiaalipedagogiikka?

Opintojen edetessä sosiaalitieteellinen arvoitus alkoi hiljalleen aueta. Kuopiossa ensimmäiset kolme vuotta opiskellaan yleisiä sosiaalitieteitä, joita ovat sosiologia, sosiaalipedagogiikka ja sosiaalipsykologia. Tämän jälkeen näistä valitaan pääaine, johon tehdään kandidaatin ja lopulta pro gradu -tutkielma. Vaikka pääaineen valinta tuntui opiskelemaan tullessa itsestään selvältä, oli valinta kolmen pääaineen välillä lopulta vaikea. Tiukan pohdinnan jälkeen pääaineeksi valikoitui kuitenkin se ala, jota alun perin olin tullutkin hakemaan: sosiaalipsykologia.

Tällä hetkellä olen ollut Itä-Suomen yliopiston opiskelijana viisi vuotta. Opintojen lähestyessä loppuaan myös opintojen jälkeinen aika alkaa kuin varkain mietityttää yhä enemmän. Millaista on olla sosiaalitieteilijä yliopiston ulkopuolella? Mikä on panokseni työpaikalla? Millaista on sosiaalitieteellinen osaaminen? Nämä kysymykset liittyvät sosiaalitieteilijän ammatilliseen identiteettiin.

Kuopiolaiseen sosiaalitieteeseen ja sen luonteeseen liittyvät teemat olivat mieleissäni jo syksyllä 2016 lukiessani sosiaalipsykologian maisterivaiheeseen kuuluvaa teosta *Sosiaalipsykologian sukupolvet* (Lahikainen, Suoninen, Järventie & Salonen 2012). Teos käsittelee suomalaisen sosiaalipsykologian kehittymistä aina sen alkuvuosista nykypäivään. Silmiinpistävää teoksessa oli se, että suomalaiseen sosiaalipsykologiaan keskittyessään se käsittelee ainoastaan Tampereen ja Helsingin yliopistoja,

sivuuttaen Kuopion käytännössä kokonaan. Keitä me kuopiolaiset sosiaalitieteilijät oikein olemme? Mikä on meidän paikkamme yliopistokampuksella, jolla joka toinen vastaantulija tuntuu olevan lääkäri tai luonnontieteilijä?

Käsillä olevassa tutkielmassa minulla on oikeastaan kaksi tavoitetta. Ensinnä hahmottelen vastausta kysymykseen siitä, millainen on kuopiolaisen sosiaalitieteen ydin 2000- ja 2010-luvulla. Sosiaalitieteillä viitataan tässä yhteydessä nimenomaan Kuopiossa opetettaviin generalistisiin sosiaalitieteisiin, joita ovat sosiaalipsykologia, sosiologia, sosiaalipedagogiikka ja sosiaali/yhteiskuntapolitiikka. Myös sosiaalityön pääaineessa on Kuopiossa paljon opiskelijoita, mutta professionalistisena, suoraan sosiaalityöntekijän ammattiin valmistavana koulutuksena olen rajannut tuon pääaineen opiskelijat ulos tästä tutkimuksesta. Sosiaalityön merkitys generalistisille sosiaalitieteille Kuopiossa on kuitenkin suuri, mikä tulee pitää mielessä myös läpi tämän tutkimuksen (ks. luku 4.2). Toinen tutkimukselleni asettama tavoite tarkastelee sosiaalitiedettä yksilötasoisemmin. Tällöin kiinnostukseni kohteena on se, kuinka sosiaalitieteilijän identiteetti muovautuu opintojen aikana ja valmistumisen jälkeen.

Suomalaisia yliopisto-opiskelijoita on vuosien mittaan tutkittu varsin monipuolisesti. Tässä kohtaa on syytä mainita ainakin Oili-Helena Ylijoen (1998) väitöskirja, jossa tarkasteltiin 1980-90 -lukujen taitteen tamperelaisia opiskelijoita. Keskeisenä huomiona tutkimuksessa oli se, kuinka eri aloilla on taipumus muodostaa toisistaan eroavia oppiainekulttuureita. Täten se, mitä kunkin oppiaineen piirissä pidetään hyväksyttävänä tai paheksuttavana, voi vaihdella yhden yliopiston sisällä huomattavasti. Toisekseen kyseisessä tutkimuksessa käsiteltiin yhtenä oppiainekulttuurina sosiaalitieteitä. Sosiaalitieteistä piirtyy tällöin kuva sivistysintoisina maailmanparantajina ja akateemisen kriittisyyden harrainna puolustajina.

Toisen ajatteluuni paljon vaikuttaneen aikalaiskuvan opiskelijoista on tehnyt Tapio Aittola (1992) joka tutki jyvaskyläläisiä opiskelijoita 1980-luvulla. Hänen kuvauksensa poikkesi Ylijoen sosiaalitieteen hahmotelmasta hurjasti. Aittolan mukaan on syntynyt uusi opiskelijatyyppe, joka ei ole kiinnostunut tieteestä ja sivistymisestä vaan yliopiston ulkopuolisesta ajanvietosta ja opintojen jälkeisestä työllistymisestä. Aittolan hahmotelmassa yliopisto alkaa muistuttaa yhä enemmän koulua, jossa käydään oppimassa vain välttämätön ja tulevaisuuden työelämässä tarpeelliseksi nähty tieto. On syytä korostaa, että Ylijoen ja Aittolan tutkimuksissa on ennen kaikkea kyse tiettyssä ajassa ja paikassa syntyneistä aikalaiskuvista. Siten myös käsillä oleva tutkielma on aikalaiskuvaus kuopiolaisesta sosiaalitieteestä 2000-luvulla.

Kuopiolaisten sosiaalitietelijöiden identiteettejä ei ole aiemmin juurikaan tutkittu. Johanna Peurajärvi (2008) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan Kuopion yliopistosta valmistuneiden sosiaalipsykologien

työhön sijoittumista ja ammatti-identiteettiä. Peurajärven keskeinen huomio oli, että kuopiolaiset sosiaalipsykologit sijoittuvat työelämään melko nopeasti, ja työskentelevät hyvin erilaisissa työtehtävissä. Peurajärven mukaan tämä työtehtävien moninaisuus johtaa siihen, että kuopiolaisten sosiaalipsykologien ammattiryhmän yhtenäisyys on pientä, ja heidän ammatti-identiteettinsä muotoutuu kulloisenkin työtehtävän mukaan. Yhtenäistä ja selkeärajaista ammatti-identiteettiä Peurajärvi ei siis sosiaalipsykologien keskuudesta löytänyt.

Käsillä olevan tutkielman luonteeseen vaikuttaa väistämättä se, että olen itse opintojeni loppuvaiheessa olevana sosiaalitieteilijänä myös osa tutkimaani aluetta. Suuri kimmoke juuri kuopiolaisen sosiaalitieteen tutkimiseen oli prosessin mahdollistama tilaisuus itsereflektioon ja oman identiteetin pohdintaan. Tässä mielessä tutkielmani kertoo myös laajemmin ajastamme, jossa identiteetin ja ammatillisen identiteetin pohdinnoista on tullut osa kaikkien arkea. Kun elämä ei etene ennalta määrättyä ja suoraviivaisena polkuna, täytyy meidän itse tehdä valintoja elämästämme ja etsiä vastausta kysymyksiin ”kuka minä olen” ja ”keitä me olemme”.

Henkilökohtaisella tasolla teen siis tässä tutkielmassa katsauksen menneisiin vuosiin ja siihen, millaiseen yhteisöön olen opiskeluvuosieni aikana kuulunut. Tavoitteenani tässä tutkielmassa on hahmotella sitä, millainen on kuopiolainen sosiaalitiede 2000-luvulla ja mitkä ovat sen erityispiirteet. Toiseksi tutkielmassa suunnataan tulevaisuuteen pohtien sitä, millaisena siirtymä opinnoista työelämään näyttäytyy. Laajemmalla tasolla tämä osa tutkielmasta pyrkii etsimään vastausta siihen, kuinka kuopiolaiset sosiaalitieteilijät siirtyvät opinnoista työelämään ja millaiseksi opintojen merkitys tässä siirtymässä muodostuu.

Tutkielmani etenee siten, että seuraavassa luvussa esittelen tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet ja teoreettisen viitekehyksen. Tämän jälkeen huomio siirtyy suomalaiseen yliopistoinstituutioon ja siinä tapahtuneisiin muutoksiin. Neljännessä luvussa luodaan tarkempaa kuvaa sosiaalitieteen opiskelusta ja siitä, kuinka sosiaalitieteilijöiden siirtyminen opinnoista työelämään tapahtuu. Viidennessä luvussa taustoitetaan tässä tutkimuksessa käytettyä ryhmämetodia, ja kuudes luku keskittyy tutkimuksen toteutuksen esittelyyn. Seitsemännessä luvussa siirrytään tutkimusten tuloksiin, jolloin esitellyksi tulee kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys ja mallitarina sekä neljä ammatillisen identiteetin muotoutumista kuvaavaa vaihekertomusta. Viimeisessä kahdeksannessa luvussa pohditaan tutkimuksen tuloksia laajemmin ja ehdotetaan aiheita jatkotutkimukselle.

2 TEOREETTINEN TAUSTA

Tutkielmani käsitteellisen keskiön muodostaa identiteetti. Käsite identiteetti eroaa määritelmällisesti minuudesta siten, että minuuden liittyessä kykyyn käyttää persoonapronominia ”minä” (Harré 1998), liittyy identiteetti itsen ja muiden tekemiin määrittelyihin siitä, ”keitä me olemme” ja ”kuka minä olen” (Saastamoinen 2006, 170; 172). Identiteetti viittaa siis niihin tulkintoihin, joita teemme jatkuvasti itsestämme ja joita muut tekevät meistä (Saastamoinen 2007, 231). Täten sekä minuudella että identiteetillä on vahva kielellinen perusta.

Tulkinnat identiteetistämme ovat erilaisia eri aikoina. Perinteisesti identiteettiä on pidetty varsin staattisena ja muuttumattomana, ulkoa annettuna ominaisuutena. Ajassamme identiteettiä kuvaa kuitenkin entistä enemmän refleksiivinen omaan elämään ja identiteettiin suuntautunut pohdiskelu. Myöhäismodernissa ajassa, jossa identiteettiä ulkoa päin määrittelevät rakenteet ovat muuttuneet ongelmallisiksi, yksilö voi entistä vapaammin valita oman identiteettinsä. (Giddens 1991, 32–33; Saastamoinen 2006, 170.) Sosiologi Anthony Giddensin mukaan identiteetti tarkoittaa ominaisuutta, jonka yksilö luo ja jota tämä ylläpitää refleksiivisenä prosessina. Identiteettiä pidetään yllä kielellisesti, joten identiteetti on jatkuvuutta luova tarina. (Giddens 1991, 52–54.)

Identiteetin käsitteellä viitataan eri tutkimusperinteissä hyvin erilaisiin näkökulmiin. Burrin (2003, 106) mukaan käyttämällä termiä identiteetti voidaan välttää persoonallisuuden käsitteeseen liittyvä essentialismi ja hahmottaa minuus ensisijaisesti sosiaalisena ilmiönä. Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa identiteetti hahmotetaan usein tekemällä jakoa sosiaaliseen sekä persoonalliseen identiteettiin (ks. esim. Saastamoinen 2006, 172). Näistä sosiaalisella identiteetillä viitataan yksilön samaistumiseen ja liittymiseen sosiaalisiin yhteisöihin tai ryhmiin, kun taas persoonallisella identiteetillä tarkoitetaan yksilön samuutta tilanteesta riippumatta. Näitä identiteetin puolia painotetaan eri tavoin eri teorioissa. Sosiaalista identiteettiä painottavissa teorioissa ympäristön merkitys identiteetin muovajana nähdään ensisijaisena, kun taas persoonallista identiteettiä painottaessa huomio kiinnittyy yksilölliseen toimijuuteen ja muista erottautumiseen. (Ks. esim. Eteläpelto & Vähäsantanen 2008.)

Tässä tutkielmassa kiinnitytään ensisijaisesti identiteetin sosiaalista konstruoitumista korostaneeseen perinteeseen korostamalla sosiaalisen ympäristön roolia identiteetin muodostumisessa. Kiinnostuksen kohteena ovat siis kertomukset, joiden avulla identiteettiä tuotetaan. Tässä narratiivisessa lähestymistavassa identiteetillä viitataan ihmisen aina uudelleen rakentamaan kertomukseen siitä, kuka hän on. Nämä vastaukset eivät ole lopullisia, vaan muuttuvat ympärillämme muuttuvien tilanteiden

mukaan. Täten identiteetin muotoutuminen hahmottuu käytännössä sosiaalisen ja persoonallisen identiteetin vuoropuheluksi, jossa ihminen neuvottelee persoonallista identiteettiään suhteessa ympäröiviin sosiaalisiin suhteisiin. (Holstein & Gubrium 2000; Burr 2003; Hirvonen 2003, 27; Eteläpelto & Vähäsantanen 2008.)

2.1 Identiteettiprojektit

Identiteetin ensisijaisesti sosiaalisena konstruktiona näkee esimerkiksi Rom Harré (1983; 1998). Hänen mukaansa identiteetissä on kyse kahdesta rinnakkaisesta prosessista, sosiaalisesta ja persoonallisesta identiteettiprojektista. Sosiaalisessa identiteettiprojektissa ihminen kiinnittyy yhteisöönsä sosialisoinnin kautta. Kiinnittyessään osaksi yhteisöä yksilön on omaksuttava yhteisössä vallitseva kollektiivinen moraalijärjestys. Moraalijärjestys viittaa niihin piirteisiin, joita tietyn kulttuurin piirissä pidetään joko kunnioitettavina tai halveksuttuina. Yhteisön jäsenyyden saavuttaminen vaatii oman kyvykkyyden osoittamista, eli käytännössä yhteisössä vallitsevan moraalisen järjestyksen tuntemisen osoittamista. (Harré 1983, 244–246; 273–280; Ylijoki 1998, 132–133; 138, Hirvonen 2003, 26.) Yhteisön sisäistä moraalijärjestystä sen sijaan välitetään ja ylläpidetään kollektiivisen mallitarinan avulla. Mallitarinassa moraalijärjestyksen keskeiset piirteet kiteytyvät ja ilmenevät tarinallisessa muodossa. (Ylijoki 1998, 146–149.)

Persoonallinen identiteetti projekti kuvaa yksilön taipumuksia tulla esiin yksilöllisenä ja muista erottuvana yhteisön jäsenenä. Jokainen yksilö kiinnittyy moraalijärjestykseen omasta ainutlaatuisesta tilanteestaan käsin, ja tulkitsee tilanteita oman henkilöhistoriansa kautta. Ihmiset eivät kiinnity moraalijärjestykseen sellaisenaan, vaan siihen pyritään saavuttamaan ainutlaatuinen suhde. Narratiivisesti muotoiltuna voidaan sanoa, että persoonallisessa identiteetti projektissa on kyse omaksutun kulttuurisen mallitarinan muuntamisesta yksilölliseksi sisäiseksi tarinaksi. Yksilöllinen kiinnittyminen kollektiiviseen mallitarinaan mahdollistaa myös sen muovaamisen. Sosiaalinen ja persoonallinen identiteetti projekti ovat siis läsnä rinnakkain, ja ne ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Kyse on kahdesta limittäisestä prosessista, jossa ensinnä kiinnitytään sosiaaliseen yhteisöön, ja toisaalta muunnetaan sitä persoonallisella tavalla. Tunnustettu asema yhteisössä vaatiikin molempien identiteetti projektien onnistumisen. (Harré 1983, 273–280; Ylijoki 1998, 132–133; 137–138; 150; Hirvonen 2003, 26).

Väitöskirjassaan Oili-Helena Ylijoki (1998) kuvaa, kuinka uusi opiskelija kiinnittyy osaksi opiskelijayhteisöä omaksumalla oman oppiaineensa moraalijärjestyksen. Tästä kirjoittamattomasta oikean ja väärän jaottelusta muodostuu sosiaalisen identiteetin perusta, jota kautta oman oppiaineen sosiaaliseen ympäristöön kiinnittyminen tapahtuu. Harrén ajattelussa sosiaalinen identiteetti on siis ensisijainen verrattuna persoonalliseen, ja jälkimmäisen ilmi tuonti on mahdollista vasta sosiaalisen identiteetin kautta (mt., 133). Mikäli alaan sosiaalistuminen ei onnistu, voi seurauksena olla jopa alan vaihto (Hirvonen 2003, 119–124). Sen lisäksi, että akateemiseen kulttuuriin samaistumisella on tärkeä merkitys yksilöiden identiteettiprojekteille, sillä on myös merkittävä rooli akateemisten kulttuurien uusintamisen ja jatkuvuuden kannalta (Hakala 2009, 25).

Persoonallisen ja sosiaalisen identiteettiprojektin suhdetta auttaa hahmottamaan Harrén ajatus psykologisesta avaruudesta. Tämä malli sisältää neljä vaihetta, joiden kautta ihminen muodostaa henkilökohtaisen suhteen sosiaaliseen yhteisöön. Ensimmäisessä (1) omaksumisen vaiheessa yksilö omaksumaa kulttuurinsa peruspelisäännöt. Tämä prosessi muodostaa sosiaalisen identiteettiprojektin perustan. Muuntamisessa (2) yksilö muodostaa henkilökohtaisen suhteen kulttuuriinsa. Persoonallisen identiteettiprojektin juuret sijoittuvat juuri tälle alueelle. Seuraavassa (3) julkistamisvaiheessa yksilö julkaisee kulttuurin persoonalliset muunnoksensa. Tätä vaihetta voisi kuvailla identiteettineuvotteluksi, jossa yksilö voi joko saavuttaa tunnustetun aseman yhteisönsä jäsenenä tai tämän sosiaalisen identiteettiprojektin voi joutua vaakalaudalle. Lopulta (4) konventionalisoitumisen vaiheessa jotkin yksilön esittämät muunnokset tulevat hyväksytyksi yhteisön kulttuuriseen moraaliseen järjestykseen. (Harré 1983, 44; 256–259; Ylijoki 1998, 133–138.)

Ylijoen (1998, 143) mukaan jokainen moraalijärjestys on myös sisäisesti hajanainen ja mahdollistaa täten yksilöllistä liikkumatilaa. Yksilöllisyyttä korostavissa kulttuureissa moraalijärjestysten sisäinen eriytyminen saattaa lisääntyä, kun persoonallisen identiteetin ilmi tuonti on entistä kannustettavampaa (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 44–45). Ihmiset voivat kuulua myös samanaikaisesti erilaisten moraalijärjestysten piiriin. Esimerkiksi yliopisto-opiskelijan on mahdollista tuntea kuulumista samanaikaisesti oppiaineensa, työpaikkansa sekä perheensä moraalijärjestyksiin. Kuuluminen usean moraalijärjestyksen piiriin saattaa aiheuttaa ristivetoa, jolloin yhden yhteisön arvostuksien seuraaminen johtaa toisen yhteisön arvostamien asioiden laiminlyömiseen. (Ylijoki 1998, 143–144.) Holstein ja Gubrium (2000, 105) korostavat, että ihmiset tuovat sosiaalisiin tilanteisiinsa mukana myös esimerkiksi luokkaan, sukupuoleen tai etniseen taustaan liittyvän näkökulmansa. Täten ei olekaan ihme, että esimerkiksi työluokkaistaustaiset opiskelijat voivat kokea kiinnittymisvaikeuksia keskiluokkaiseen yliopiston moraalijärjestykseen (vrt. Käyhkö 2014).

Yksittäisessä yhteisössä saattaa olla useita eri moraalijärjestyksiä (Ylijoki 1998, 144; Harré 1983, 245–246). Esimerkiksi yliopistolaitoksen sisällä opetushenkilökunnan ja opiskelijoiden välille saattaa syntyä toisistaan poikkeavat moraalijärjestykset. Yhteisön sisällä kilpailevat moraalijärjestykset voivat osaltaan tarjota lisää yksilöllistä liikkumatilaa, mutta toisaalta ne saattavat johtaa yhteisön sisäiseen jakaantumiseen ja jännitteiden lisääntymiseen (vrt. Ylijoki 1998, 178–181).

2.2 Modernisaatio ja identiteetti

Persoonallisen identiteettiprojektin korostuminen ja yksilöä ympäröivien yhteisöjen moninaisuus ovat luonteeltaan ilmiöitä, joiden voi ajatella liittyvän keskusteluun myöhäismodernista aikakaudesta. Viittaus myöhäismoderniin aikakauteen pitää sisällään ajatuksen siitä, että modernin aikakauden vakaat instituutiot ovat tulleet epävakaisiksi. Yksilön identiteetin ja elämänkulun näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että aiemmin elämänkulkua määrittelevät ulkoiset mallit menettävät merkitystään. Kun ihminen ei tule enää samassa määrin määritellyksi ulkoa käsin, siirtyy vastuuta valintojen tekemisestä ja oman identiteetin refleksiivisestä määrittelystä yksilölle itselleen. (Giddens 1991; Holstein & Gubrium 2000; Vilkkö 2001.)

Ajatukseen myöhäismodernista aikakaudesta liittyy myös se, että ihmisen elämänkulun varrelle mahtuu yhä suurempi määrä erilaisia yhteisöjä omine moraalijärjestyksineen. Yhteen tiettyyn moraalijärjestykseen sosiaalistumisen sijaan yksilön näkökulmasta hedelmällisempää on puhua moraalista järjestäytymisestä, jatkuvasta hyveellisen ja paheellisen toiminnan määrittelystä suhteessa ympäröivään maailmaan. Tällöin myös kysymys siitä, kuka minä olen, saa yhä useammin muodon, milloin, missä ja kuka minä olen. (Holstein & Gubrium 2000, 105–106; 217–218.) Myöhäismodernissa ajassa ihmisten taipumus kertoa itsestään erilaisia kertomuksia eri tilanteissa korostuu. Harré (1998) toteaa, että erilaisten kertomusten kertominen itsestään erilaisissa tilanteissa on normaalia. Epänormaalia sen sijaan olisi se, että kertojia on enemmän kuin yksi (emt., 156).

Myöhäismodernissa ajassa ihmisen ei olekaan enää mahdollista sosiaalistua tietyn yhteisön jäseneksi ja pysyä siinä kehdosta hautaan. Sen sijaan yksilön tulee yhä suuremmissa määrin suhtautua omaan elämäänsä refleksiivisesti, tehden valintoja oman elämänsä kulusta. Elämästä on tullut refleksiivinen projekti. (Giddens 1991, 20–21; ks. myös Saastamoinen 2007, 240–241.) Elämänkulun katkoksiensa ja limittäisyyksien lisääntyessä kiinnostaviksi tulevat erityisesti ne tilanteet, joissa ihmisen sosiaalinen

ympäristö vaihtuu ja hänen täytyy määritellä itsensä uudella tavalla. Giddens kutsuu näitä hetkiä ”kohtalokkaiksi hetkiksi” (fateful moments), sillä silloin ihmisen on siirryttävä johonkin uuteen tietäen, ettei tehtyä päätöstä todennäköisesti voi perua helposti. Tällaisia hetkiä ovat esimerkiksi opintojen aloittaminen sekä työelämään siirtyminen. (Giddens 1991, 112–114; Ahrio 2012, 56.)

Jatkuvien valinnanmahdollisuuksien edessä yksilön on Giddensin (1991, 80–88) mukaan järkevää valita itselleen elämäntyyli, jonka tehtävä on auttaa rajaamaan valintoja. Esimerkiksi opiskelu- ja työpaikan valinta ovat nimenomaan paikkoja joissa ihminen tekee valintaa omasta elämäntyylistään. Tätä valintaa rajaavat kuitenkin monet rakenteelliset rajoitteet, kuten sosioekonominen asema (Giddens 1991, 82). Mikäli opiskelupaikan yhteisö tai sen tarjoamat tulevaisuuskuvat sopivat uuden opiskelijan minä-identiteettiin, koetaan yhteisöön sosiaalistuminen merkitykselliseksi (Ahrio 2012, 278).

Gergen ja Gergen (1983, 262–264¹; ref. Ylijoki 1998, 150–151) hahmottavat elämänkulun ja sen katkonaisuuden suhdetta tekemällä eroa suppeisiin mikrotarinoihin ja laajoihin makrotarinoihin. Tällöin voidaan ajatella, että makrotarina muodostaa jatkuvuutta ihmisen tarinalle omasta identiteetistään. Makrotarina liittyy siis olennaisesti elämänkulkuun. Elämänkulun näkökulmasta mikrotarinat puolestaan muuttuvat tilanteen mukaan, ja omia mikrotarinoitaan voisivat olla esimerkiksi yliopisto-opiskelu sekä työelämään siirtyminen. Opintoihin sijoittuvan mikrotarinan merkitys koko elämäntähtäytystä jäsentävän makrotarinan kannalta selviää vasta opintojen päätyttyä. Tällöin jää nähtäväksi, tuleeko opinnoista loppuelämää vahvasti määrittävä tekijä, vai hiipuuko sen merkitys vähitellen pois työelämän intressien kasvaessa. (Vrt. Ylijoki 1998, 151.)

Voidaan ajatella, että myöhäismodernissa ajassa elämänkulkua määrittelevät makrotarinat ovat menettäneet merkitystään. Kokonaan ne eivät ole hävinneet, sillä yhä laajat kulttuureja muovaavat tarinat vaikuttavat meihin. Oleellinen muutos on kuitenkin siinä, että näitä kulttuurisia kielipelejä tulkitaan enemmän paikallisista pienoiskulttuureista käsin. (Holstein & Gubrium 2000.)

Myös Vilkkonen (2001) pohtii katkoksen ja elämänkulun jatkuvuuden suhdetta myöhäismodernista viitekehyksestä. Hänen mukaansa on varsin selvää, että tulevaisuudessa refleksiivisyys lisääntyy ja elämästä puhumisessa painottuu elämänkulullisen jatkuvuuden kuvaamisen sijaan jatkuvuuden luominen. Samoin Giddens (1991) näkee identiteettinarratiivien merkityksen jatkuvuuden luojana tärkeänä. Hänen mukaansa identiteetissä (self-identity) on kyse tarinasta, jolla yksilö luo jatkuvuutta muuttuvassa ajassa ja paikassa. Tätä identiteettiä myös muokataan refleksiivisesti sopimaan eri tilanteisiin.

---

¹ Gergen, Kenneth & Mary Gergen. 1983. ”Narratives of the Self”. Teoksessa *Studies in Social Identity*, toim. Theodore R. Sarbin & Karl E. Scheibe. New York: Praeger Publishers.

(Emt., 53.) Vilkon (2001, 84) mukaan myöhäismodernin elämäntutkimuksessa tulisi keskittyä ”pieniin vaihekertomuksiin” elämän merkityksellisistä siirtymistä. Näihin hetkiin on ladattuna tiheyttä ja rikasta vaihereflektiota, joka Vilkon mukaan auttaa meitä ymmärtämään identiteetin luonnetta ajassamme pitkiä elämäntutkimuksia paremmin. (Emt.)

Edellä olen esittänyt, että eheän ja yhtenäisen elämäntutkimuksen sijaan ihmisten elämää määrittävät yksilölliset valinnat, kuuluminen erilaisiin arjen yhteisöihin sekä muutokset siirryttäessä yhden yhteisön piiristä toiseen. Kun refleksiiviset valinnat ovat yhä keskeisemmässä roolissa yksilön identiteetin rakentumisessa, keskittyvät myös identiteetin pohdinnat niihin ”kohtalon hetkiin”, joissa sosiaalinen ympäristö vaihtuu toiseen. Näissä siirtymissä yksilön tulee punnita, missä määrin edellisen yhteisön piirissä muodostettu sisäinen tarina on käyttökelpoinen uudessa tilanteessa.

Ajatus identiteetin muotoutumisesta narratiivisen minä-kertomusten kautta pitää sisällään ajatuksen siitä, että identiteetti muotoutuu jatkuvasti uudelleen uusien kertomusten välityksellä (Hirvonen 2003, 27). Identiteetti on siis jotain, joka muotoutuu jatkuvasti eikä täten ole koskaan lopullista. Itsestään kertomalla ihminen ei ainoastaan kuvaile ominaisuuksiaan, vaan on myös osaltaan luomassa omaa identiteettiään. Nämä kertomukset kerrotaan aina jollekin, joten ympäristömme määrittelee sitä, millaisia kertomuksia itsestämme kerromme. Elämäntutkimuksen katkoksiensa lisääntymisen myötä jatkuvuutta luovan identiteetin pohdinnasta on tullut jatkuvasti ajankohtainen aihe. Näissä elämän katkoksiensa narratiivisen lähestymistavan on sanottu tarjoavan vaihtoehtoja identiteetin ymmärtämiselle erityisesti muutos- ja murroskohdissa, jossa identiteetin ja työn suhde on vielä epävarma. (Holstein & Gubrium 2000; Eteläpelto & Vähäsantanen 2008, 42.)

2.3 Ammatillinen identiteetti

Kun tutkitaan kouluttautumisen, työn ja identiteetin yhteyksiä, keskeinen käsite on ammatillinen identiteetti. Eteläpellon ja Vähäsantanen (2008, 26) mukaan ammatillinen identiteetti viittaa elämäntutkimukseen perustuvaan käsitykseen itsestä ammatillisena toimijana. Ammatillinen identiteetti sisältää persoonallisen näkökulman siitä, millainen olen suhteessa työhöni ja ammatillisuuteen, ja millaiseksi haluan tulla. Lisäksi se sisältää käsityksen siitä, mihin kuulun ja mitä pidän arvokkaana. Ammatillinen identiteetti sisältää siis sekä persoonallisia että sosiaalisia aineksia. (Emt., 26.)

Se, missä määrin ammatillista identiteettiä ammennetaan sosiaalisista tai persoonallisista resursseista, vaihtelee Eteläpellon ja Vähäsantanen (2008) mukaan työn ja ammatin mukaisesti. Esimerkiksi monissa traditionaalisissa ammateissa ammatillista identiteettiä rakennetaan yhteiskunnallisista muutostrendeistä huolimatta vahvasti ammatteihin samastumalla. Monilla luovuutta, muutosta ja jatkuvaa työssä oppimista vaativilla aloilla sen sijaan painottuu entistä enemmän yksilöllinen sekä persoonallinen identiteetti. (Emt., 45; ks. myös Palukka 2003.)

Eri alojen välillä on eroa siinä, missä määrin ammatillista identiteettiä on mahdollista kehittää opintojen aikana. Niin sanotuilla professionalistisilta aloilta valmistutaan suoraan tiettyyn ammattiin, jolloin myös opinnoilta haetaan useimmiten työelämävalmiuksia ja ammatillisia pätevyyskykyjä. Generalistisilla yleisaloilla sen sijaan opintojen työelämäyhteys on vähäisempi, jolloin opiskelulta haetaan henkilökohtaisempaa, sivistyksellistä ja teoreettista antia. (Ahrio 2012, 42–43.)

Toisaalta opiskelun orientaatiotapa saattaa muuttua vahvasti opintojen eri vaiheissa. Esimerkiksi Kouvon, Lairion ja Puukarin (2009, 447; 449) mukaan yliopisto-opiskelijoiden ammatillisen identiteetin pohdinnat painottuvat vahvasti opintojen loppuvaiheeseen. Näyttäisi siltä, että opintojen alussa painottuu useimmiten akateemisen identiteetin kehittäminen ja sosiaalistuminen akateemisen yhteisön jäseneksi. Opintojen loppuvaiheessa sen sijaan työelämään siirtyminen tulee yhä ajankohtaisemmaksi, jolloin ammatillisen identiteetin pohdinta korostuu. (Aittola 1992, 75–77; Ahrio 2012, 226, 240; 237–238.) Eteläpelto ja Vähäsantanen (2008) ehdottavat myös, että ammatillinen samaistuminen saattaa olla erityisen vahvaa työuran alussa, vaikka työyhteisön arvot eivät vastaisi henkilökohtaisia arvoja. Harrén terminologian avulla tämä on selitettävissä siten, että työyhteisöön kiinnittymisen alussa sosiaalinen identiteetti-projekti painottuu persoonallisen kustannuksella.

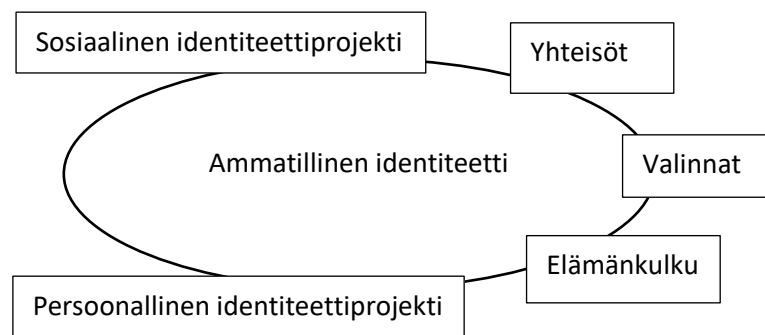
Modernisaatioprosessiin linkittyvä työelämän epävarmuuksien lisääntyminen on johtanut siihen, että ammatillisen identiteetin pohdinnoista on tullut jatkuvasti ajankohtainen aihe. Yliopisto-opiskelijoilla ammatillisen identiteetin pohdinnat voivat näkyä esimerkiksi sivuainevalinnoissa tai toiveissa opintojen työelämäyhteyksien lisäämisestä. Kun työelämä ei anna lupautusta jatkuvuudesta ja ennustettavuudesta, tulee elämänsä epävarmuuksien kohtaaminen yksilön vastuulle. Tällöin oman osaamisen tunnistamisesta ja markkinoinnista tulee tekniikoita, joiden avulla yksilön aiemmat kokemukset ja potentiaalinen osaaminen asetetaan narratiiviseen muotoon. Ammatillisen identiteetin narratiivisesta kertomuksesta tulee erilaisia työsuhteita yhteen kietova ja koossapitävä liima. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008.)

Edellä olen jäsentänyt tutkimuskysymysteni kannalta keskeisiä käsitteitä. On syytä korostaa, että identiteetin käsitteellistämisen tapoja löytyy valtava määrä pelkästään yhteiskunta- ja

kasvatustieteellisestä tutkimuksesta. Tässä tutkielmassa olen sitoutunut metodologisesti sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen, tarkemmin narratiiviseen metodiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hahmotan identiteetin lähtökohtaisesti sosiaaliseksi, kielellisesti muotoutuvaksi narratiiviksi. Sosiologisessa mielessä kiinnityn puolestaan refleksiivisen modernin teoreetikkojen mukaisesti ajatukseen identiteetistä valintaelämäkertana, jonka luominen edellyttää refleksiivisyyden taitoja.

Oheisessa kuviossa hahmotan käyttämäni keskeiset käsitteet. Tässä tutkielmassa hahmotan ammatillisen identiteetin yhdeksi persoonallisen identiteetin osa-alueeksi, käsitykseksi siitä, millainen olen ammatillisena toimijana. Tämä käsitys muotoutuu sosiaalisen ja persoonallisen identiteettiprojektin vuoropuhelussa. Ammatillinen identiteetti muotoutuu läpi ihmisen elämänsä. Ajallemme on tyypillistä, että elämänsä varrelle mahtuu hyvin erilaisia yhteisöjä, joita vasten peilaamme omaa ammatillista identiteettiämme. Yhteisöjen määrän kasvaessa joudumme myös jatkuvasti tekemään valintoja sen suhteen, mihin yhteisöihin tahdomme kuulua ja mihin emme. Myös näihin valintoihin vaikuttaa jatkuvasti sosiaalisen ja persoonallisen vuorovaikutuksessa muodostuva ammatillinen identiteetti.

Kuvio 1. Keskeiset käsitteet

3 YLIOPISTO JA OPISKELU

Kuopiolaisen sosiaalitieteilijyyden ymmärtäminen vaatii osaltaan sen hahmottelemista, millainen on 2000-luvun yliopisto ja sen opiskelijat. Sosiaalitieteellinen aikalaisanalyysi modernisaation luonteesta ja sen vaikutuksista identiteetteihin on edellä auttanut osaltaan hahmottamaan sitä, millaisessa yhteiskunnassa elämme. Yliopisto-opiskelijan kannalta myöhäismodernissa ajassa ja paikassa eläminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että opintojen aikana tulee tehdä valintoja erilaisiin yhteisöihin kuulumisesta ja suhteesta niihin. Yliopiston, oppiainekulttuurin ja ainejärjestöjen lisäksi opiskelijan arki voi täytyä monenlaisesta tekemisestä, kuten työnteosta, harrastuksista ja muusta vapaa-ajan viettämisestä. Jo 1980-luvun opiskelijoita tutkinut Aittola (1992, 96) totesi, ettei yliopisto enää muodosta opiskelijoiden identiteettiä määrittävää kiintopistettä. Yliopisto-opiskelun ohella opiskelijan arkea rytmittää yhä enemmän yliopiston ulkopuoliset aktiviteetit sekä odotukset työelämää kohtaan.

Viime vuosikymmeninä yliopistoinstituutioon on sanottu suuntautuneen lisääntyvää ulkoista muutospainetta (Hakala 2009, 30). Tällöin yliopistolaitos on muuttunut suuntaan, jossa siltä odotetaan yhä suurempaa vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kun yliopistoa on perinteisesti voitu vielä pitää pienenä ja muusta yhteiskunnasta irrallisena saarekkeena, kuvaa modernia massayliopistoa vahva linkittyminen muuhun yhteiskuntaan ja sen intresseihin. Toisaalta tämä on johtanut siihen, että yliopistot ovat joutuneet tinkimään perinteisistä päämääristään, mutta on myös mahdollistanut yliopistojen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisääntymisen (Tirronen 2005, 110–111). Yliopiston ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen lisääntyminen on osaltaan lisännyt tarvetta tutkimukselle, jossa yliopisto-opiskelijoita tutkitaan akateemisen yhteisön sisäisen näkökulman sijaan osana laajempaa yhteiskunnallista viitekehystä (Ylijoki 1998, 226; Ahrio 2012, 45).

3.1 Yhteiskunta ja moderni yliopisto

Yliopistossa ja yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia auttaa hahmottamaan Tirrosen (2008) tekemä jaottelu yliopistoinstituution vaiheista. Hänen mukaansa moderni yliopisto on kehittynyt (1) humboldtilaisesta sivistysyliopistosta (2) valtiollisen palveluyliopiston kautta (3) moderniksi autonomiseksi tiedeyliopistoksi. Humboldtilaisen sivistysyliopiston ideaali on 1800-luvun alkuvuosista saakka toiminut myös suomalaisen yliopiston esikuvana, ja Wilhelm Von Humboldtin ansioksi on

pitkälti henkilöitynyt tutkimuslähtöisen akatemian ja koulumaisen yliopiston yhdistämisen. Humboldttilaisessa yliopistoideaalissa peruslähtökohtina toimivat sivistys, laaja-alainen yksilöllinen kehitys sekä tutkimuksen, opetuksen ja oppimisen vapaus. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä alkoi muodostua valtiollinen palveluyliopisto, jonka vaikuttavuutta alettiin tarkastella suhteessa yhteiskunnan, erityisesti kansallisen hyvinvointivaltion kehittämiseen. 1960-luvulta eteenpäin opiskelijamäärät kasvoivat, ja akateeminen yhteisö alkoi menettää etuoikeutettua asemaansa. Yliopistojen tehtäväksi muodostui vähitellen myös työelämälähtöinen koulutustehtävä ja yhteiskunnallisten intressien tiedontarpeeseen reagoiva tutkimus- ja palvelutehtävä. (Emt.; Tirronen 2005, 14–16; 32.)

Korkeakouluopiskelijoiden määrän kasvaessa ja opiskelija-aineksen moninaistuessa (Nori 2011, 85) yliopistojen tehtävät ovat monipuolistuneet, lisääntyneet ja välineellistyneet. Ajassa, jossa lähes puolet ikäluokasta käy yliopiston ja yhteiskunnan tulosvaatimukset kasvavat, myös yliopistoja kohtaan esitetyt vaikuttavuusvaatimukset lisääntyvät. Hyvinvointivaltion rakentamisen sekä ylläpitämisen sijaan yliopistojen yhteiskunnallinen relevanssi viittaa nykyään esimerkiksi kansallisen kilpailukyvyn edistämiseen ja alueelliseen vaikuttavuuteen. Yhteiskunnallisen eliitin uusintamisen ja sivistyksen tuottamisen sijaan yliopistojen perustehtäväksi on muotoutunut erityisesti työvoiman ja tiedon tuottaminen yhteiskunnan ja liike-elämän tarpeisiin. Yliopistojen autonomian lisääminen on puolestaan johtanut julkisen rahoituksen vähentyessä tilanteeseen, jossa yliopistot ovat entistä riippuvaisempia ulkoisesta rahoituksesta. (Tirronen 2005, 21; 27; 110–111; Hakala 2009, 45–47.)

Vähämäen (2009) mukaan ulkopuolisten tavoitteenasetteluiden lipuminen yliopiston sisälle on johtanut tiedosta vieraantumiseen. Esimerkiksi paljon käytetty termi informaatioyhteiskunta on hänen mukaansa harhaanjohtava, sillä kyse ei ole enää informaatiosta ja tiedosta itsessään, vaan tiedon muuttamisesta rahaksi. Sivistyksen ja yleisten tietojen tavoittelun sijaan oleellista on tällöin tiedon hyödyntäminen ja hyväksikäyttö. Kriittisen älymystön sijaan yliopistot tulevat tuottaneeksi 'yhteistyöperslapiä', jotka sivuuttavat kriittisen ja syvällisen tiedon ollen kiinnostuneita ainoastaan pinnallisesta kommunikaatiosta ja voitontavoittelusta. Tällaista yhteiskuntaa, jossa tiedon itseisarvon sijaan oleellista on tiedon välinearvo, Vähämäki kutsuu tietokyykykapitalismiksi. (Emt., 11–19; 73–85; 105–106.)

Tiedon tuotannossa tapahtuneita muutoksia auttaa ymmärtämään myös Michael Gibbonsin johdolla toimineen tutkijakollektiivin tekemä erittely kahteen tiedon tuottamisen tapaan. He erottavat toisistaan perinteisen akateemisen ja tieteenalan ympärille rakentuvan tutkimuksen (moodi 1), sekä uudentyyppisen, soveltavan ja monitieteisen tutkimuksen (moodi 2). Tässä jaottelussa moodi 1 vertautuu perinteiseen yliopistotutkimukseen, jossa akateemiset intressit ohjaavat tieteenaloittain eriytynyttä

tutkimusta. Moodissa 2 tiedon tuotanto sen sijaan siirtyy ratkaisukeskeisiin ja useiden eri alojen asiantuntijoista koostuviin tutkimusryhmiin, joiden tuottama tieto suuntautuu tiettyyn tilanteeseen ja siinä määriteltävään ongelmaan. Kun tiedon arvo määrittyy tieteellisen itseisarvon sijaan välineellisillä hyötyarvoilla, muuttuu myös tutkimuksen itsearvioinnin painopiste. Täten tiedon arvoa ei enää määritellä akateemisen peer review -prosessin kautta, vaan arvo määrittyy kysynnän, kilpailukyvyyn ja sosiaalisen arvostuksen kautta. (Gibbons, Limoges, Nowotny, Schwartzman, Scott & Trow 1994.)

Yliopistoissa ja tiedontuotannossa tapahtuneita muutoksia on siis jäsennetty tutkimuksessa varsin erilaisin tavoin. Toisten puheenvuorojen korostaessa opetuksen ja tutkimuksen välineellistymistä, joka johtaa koko yliopistoinstituution kriisiytymiseen, toiset puheenvuorot ovat korostaneet muutoksen tuomia mahdollisuuksia. Yliopistojen muutoksen voikin ajatella mahdollistaneen yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja ihmisten palvelemisen aivan uudella tavalla. (Tirronen 2005; Hakala 2009, 13; 30.)

Toisaalta tutkimuskirjallisuudessa tarjotaan myös erilaisia vastauksia siihen, hahmotetaanko yliopistoissa tapahtunut muutos katkoksellisena siirtymänä johonkin uuteen, vai liukumisena, jossa yliopisto asuttaa yhä useampia arvoja. Ainakin Vähämäen (2009) ajatukset tietokykykapitalismista ja tuonempana tarkemmin esiteltävät Aittolan (1992) huomiot uudesta opiskelijatyypistä kallistuvat tukemaan ajatusta, jonka mukaan yliopistoissa on tapahtunut suuri laadullinen muutos huonompaan suuntaan. Tirronen (2005) ja Hakala (2009) ovat puolestaan asettuneet kannalle, jonka mukaan aikamme yliopistoinstituutiota ei kuvaa perinteisten arvojen hylkäys vaan arvojen moninaisuus. Gibbonsin ym. (1994, 14) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että siirtymä moodista 1 moodiin 2 ei sisällä suurta laadullista murrosta, jossa moodi 1 korvautuu toisella. Sen sijaan nämä kaksi tiedon tuottamisen moodia esiintyvät rinnakkain.

Ajassamme yliopistojen ansiot määrittyvät yhä suuremmissa määrin sen kautta, kuinka ne hyödyttävät ympäröivää yhteiskuntaa. Kun perinteisesti yliopistojen tehtävän on ajateltu liittyvän itseisarvoiseen tieteen tekemiseen ja yhteiskunnan eliitin uusintamiseen, ovat modernin yliopiston tavoitteet monipuolistuneet. Perinteisten sivistystä ja kriittisyyttä korostavien arvojen rinnalle on tullut uusia välineellisyyttä ja kilpailukykyä korostavia arvoja. (Tirronen 2005, 115.) Tirronen (2008, 51) tiivistää modernin yliopistokäsityksen sivistyksestä seuraavasti: ”Sivistys on klassisessa ajattelussa yhtä kuin yliopisto, mutta moderni yliopisto on enemmän kuin sivistys.” Tämä sitaatti kiteyttää hyvin modernin yliopiston merkitysten moninaisuuden. Sivistyksen itseisarvon rinnalle on tullut ajatus sivistyksen välinearvosta, ja nämä molemmat lähtökohdat kuvaavat nykyistä yliopistoinstituutiota. Tässä ajassa yliopistolaitoksen toimintaa kuvaa jatkuva tasapainoilu tieteen kriittisyyttä ja vapautta korostavien edellytysten ja ulkoisten vaatimusten välillä. (Tirronen 2005, 113–115; 117.) Kyse ei siis ole niinkään

dramaattisesta siirtymästä, jossa yliopistot ovat kääntäneet selkensä perinteisille arvoilleen. Sen sijaan yliopistojen toiminta ja tavoitteet muuttuvat entistä monimutkaisemmiksi. (Emt., 15–16; ks. myös Hakala 2009.)

3.2 Moderni yliopisto – uusi opiskelijatyyppe?

Kun ympäröivä yhteiskunta ja yliopisto ovat muuttuneet, ovat luonnollisesti muuttuneet myös opiskelijat. Ahrio (2012, 282) toteaaakin, että opiskelijakunnan muuttuminen toisenlaiseksi kuin ennen näyttäisi olevan korkeakoulututkijoille vakiotulos. Opiskelijamäärien kasvaessa yliopisto-opiskelijat muodostavat yhä heterogeenisemmän joukon. Vaikka perhetausta vaikuttaa yhä merkittävästi yliopistokoulutukseen hakeutumiseen ja pääsemiseen, on yliopistoissa kuitenkin aiempaa enemmän työväenluokkaistaustaisia opiskelijoita. Toinen suhteellisen helposti havaittava muutos opiskelijajoukossa on ikäjakauman suurempi vaihtelu, kun aikuisopiskelijoiden määrä on lisääntynyt. (Nori 2011; Uusitalo & Korhonen 2012.)

Yliopisto-opiskelijoita ja opiskelua on tutkittu lukuisissa väitöskirjoissa. Lähimpänä omaa tutkimustani näistä väitöskirjoista tulevat Aittolan (1992), Yljoen (1998) ja Ahrion (2012) tutkimukset. Tapio Aittola (1992) tutki 1980-luvun opiskelijoita Jyväskylän yliopistossa, tarkastellen tuon ajan opiskelijoiden elämismaailmaa. Oili-Helena Ylijoki (1998) puolestaan tutki tamperelaisten yliopisto-opiskelijoiden identiteetti- ja elämäntilanteita 1980-1990-lukujen taitteessa. Tuoreimmassa tutkimuksessa Leena Ahrio (2012) on tarkastellut tamperelaisten yliopisto-opiskelijoiden minä-identiteettejä, millä hän tarkoitti opiskelijoiden itselleen kertomia toimintakertomuksia.

Perinteisesti yliopisto-opiskelun on ajateltu olevan elämän välivaihe, jossa elämän tärkeitä valintoja on mahdollista lykätä tuonnemmaksi (ks. esim. Ahrio 2012, 27; 34). Yliopistossa aloittanut opiskelija on voinut opiskella kiinnostavia asioita, viettää opiskelijaelämää ja sivistää itseään ympäröivän yhteiskunnan vaateista irrallaan. Korkeakoulutettujen määrän kasvaessa, opiskelija-aineiden moninaisuudessa ja korkeakoulutettujen työelämänäkymien muuttuessa epävakammiksi ammatilliset pohdinnat ovat kuitenkin lisääntyneet opiskelijoiden keskuudessa. Yliopisto-opiskelijoiden on huomattu toivovan opintoihinsa yhä enemmän ammatillista painotusta ja käytännöllisyyttä. Liika teoreettisuus ja opiskeltujen asioiden soveltamattomuus työelämässä sen sijaan saavat opiskelijoilta kritiikkiä. (Vuorinen & Valkonen 2005, 103–104; 112–113.)

Tapio Aittola löysi tämän suuntaisia piirteitä yliopisto-opiskelijoista jo 1980-luvulla. Jyväskyläläisiä yliopisto-opiskelijoita tutkiessaan Aittola (1992, 10; 41–42; 81–83) totesi yliopiston muuttuneen koulumaiseksi paikaksi, jossa itseisarvoisen sivistyksen ja henkisen kasvun sijaan tärkeää on työpaikan saaminen. Väitöskirjassaan hän viittaa uutteen opiskelijatyypin, jonka elämän painopisteenä on opiskelun ja sivistymisen sijaan yliopiston ulkopuolinen elämä.

Myös 2000-luvun alun tamperelaisia opiskelijoita tutkinut Ahrio (2012, 14) kysyy, ”voiko 2000-luvun opiskelija elää eriaikaisella saarekkeella ja lykätä tärkeitä päätöksiä myöhemmäksi vai pitääkö hänen jo opiskeluaikanaan tehdä töitä tulevaisuutensa eteen hartiavoimin?”. Tuntuu ilmiselvältä, että yliopistolakiin kirjattu opintoaikojen rajaus, työmarkkinoiden muutos ja yhteiskunnalliset tendenssit ovat murtaneet yliopiston omaleimaisuutta. Ahriolle (emt., 38) mukaan Aittolan esittelemä uusi opiskelijatyypin näyttää edustavan Giddensin (1991) näkemystä myöhäismodernista yksilöstä. Itse opiskeluun ja akateemiseen kulttuuriin kiinnittymisen sijaan uusi yliopisto-opiskelija kiinnittyy tulevaisuuden potentiaaliin työmahdollisuuksiin ja pyrkii omaksumaan tietoa, joka parantaa omia mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Giddensin (emt., 80) kuvaaman ”tulevaisuuden haltuunoton” (colonisation of future) voikin ajatella kuvaavan juuri tilannetta, jossa yliopisto-opiskelija pyrkii jo opiskeluaikanaan tuottamaan turvaa tulevaisuuden murrokseen (ks. Ahrio 2012, 57).

Tulevaisuuden pohdintojen lisäksi yliopisto-opiskelijoiden on sanottu kiinnittyvän yliopisto-opiskeluun heikommin kuin ennen. Aittolan (1992, 33; 93) mukaan opiskeluun suhtaudutaan kevyemmin ja elämän keskeisiä merkityssisältöjä haetaan opiskelun ulkopuolelta. Samoin Aittola (emt., 93) toteaa, että menettäessään omaleimaisuutensa opiskelijaelämästä on tullut epämääräinen roolikasauma, jossa opiskelijat voivat vaihtaa ”opiskelijan roolista osa-aikaisen palkkatyöläisen, vanhemman tai terveydestään välittävän kuntoilijan rooliin.” Myös Kouvo ym. (2009) huomasivat, että yliopiston ulkopuoliset vuorovaikutussuhteet kuten perhe ja parisuhde ovat opiskelijoille tärkeitä. Samaisessa tutkimuksessa huomattiin kuitenkin myös, että yhä nykyään yliopisto-opiskelu näyttyy opiskelijoille aikana, jolloin itsensä etsiminen ja erilaisten roolien kokeilu ennen aikuisuuteen siirtymistä on mahdollista (emt., 447).

Ajassamme yliopisto-opiskelu näyttää saavan hyvin erilaisia merkityksiä. Turun yliopistossa tehdyssä kyselytutkimuksessa (N=788) eriteltiin kolme opiskeluorientaatiota, joiden kautta yliopisto-opiskelijat suuntautuvat opintoihinsa. Näistä opiskeluorientoitunut opiskelija kiinnittyy itse opintojen sisältöihin ja löytää opiskelun merkityksen itsensä kehittämisen ja uuden oppimisesta. Työelämäorientoitunut puolestaan tähtää tulevaan työelämään ja pyrkii opinnoissaan hankkimaan työelämässä tarvittavia taitoja. Sitoutumaton orientaatio sen sijaan suuntautuu epävarmasti tulevaisuuteen, eikä tässä orientaatiotyypissä ole nähtävissä opintoihin liittyviä tavoitteita. (Mäkinen, Olkinuora & Lonka

2004.) Yliopisto-opiskelijoiden keskuudesta voikin hahmottaa monenlaisia orientaatioita, eikä massoittuneen yliopiston ajassa ole itsestäänselvyys, että kaikki opiskelijat tulevat yliopistoon sivistymisen ja tiedonjanon perässä (Mäkinen & Olkinuora 2002).

Ahrion (2012) Tampereella tekemä tutkimus tarkasteli yliopisto-opiskelua koskevia ennakkokäsityksiä ja odotuksia strukturoitujen (N=3961) sekä avokysymysten (N=682) kautta. Tässäkin tutkimuksessa huomattiin, että opiskelijat voivat orientoitua niin ammatillisiin valmiuksiin ja työelämään kuin opiskeluun suuntautuvaan itsensä kehittämiseen ja mielenkiintoisiin aiheisiin tutustumiseen. Lisäksi tutkimuksessa huomattiin, että opiskelija voi edellä mainittujen lisäksi kiinnittyä opiskelun oheistuotteisiin tai puhtaasti pyrkimykseen hankkia akateeminen tutkinto. Opiskelun oheistuotteita edustavat esimerkiksi mahdollisuudet akateemiseen vapauteen ja yliopistokaupungissa elämiseen, sekä vapaa-ajan viettoon, opiskelijaelämään ja sosiaalisten suhteiden luomiseen. (Emt., 127–134; 151–152.)

Lopulta Häyrynen, Kumpulainen ja Roslakka (2010, 24) toteavat, että verkostomaisessa yliopistokentässä akateeminen identiteetti ei enää rakennu yhden tietyn laitoksen, oppiaineen tai yliopiston varaan. Opiskelijalla on jo opintojen aikana mahdollisuus rakentaa yksilöllisempää akateemista identiteettiä esimerkiksi suhteessa erinäisiin maisteriopintoihin, opiskelijavaihtoon tai tulevaisuuden työelämäodotuksiin (emt., 24; ks. myös Ahrio 2012, 278).

3.3 Tiedekulttuurien tutkimuksen perinne

Yliopistojen tutkimus pohjautuu varsin usein niin sanottuun tiedekulttuurien tutkimuksen perinteeseen. Tässä tutkimusperinteessä ajatuksena on, että kukin tieteenala muodostaa oman sisäisen ”heimonsa”. Eri heimot eroavat toisistaan sekä kognitiivisten että sosiaalisten muotojen perusteella, ja niiden jäseneksi kasvetaan sosialisatioprosessin kautta. (Ylijoki 1998, 29.) Tämän tutkimusperinteen paljon käytettyjä klassikoita ovat esimerkiksi Biglanin (1973) ja Becherin (1989) tutkimukset.

Omassa tutkimuksessaan Biglan erotteli kolme tiedekulttuureita toisistaan erottavaa ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuuksista tekee eroa koviin (luonnontieteet) ja pehmeisiin tieteisiin (humanistiset tieteet). Kovat tieteet eroavat pehmeistä esimerkiksi siinä, että niiden sisällä ollaan varsin yksimielisiä alan ydinteorioista, käsitteistä ja metodeista. Pehmeissä tieteissä tällaista yksimielisyyttä on vaikea saavuttaa. Toisessa ulottuvuudessa erotellaan puhtaat perustutkimusta tekevät tieteet soveltavista tieteistä. Kolmantena ulottuvuutena tarkastellaan sitä, tutkitaanko tieteenalalla elollisia vai elottomia kohteita. (Biglan 1973.) Sittemmin viimeisen ulottuvuuden käytöstä on paljolti luovuttu, sillä se ei

toiminut käytännössä erityisen hyvin. Biglanin tutkimuksesta on kuitenkin jäänyt elämään ajatus tieteiden ”isojaosta”, jossa tieteenalat voidaan jaotella neljään ryppäeseen: kova-puhdas, pehmeä-puhdas, kova-soveltava ja pehmeä-soveltava. (Ylijoki 1998, 56.) Becher (1989) jatkaa Biglanin ajatuksia eteenpäin ja tarkastelee neljää tiederypystä omasta empiirisestä aineistostaan käsin. Tarkastelussaan Becher toteaa, että kognitiivisen luonteen erojen lisäksi tieteenalat ovat eriytyneet toisistaan sosiaalisen elämän osalta. Tieteenalojen kognitiivista luonnetta Becher tarkastelee Biglanin muodostaman isojaon mukaisesti. Tieteenalojen sosiaalisen muodon Becher sen sijaan jakaa kahteen perusulottuvuuteen: konvergentti-divergentti ja urbaani-ruraali. Konvergenttien heimojen elämä on sisäisesti yhtenäistä ja yhteisten sääntöjen muovaamaa, kun taas divergenteissa heimoissa sosiaalinen elämä on hajautunutta. Divergenttien heimojen rajat ovat myös epämääräisiä, ja rajanylitykset ovat sallitumpia kuin tarkkarajaisissa konvergenteissa heimoissa. Urbaani-ruraali -jaottelu sen sijaan viittaa erityisesti tieteenalan tempoon ja kiinnittymiseen. Urbaanit tieteenalat ovat luonteeltaan nopeatempoisia ja kilpailullisia, kun ruraalit verrokkit vaalivat pitkäjänteistä ja omaan paikkaan kiinnittyvää elämää. (Becher 1989; Ylijoki 1998, 58–59; ks. myös Hakala 2009, 20–22.)

Kun tieteenalojen sosiaalisia ja kognitiivisia ulottuvuuksia tarkastellaan Biglanin isojaon mukaisesti, voi tieteenaloista tehdä seuraavanlaisia kuvauksia. Kova-puhdas alueen muodostavat perustutkimusta tekevät luonnontieteet. Näillä tieteenaloilla tieto on luonteeltaan kumulatiivista ja tieteenalan sisällä vallitsee yhtenäinen näkemys hyväksytyistä perusteorioista. Tieto on myös atomistista mikä tarkoittaa sitä, että tutkimus voi kohdistua pieniksi pilkottuihin osakysymyksiin. Sosiaaliselta elämältään nämä tieteenalat elävät urbaania, nopeatempoista ja kilpailullista elämää. Toisen alueen muodostaa pehmeä-puhdas, johon myös sosiaalitieteet kuuluvat. Tällä alueella tehdään yhteiskuntatieteellistä ja humanistista perustutkimusta. Tieto on luonteeltaan holistista, kokonaisuuksia ymmärtävää sekä tulkitsevaa ja ymmärtävää. Tieteenaloilla ei vallitse kovinkaan suurta yhteisymmärrystä teorioista ja peruskäsitteistä, vaan yksiselitteisten vastausten antamisen sijaan tieteenalat jakautuvat pieniin koulukuntiin ja näiden edustamiin omiin käsityksiin. Sosiaalinen elämä on näillä tieteenaloilla yksilöllistä, kun tutkijat keskittyvät tarkastelemaan omia tutkimuskohteitaan. Tutkimus on luonteeltaan myös ruraalin pitkäjänteistä, ja tutkimustulokset julkistetaan usein aihetta kokonaisvaltaisesti tarkastelevina kirjoina. (Becher 1989; Ylijoki 1998, 59–60.)

Kolmannelle, kova-soveltava -alueelle sijoittuvat soveltavat luonnontieteet. Näillä, esimerkiksi teknisillä tieteillä tavoitteet ovat pragmaattisia ja tiukasti yhteydessä käytäntöön. Sosiaaliselta elämältään nämä tieteenalat ovat urbaaneja, kilpailuhenkisiä ja yrittäjämäisiä. Alaa luonnehtii suuret innovaatiot sekä yhteistyö yritysten kanssa. Neljännen, pehmeä-soveltava -alueen luonne eroaa edeltävästä siinä, että hallintaan tähtäämisen sijaan tieteenaloilla pyritään käytännön kehittämiseen. Tälle

alueelle sijoittuvat soveltavaa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tekevät tieteet, kuten sosiaalityö. Sosiaaliselta luonteeltaan nämä alat pyrkivät pysymään tiiviissä yhteydessä alansa ammattikäytäntöjen kanssa. Paikastaan akateemisessa maailmassa nämä alat ovat usein epävarmoja, sillä kyseiset tieteenalat ovat usein nuorimpia, ja hakevat täten yhä paikkaansa akateemisessa yhteisössä. (Becher 1989; Ylijoki 1998, 59–61; ks. myös Hakala 2009, 20–21)

Becherin (1989, 56–74) mukaan akateemisten yhteisöjen elämä on hierarkisoitunutta. Nyrkkisääntönä näissä hierarkioissa toimii se, että kova tulee ennen pehmeää ja puhdas ennen soveltavaa. Täten akateemisen maailman arvostetuimman huipun muodostaa kova ja puhdas teoreettinen fysiikka. Akateemisen maailman reunamille puolestaan jäävät soveltavat yhteiskunta- ja humanistiset tieteet. Sen sijaan pehmeiden mutta puhtaiden humanististen- ja yhteiskuntatieteiden sekä soveltavien kovien tieteiden välinen suhde on kaikista vaikein määrittellä. (emt., 57; Ylijoki 1998, 68–69.)

Tiedekulttuurien näkökulmaa on kritisoitu esimerkiksi siitä, ettei se ota huomioon akateemisen yhteisön ulkopuolisia asioita tai kykene tarkastelemaan niissä tapahtuvaa muutosta (ks. Hakala 2009, 22–23). Toisaalta näkökulmaa voidaan puolustaa sanomalla, että tieteenalojen tarkastelu omaleimaisen identiteetin omaavina yhteisöinä tuo näkyväksi niiden pyrkimyksen ylläpitää vallitsevaa tarinaa tieteenalan luonteesta. Ulkoisiin muutospaineisiin myöntymisen sijaan tieteenalat pyrkivät puolustamaan tätä omaleimaisuuttaan ja sosiaalistamaan opiskelijansa tämän tieteenalan jäseniksi.

4 SOSIAALITIETEIDEN YHTEISÖÄ ETSIMÄSSÄ

Eri tieteenaloilla on eroa ainakin opiskelijoiden integroitumisessa ja tietokäsityksissä (Lähteenoja 2010), ammattikuvan kehittymisessä (Mäkinen 2004) sekä siinä, kuinka niissä ylipäänsä ajatellaan (Ylijoki 1998). Erilaiset koulutusalat saavatkin perustelunsa hyvin erilaisten logiikoiden kautta. Esimerkiksi generalistisen yliopistokoulutuksen on sanottu valmistavan erityisesti Giddensin (1991) kuvailemaan myöhäismoderniin yhteiskuntaan, jossa työnteko ja elämässä pärjääminen edellyttävät refleksiivisyyden taitoja ja kykyä tehdä valintoja vaillinaisten tietojen varassa (Ahrio 2012, 293). Seuraavassa luvussa tarkastellaan sosiaalitieteitä yksityiskohtaisemmin, ja pyritään hahmottelemaan sosiaalitieteiden yhteisölle tyypillisiä piirteitä.

4.1 Sosiaalitieteiden opiskelu – itseisarvoista sivistystä?

Sosiaalitieteet ovat luonteeltaan generalistisia yhteiskuntatieteitä. Generalismi-termillä viitataan tällöin laaja-alaiseen osaamiseen. Generalistit voivatkin työllistyä hyvin erilaista osaamista vaativiin tehtäviin, eikä heillä ole professioalojen kaltaista monopoliasemaa tiettyihin ammatteihin. (Rouhelo 2008, 81; 83.) Generalististen alojen opiskelijoita tutkittaessa on huomattu, että heidän orientoitumisena työhön ja ammattiin on vähäisempää kuin professioalojen opiskelijoilla. Sen sijaan pyrkimys sivistävään itsensä kehittämiseen on muita aloja suurempaa. (Ylijoki 1998; Mäkinen 2004).

Osaltaan suuntautumista opiskelun sisältöihin tulevaisuuden pohdintojen sijaan voi johtua siitä, ettei generalistisilla ole tarjota selkeitä urapolkuja. Mäkisen (2004, 64) tutkimilla yhteiskuntatieteiden opiskelijoilla oli tulevaisuutta ajatellen ainoastaan jonkinlainen näkemys itseä kiinnostavista asioista ja työtehtävistä. Selkeitä mielikuvia valmistumisen jälkeisistä työllistymismahdollisuuksista ei sen sijaan ollut kovinkaan monilla. Yhteiskuntatieteellisillä aloilla opiskelevien onkin huomattu painottavan käytännöllistä ja työelämään suuntautunutta tietoa muita vähemmän. Käytännöllisten tietojen sijaan yhteiskuntatieteilijät painottavat opiskelussaan esimerkiksi älyllistä haastetta, omaa kiinnostusta sekä mahdollisuutta henkiseen ja tiedolliseen kasvuun. (Emt., 67; Ahrio 2012, 128–134; 151–152; 267). Sosiaalitieteiden opiskelijat hyödyntävät opiskelussaan myös varsin paljon syväorientoitunutta opiskelutyyliä (Parpala 2010, 39).

Toisaalta monissa tutkimuksissa työelämän on huomattu mietityttävän yhteiskuntatieteilijöitä jo opintojen aikana. Työelämän epävarmuuksien lisääntyessä työllistyminen saattaa mietityttää erityisesti sosiaalitieteen kaltaisilla aloilla, joista ei valmistuta tiettyyn ammattiin. (Vuorinen & Valkonen 2005, 44; 46; Ahrio 2012, 128–134; 151–152).

Spesifimmin sosiaalitieteilijöitä on tutkinut Oili-Helena Ylijoki (1998), joka väitöskirjassaan tarkasteli Tampereen yliopiston sosiaalitieteilijöiden (sosiologia, sosiaalipsykologia, sosiaaliantropologia) sosiaalistumista alaansa. Hänen aineistonsa koostuu 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tehdyistä opettaja- ja opiskelijahaastatteluista sekä heidän kirjoittamistaan eläytymistarinoista. Aineistonsa pohjalta Ylijoki kuvaa, kuinka sosiaalitieteiden opiskelijat suuntautuvat ammatin sijaan omaan akateemiseen heimoonsa. Akateemisella heimolla Ylijoki viittaa Becherin (1989) näkemykseen akateemisesta heimosta tieteenalan sosiaalisena muotona. Tällöin opiskelijoiden arvostuksen kohteet liittyvät välineellisten työelämä-arvojen sijaan itse tieteenalaan. Sen sijaan työhön ja ammatillisuuteen liittyvät kysymykset koetaan kaukaisiksi. Ammatillisuuden yläpuolelle asettuessaan sosiaalitieteiden noviisit eivät suostu määrittelemään opiskelunsa arvoa työllistymistä painottavilla kriteereillä. (Ylijoki 1998, 68; 86–91.)

Lopulta Ylijoki (1998) esittää sosiaalitieteelliselle heimokulttuurille ominaisen mallitarinan (ks. liite 4), joka edustaa harrélaisen moraalijärjestyksen narratiivista muotoa. Sosiaalitieteellisessä mallitarinassa tehdään siis erontekoa hyveellisen ja paheellisen opiskelun välille. Tässä mallitarinassa keskeisenä jakolinjana näyttäytyy eronteko ”hyveelliseen” sivistyksen tavoitteluun ja ”paheelliseen” ammatillisuuteen. Hyveellinen opiskelija on tosiopiskelija, joka omistautuu sivistykselle ja kriittiselle ajattelulle. Opiskelu on hänelle elämäntehtävä, jonka kautta on mahdollista saada valmiuksia maailmanparantamisen ja heikommassa asemassa olevien puolustamisen tehtäviin. Välineelliset arvot, kuten ammatillisesti hyvään asemaan ja uraan tähtäävä opiskelu, eivät saa sosiaalitieteilijöiden keskuudessa hyväksyntää. Lopulta sosiaalitieteen mallitarinassa hyveellinen opiskelija kuvataan massasta poikkeavaksi ja omaperäiseksi opiskelijaksi, jolle tärkeää on avoin ja tasavertainen keskustelu yhteisön sisällä. (Emt., 159–164.) Tamperelaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys on hahmoteltu hyveiden ja paheiden mukaisesti taulukossa 1. Samaisessa tutkimuksessa hahmoteltiin myös kolmen muun akateemisen heimon (julkishallinto, tietojenkäsittelyoppi, kirjastotiede ja informatiikka) moraalijärjestykset, jotka muotoutuivat kukin omanlaisekseen. Täten voidaan sanoa, että moraalijärjestys edustaa kunkin oppiainekulttuurin erityispiirteitä. (Emt., 91–107; 165–181.)

Taulukko 1. Tamperelaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys 1980-luvulla (Ylijoki 1998, 160)

HYVEET	PAHEET
Sivistys	Ammatillisuus
Omistautuminen	Suorittaminen
Oma juttu	Mallin seuraaminen
Erikoisuus	Tavanomaisuus
Maailmanparannus	Norsunluutorni
Sorrettujen puolella	Vallan väline
Yhteinen keskustelu	Yhteyden puute

Ylijoen (1998) mallitarinassa sosiaalitieteilijät näyttäytyvät humboldtilaisen sivistysyliopistoideaalin kannattajana. Onkin syytä pohtia, missä määrin 1980-1990 -lukujen taitteessa Tampereella saatu tulos on yleistettävissä koskemaan kuopiolaisia 2010-luvun sosiaalitieteilijöitä. Ajassamme nopeita valmistumisaikoja ja ammatillista suuntautuneisuutta korostetaan jatkuvasti enemmän, jolloin myös generalististen sosiaalitieteiden moraalijärjestykseen kohdistuu paljon ulkoista painetta (ks. emt., 183–184).

Aiemmissä tutkimuksissa tiedekulttuurien on huomattu ylittävän paikalliset yliopistosidonnaiset rajat (ks. esim. Biglan 1973). Esimerkiksi sosiologian opiskelijat Kuopiossa ja Tampereella ovat todennäköisesti keskenään samankaltaisempia kuin lääketieteen ja sosiologian opiskelijat Kuopiossa. Tästä huolimatta jokainen yliopisto muodostaa oman ajallisen ja paikallisen toimintaympäristönsä. Tieteenalojen keskinäiset suhteet, oman tieteenalan asema ja historia ovat tässä mielessä merkittäviä. Esimerkiksi Tampereen yliopiston pohjana oleva yhteiskunnallinen korkeakoulu asettaa sosiaalitieteen opiskelijat hyvin erilaiseen asemaan verrattuna Kuopion yliopistoon, jossa opetuksen painopiste on lääketieteessä.

Seuraavassa luvussa luodaan pikainen katsaus kuopiolaisen sosiaalitieteen historiaan, sekä hahmotellaan tätä kautta generalististen sosiaalitieteiden asemaa kuopiolaisessa yliopistossa. Katsauksessa nojaan erityisesti Kaija Vuorion (2006) teokseen ”Lentoon. Kuopion yliopiston neljä vuosikymmentä”, jossa hahmotellaan Kuopion yliopiston historiaa.

4.2 Sosiaalitieteet Kuopiossa

Laki Kuopion korkeakoulusta annettiin vuonna 1966, mutta vaiherikkaiden tapahtumien jälkeen ensimmäiset opiskelijat pääsivät aloittamaan siellä vasta vuonna 1972. Kuopion korkeakoulu perustettiin alun alkaen helpottamaan Itä-Suomen lääkäripulaa, joten lääketieteellisen koulutuksen ollessa uuden korkeakoulun keskiössä, tulivat muut alat tukemaan lääkäreiden koulutusta. Lääketieteen koulutusta tukemaan toiseksi alkuvaiheen koulutusalaaksi valikoitui täten luonnontieteet. Aivan alkumetreiltä lähtien Kuopion korkeakoulusta lähdettiin myös tekemään laaja-alaista, terveydenhuoltoon painottuvaa korkeakoulua. Kuopion korkeakoulun nimi voitiin viimein vuonna 1984 muuttaa yliopistoksi, kun yliopistosta tuli riittävän monialainen yhteiskuntatieteellisen koulutuksen myötä. Tällöin opetusta annettiin kolmessa pääalassa, lääketieteessä, luonnontieteessä sekä yhteiskuntatieteessä. (Vuorio 2006, 44; 47; 61; 89; 347.)

Kuopion korkeakoulun alkuvuosina yhteiskuntatieteellinen koulutus painottui pitkälti terveydenhuollon kysymyksiin. Terveydenhuollon koulutuksella onkin ollut suuri merkitys myös sosiaalitieteellisen koulutuksen rantautumiseen. 1970-luvun puolivälissä nimittäin pohdittiin jo uuden sosiaalikorkeakoulun perustamista Seinäjoelle, mutta mahdollisuus terveydenhuollon ja sosiaalialan koulutusten lähentämiselle puolsi Kuopion valintaa. Lopulta sosiaalitieteen opetus sai alkaa vuonna 1984 sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön koulutusohjelmassa. 1990-luvun vaihteessa pääainevalikoimaan lisättiin myös sosiaalipsykologia ja sosiologia, jolloin koulutusohjelman nimeksi muotoutui sosiaalitieteiden ja sosiaalityön koulutusohjelma. (Vuorio 2006, 127–136.)

Vuoteen 1994 saakka generalististen sosiaalitieteiden koulutus oli Kuopiossa tullut perustelluksi suhteessa sosiaalityön pääainekoulutukseen. Koska sosiaalityö oli opiskeltavan alan sijaan suuntautumisvaihtoehto, tuli sosiaalityöntekijäksi tahtovien opiskella pääaineenaan jotain generalistista sosiaalitiedettä ja suuntautua sivuaineena sosiaalityöhön. Alun perin sosiaalityöntekijöitä valmistavana pääaineena Kuopiossa toimi sosiaalipolitiikka, joka tarjosi erityisasiantuntemusta sosiaaliturvajärjestelmien byrokratiasta. Myöhemmin pääainevaihtoehdoiksi tullut sosiaalipsykologia sen sijaan tarjosi asiantuntemusta esimerkiksi hyvinvoinnin teemoihin sekä lasten huostaanoton kysymyksiin (ks. Lahikainen 1999), ja sosiologiassa painopisteeksi tuli ”poikkeavuuden”, erityisesti kriminologian ja monikulttuurisuuden kysymykset (ks. Grönfors 1999). Vuoden 1994 lakimuutoksen myötä sosiaalityöstä tuli kuitenkin pääaine muiden sosiaalitieteiden rinnalle (Vuorio 2006, 301).

Vuoden 2003 alussa sosiaalitieteiden laitos jakautui kolmeen osaan, jotka olivat sosiaalipolitiikan ja sosiaalitalouden laitos, sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos sekä sosiaalityön sekä sosiaalipedagogiikan laitos. Vuoden 2006 alussa sosiaalipsykologian ja sosiologian laitos sekä sosiaalipolitiikan ja sosiaalitalouden laitos yhdistyivät sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitokseksi. Tämän yhdistymisen myötä talous- ja hallintotieteelliset vakanssit siirrettiin pois sosiaalitieteistä terveyshallinnon ja -talouden laitokselle. (Vuorio 2006, 301–302.) Lopulta vuonna 2010 perustetun Itä-Suomen yliopiston myötä sosiaalitieteelliset alat palasivat yhteen yhteiskuntatieteiden laitoksen nimikkeen alle. Samalla siirryttiin myös niin sanottuun sosiaalitieteen yhteiskandiin, jossa kandidaatin tutkintokokonaisuudessa opiskellaan sosiaalipsykologian, sosiologian ja sosiaalipedagogiikan opintoja. Tämä yhteiskandi oli Suomen ensimmäinen lajiaan, ja sittemmin se on otettu käyttöön myös muualla Suomessa. Samana vuonna otettiin myös sisään viimeiset sosiaalipolitiikan pääaineopiskelijat, ja sosiaalipolitiikan pääaineopetus Kuopion kampuksella lakkasi lopulta kesällä 2017.

Kuopiolainen sosiaalitiede omaa siis varsin vaiherikkaan historian. Historiallisesti opetus on rakentunut terveydenhoidon ja sosiaalihuollon lähentämisspyrkymysten varaan, jolloin tavoitteena on ollut valmistaa erityisesti sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden koulutuksen tueksi on ensin tarjottu sosiaalipolitiikan, ja myöhemmin sosiaalipsykologian ja sosiologian koulutusta. Viimeisimpänä kuopiolaisen sosiaalitieteen kentälle on tullut sosiaalipedagogiikka, jota alettiin opettaa ensin sosiaalityön sivuaineena, ja lopulta pääaineena vuodesta 2002 eteenpäin.

Historiakatsauksen kautta piirtyneen kuvan avulla kuopiolaista sosiaalitiedettä voisi kuvailla pieneksi alaksi luonnontieteellisesti painottuneessa terveysyliopistossa. Alun perin generalistiset sosiaalitieteet ovat tulleet osaksi opintovalikoimaa sosiaalityön oheistuotteena, jolloin tarkoituksena on ollut tuottaa sosiaalityön ammattilaisia Itä-Suomeen. Vahva painotus professiokoulutukseen on ollut Kuopiolle tunnusomainen piirre, mikä näkyy sosiaalityön koulutuksen lisäksi esimerkiksi lääketieteen, hammaslääketieteen ja farmasian koulutuksessa (Vuorio 2006, 127). Tämä painotus professioaloihin on jatkunut aina Itä-Suomen yliopiston muodostamiseen saakka (Tuominen, Rautopuro & Puhakka 2008, 28).

Lopulta kuopiolaista sosiaalitiedettä näyttäisi kuvaavan Eskolan (1999, 28) huomioima profiilittomuus. Pienessä yhteisössä kapeaan tutkimusalaan tai paradigmaan nojaamisen sijaan hedelmällisempää on pyrkiä tarjoamaan monipuolinen kuva alan tutkimuksesta. Samoin profiilittomuus voi tarkoittaa sitä, että opetuksen ja tutkimuksen sisällöt vaihtelevat huomattavasti tutkimus- ja opetushenkilökunnan vaihtuvuuden myötä. (Emt.)

4.3 Sosiaalitieteilijöiden siirtymä töihin

Opiskelijan kannalta valmistuminen merkitsee esimerkiksi uutta elämänvaihetta ja rytmää, toimeentulon vakiintumista, uusia haasteita ja opitun soveltamista käytäntöön. Tämä muutos voi aiheuttaa myös ahdistusta. (Ahrio 2012, 241.) Epävarmuutta valmistumisen hetkeen aiheuttaa lisäksi se, että työuran katkonaisuus on lisääntynyt myös korkeakoulutetuilla. Tuomisen (2013, 22) mukaan erityisesti 1990-luvun laman jälkeen siirtyminen koulutuksesta työelämään on vaikeutunut. Korkeakoulutettujen määrän kasvu ja työmarkkinoiden epävarmuuksien lisääntyminen on johtanut tilanteeseen, jossa korkean yhteiskunnallisen aseman ja vakaan työuran saavuttamiseksi vaaditaan yhä suurempia koulutusinvestointeja. Koulutuksesta näyttää tulleen välttämätön muttei riittävä edellytys työmarkkinoilla pärjäämiseksi. (Rouhelo 2008; Aro 2013.) Työelämän epävarmuuksien lisääntyessä opiskelijan tulee pohtia tulevaa työelämään sijoittumistaan yhä enemmän jo opintojen aikana. Opintojen aikana tulevaisuuteen voidaan suunnata esimerkiksi työskentelemällä opintojen ohella ja kesäisin, valitsemalla sivuaineita sekä korkeakouluharjoittelun tai opiskelijavaihdon kautta. Toisaalta työelämän imaus saattaa tapahtua jo opintojen viimeistelyn aikoihin, jolloin varsinaiset opinnot saattavat jäädä roikkumaan pitkiksikin ajoiksi. (vrt. Ahrio 2012, 243–244; 256.) Yleisesti yli puolet valmistuneista maistereista näyttäisi siirtyvän työmarkkinoille jo ennen valmistumistaan (Sainio 2008, 15; Suorsa 2014; Suorsa 2017).

Seuraavaksi tarkastellaan generalistien ja yhteiskuntatieteilijöiden siirtymistä työelämään. Yliopisto-kohtaisten valmistumiskyselyiden lisäksi tietoa yliopistoista valmistuneiden työelämään sijoittumiseen on tuottanut Suomen Akateemisten rekryointipalvelujen, Aarresaari-verkoston uraseuranta. Näissä uraseurannoissa kerätyn tiedon sovellettavuutta heikentää osaltaan se, että tiedot on kerätty pääosin 2000-luvun alussa valmistuneilta maistereilta, joille tehtiin uraseuranta viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tämän aineiston pohjalta Tuominen ym. (2008) tutkivat vuosina 2001 ja 2002 Kuopion ja Joensuun yliopistoista valmistuneita. Juha Sainio on puolestaan tutkinut vuonna 2001 akateemisen tutkinnon suorittaneiden työuran alun haasteita (Sainio 2008) sekä 2002 valmistuneita yhteiskuntatieteilijöitä pääaineittain (2009). Aarresaari-aineiston ulkopuolisesta tutkimuksesta Rouhelo (2008) tutki 1980- ja 1990-luvuilla valmistuneiden generalistien uran alkuvaiheita Turun yliopistossa. Vuorinen ja Valkonen (2005) sen sijaan tutkivat pitkittäistutkimuksella vuonna 2001 ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin hakeneita henkilöitä.

Itä-Suomen yliopistosta valmistuneiden henkilöiden uraseurantaa on Tuomisen ym. (2008) lisäksi tehnyt Itä-Suomen yliopiston uraohjaaja Outi Suorsa (esim. 2014). Itä-Suomen yliopistosta valmistuneiden opiskelijoiden työelämään sijoittumista tutkitaan säännöllisesti vastavalmistuneille suunnatun työllistymiskyselyn (Suorsa 2017a) sekä viisi vuotta valmistumisen jälkeen tehtävän uraseurannan avulla (Suorsa 2017b).

Tuomisen ym. (2008, 61) muotoilema ajatus työuran alusta etsintävaiheena, jonka aikana yliopistokoulutettu voi etsiä paikkaansa työelämässä, tuntuu erityisen sopivalta kuvaamaan generalistialojen opiskelijoita. Työuran alun monet haasteet, pätkittäisyydet ja oman paikan etsiminen näyttävät monien tutkimusten valossa korostuvan generalisteilla (Sainio 2008, 30). Suutarin (2003, 23) mukaan tämän voi ajatella olevan seurausta siitä, että työnantajilla ei ole riittävästi tietoa generalistien osaamisesta, ja toisaalta opiskelijat eivät osaa sanoittaa osaamistaan riittävästi.

Kuopiolaisten sosiaalitieteilijöiden työhön sijoittumisesta ei ole olemassa hyvin yleistettävää tilastollista dataa. Vastavalmistuneiden työllistymisnäkyviä voi kuitenkin pitää varsin hyvinä. Vuosina 2010-2012 yhteiskuntatieteiden maisterin tutkinnon Itä-Suomen yliopistossa suorittaneista henkilöistä 43% oli valmistumishetkellä koulutusta vastaavassa työssä. Kun tähän lisätään vielä henkilöt, joilla työpaikka on tiedossa, jotka jatkavat opintojaan tai työskentelevät koulutusta vastaamattomassa työssä, nousee luku yli seitsemääkymmeneen prosenttiin. (Suorsa 2014, 22.) Myös 2016 valmistuneista Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteilijöistä 70% oli töissä valmistumishetkellä (Suorsa 2017a). Nämä luvut näyttävät hyvin samankaltaisilta, kun verrataan valtakunnallisesti vuonna 2002 valmistuneisiin yhteiskuntatieteilijöihin. Tuolloin valmistumishetkellä työssä oli 69,4% ja työttömänä 15,2%. (Sainio 2009, 18.) Tulosten sovellettavuutta pienen otoksen lisäksi huonontaa kuitenkin se, että kaikissa edellä mainituissa tuloksissa mukana ovat myös professio-yhteiskuntatieteilijät. Generalististen alojen työttömyysluvut valmistumishetkellä ovat hieman professioaloja korkeammat (emt., 18). Myös Itä-Suomen generalisti-yhteiskuntatieteilijöistä on huomattu, että heidän työttömyytensä on valmistumishetkellä professioaloja korkeampaa (Suorsa 2014, 25).

Vastavalmistuneiden maistereiden työttömyysluvut paranevat varsin äkkiä valmistumisen jälkeen. Vuonna 2010-2012 valmistuneista yhteiskuntatieteilijöistä valmistumisvuoden jälkeisenä keväänä työttömänä olevien määrä oli tipahtanut 27 prosentista 12 prosenttiin (Suorsa 2014, 24). Sama ilmiö on nähtävissä vuonna 2016 valmistuneista yhteiskuntatieteilijöistä, kun reilun 20% työttömyydestä siirryttiin alle 10% työttömyyteen (Suorsa 2017a). Myös generalistisilta aloilta valmistuneilla yhteiskuntatieteilijöillä työllistymistilanne paranee valmistumista seuraavina kuukausina (Suorsa 2014, 27).

Sinänsä työllistymislukujen lateleminen ei kuitenkaan kerro työsuhteen laadusta. Uran alkuvaiheessa on varsin yleistä työllistyä koulutusta vastaamattomiin tehtäviin. Koulutusta vastaamattomiin tehtäviin työllistyminen on jonkun verran yleisempää generalisteilla kuin professiokoulutetuilla. Tämä näkyy myös yhteiskuntatieteiden sisällä. (Tuominen ym. 2008, 71.) Koulutusta vastaamattomiin tehtäviin työllistyminen vähenee kuitenkin huomattavasti uran edetessä, joten kyse on lähinnä uran alkuvaiheeseen liittyvästä haasteesta. (Rouhelo 2008, 139-141; 145-148; Sainio 2009, 21.) Lisäksi on syytä huomata, että koulutusta vastaamattoman työn tekemiseen on monia syitä. Maisteri voi esimerkiksi jatkaa opintojensa aikaisessa työssä valmistumisen jälkeen (Rouhelo 2008, 145) tai koulutusta vastaamaton työ saatetaan kokea erityisen mielenkiintoiseksi (Sainio 2009, 32-33; Tuominen ym. 2008, 73). Saman suuntaisia tuloksia antaa Itä-Suomen yliopiston osalta vuoden 2017 uraseuranta, sillä vain joka viides koulutusta vastaamattomassa työssä työskennellyt oli kyseisessä työpaikassa siksi, ettei ollut saanut muita töitä (Suorsa 2017b, 37; ks. myös Suorsa 2014, 36).

Myös vastavalmistuneiden työttömyysjaksot ovat varsin yleisiä. Esimerkiksi vuonna 2002 valmistuneista yhteiskuntatieteilijöistä kolmasosa on ollut työttömänä uran ensimmäisen viiden vuoden aikana (Sainio 2009, 25). Itä-Suomen yliopistosta vuonna 2012 valmistuneista puolestaan 40% oli ollut työttömänä viiden vuoden aikana valmistumisesta (Suorsa 2017). Monien generalistien uran alkua alleviivaavatkin määräaikaiset työsuhteet ja niiden väliin sijoittuvat työttömyysjaksot. Tuominen ym. (2008, 62) tarkastelivat vuosina 2001 ja 2002 valmistuneita tulevan Itä-Suomen yliopiston yhteiskunta- ja kauppatieteilijöitä. Ensimmäinen palvelussuhde oli tässä joukossa ollut määräaikainen jopa 65%:lla, kun taas vakituinen palvelussuhde oli ainoastaan 23%:lla. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen tuo luku oli kuitenkin kääntynyt ympäri, sillä nyt vakituksessa suhteessa oli 72% vastaajista ja määräaikaisessa ainoastaan 24%. (Tuominen ym. 2008, 62.)

Monet generalistialoihin liittyvät uran käynnistymisen haasteet liittyvät lähinnä valmistumisen jälkeisiin vuosiin. Kun valmistumishetkestä edetään viisi vuotta eteenpäin, on työttömyys sekä koulutusta vastaamattomat ja määräaikaiset työsuhteet vähentyneet huomattavasti. Uran käynnistyttyä generalistien ura näyttäisi noudattelevan pääsääntöisesti mallia, jossa uranvaihtojen sijaan edetään lineaarisesti samantyyppisissä työtehtävissä. Jos suuria hyppäyksiä erityyppisiin työtehtäviin tehdään, tapahtuvat nämä suunnanmuutokset yleensä työmarkkinoille kiinnittymisen vaiheessa. Työllisyysnäkyymiä kuvaavaa on myös urankehitys, sillä mitä pidempi aika valmistumisesta on, sitä suuremmissa määrin työtehtävät pitävät sisällään johto- ja esimiestehtäviä. (Rouhelo 2008, 148-150; Sainio 2009, 26; 29.)

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry:n vuosittain tekemä työmarkkinatutkimus (N=2036) on monilta osin samansuuntainen edellä mainittujen tulosten kanssa. Tuloksien hyödynnettävyyttä rajoittaa se, että vastausaktiivisuus kyselyssä jäi varsin pieneksi ollen vain 21%. Lisäksi kaikki kyselyyn vastanneet ovat Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry:n työmarkkinoilla olevia jäseniä. Tulosten eduksi voi kuitenkin todeta, että ne ovat tuoreita ollen vuodelta 2017, minkä lisäksi ne näyttävät olevan hyvin saman suuntaisia edellä esiteltyjen tulosten kanssa. Vuosina 2016 tai 2017 valmistuneista kokoaika-työssä oli vastaushetkellä 84,1 prosenttia. Tässä joukossa määräaikaisten työsuhteiden osuus oli lähes 60%. Myös työmarkkinatutkimuksen tulokset puhuvat sen puolesta, että työura alkaa useimmiten perusasiatuntijatehtävissä, mistä edetään vaativampiin johtotehtäviin. (Pursiainen 2018.)

4.4 Työllisyys ja työtehtävät

Sosiaalitieteitä kuvaa monien generalististen alojen tapaan varsin laajat työllistymismahdollisuudet erilaisille aloille. Sosiaalitieteilijät voivat työskennellä laajasti kaikilla sektoreilla aina valtiolta kunnille ja yrityksistä järjestöihin. Suurin sosiaalitieteilijöitä, kuten yhteiskuntatieteilijöitä yleensäkin, työllistävä taho on julkinen sektori. Esimerkiksi vuosina 2001–2002 valmistuneista itäsuomalaisista yhteiskunta- ja kauppatieteilijöistä lähes puolet (47%) oli työllistynyt kunnalle, yli neljäsosa (27%) valtiolle ja vajaa viidesosa (17%) yksityiselle (Tuominen ym. 2008, 51–52). Näitä lukuja vääristää tosin esimerkiksi se, että niissä ovat mukana kauppatieteilijöiden lisäksi sosiaalityötä lukevat, joista kunnallisella puolella työskentelee jopa lähes neljä viidesosaa (Sainio 2009, 87).

Myös sosiaalitieteilijöiden työnkuvat voivat vaihdella generalistisille aloille ominaisesti varsin laajasti. Kuvaavaa on esimerkiksi se, että vuoden 2002 Aarresaari-aineistossa sosiaalipolitiikan pääaineesta valmistuneet maisterit ilmoittivat yhteensä 40 eri ammattinimikettä (Sainio 2009, 73). Yleisimmin sosiaalitieteilijöiden työtehtävät ovat kuitenkin luonteeltaan tutkimusta, asiakas-/potilastyötä sekä erilaisia suunnittelu-, kehitys- ja hallintotehtäviä (emt., 74; 81; 96; myös Tuominen ym. 2008, 55; 57). Itä-Suomen yliopiston generalisti-yhteiskuntatieteilijöistä voidaan puolestaan sanoa, että vuodesta toiseen reilusti yli puolet ilmoittavat työskentelevänsä valmistumisen jälkeen joko asiantuntijatehtävissä tai asiakas- ja potilastyössä. Pienempiä osuuksia löytyy opetuksen, tutkimuksen ja johtamisen työtehtävien sisällöistä. (Suorsa 2017.)

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry:n tuoreimman työmarkkinatutkimuksen mukaan yhteiskuntatieteilijöiden yleisin työllistymissektori on valtio (33%). Seuraavaksi eniten työskenteli yrityksissä

(22%), kunnissa (19%) ja järjestöissä ja säätiöissä (16%). Noin 10% työskenteli yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Myös tässä selvityksessä enemmistö kokopäivätyössä käyvistä (68%) työskenteli erilaisissa asiantuntijatehtävissä. Toiseksi yleisin nimike, joka neljännellä vastaajalla, liittyi johto- ja esimiestehtäviin. (Pursiainen 2018.)

Generalistien ja yhteiskuntatieteilijöiden työuran alkua ja töihin sijoittumista tarkastelevien tutkimusten hyödynnettävyyttä heikentää erityisesti pieni otoskoko. Lisäksi tutkimustulosten siirrettävyys 2000- ja 2010-luvun kuopiolaisiin sosiaalitieteilijöihin on kyseenalaista. Edellä esitellyistä tutkimustuloksista voi tehdä kuitenkin joitain varovaisia päätelmiä. Ensinnä generalisti-yhteiskuntatieteilijöiden työurien alkuja näyttäisi selkeärajaisen opinnoista työelämään siirtymisen sijaan kuvaavan erilaisten katkosten ja limittäisyyksien runsaus. Opinnoista työelämään siirtymiseen voi kuulua esimerkiksi opintojen ja työelämän yhtensovittamista, määräaikaista työsuhteita tai työskentelyä koulutusta vastaamattomissa tehtävissä.

Toisaalta generalisti-yhteiskuntatieteilijöiden uranäkymät ovat erityisesti pidemmällä tähtäimellä hyvät. Työttömyysjaksot ja koulutusta vastaamattomat työt ovat tyypillisiä lähinnä uran käynnistysvaiheessa, ja jo viiden vuoden kuluttua valmistumisesta erilaiset johto- ja esimiestehtävät ovat lisääntyneet huomattavasti. Generalisti-yhteiskuntatieteilijöiden työuria kuvastaa myös työtehtävien moninaisuus. Generalististen alojen vahvuutena voi nähdä sen, että ne tarjoavat opiskelijoille varsin laajat mahdollisuudet erilaisiin työtehtäviin suuntautumiseen. Toisaalta mahdollisuuksien moninaisuus asettaa haasteen opintojen ja ammatillisuuden yhteen sovittamiselle. Tulevan ammatin pohtiminen ja työelämään suuntautuminen voi olla vaikeaa, jos selkeää kuvaa työllistymismahdollisuuksista ei ole. Sosiaalitieteilijän haasteeksi tulee tällöin erityisesti se, kuinka ennakoida työelämän muuttuvia odotuksia tilanteessa, jossa työurat ovat muuttumassa epävarmoiksi ja erityisesti työuran käynnistämiseen liittyy monia haasteita. (vrt. Tuominen 2013, 31.) Työelämän katkokkien lisääntyessä myös ammatillisen identiteetin pohdinnoista on tullut läpi työuran kestävä tehtävä. Vaihtuvien työsuhteiden, katkokkien ja epävarmuuksien ajassa pitkäjänteisen ammatillisen identiteetin sijaan työntekijöiltä vaaditaan usein muuntautumiskykyä ja ammatillisen identiteetin joustoja. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008.)

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa siirrytään kohti tutkimuksen empiiristä osuutta. Alaluvuissa esitellään tutkimuksessa käytetty ryhmämetodi, pohditaan eettisiä kysymyksiä sekä selostetaan empiirisen tutkimuksen eteneminen aina tutkimusjoukon rajaamisesta aineiston analyysiin. Luvun lopussa luodaan vielä lyhyt katsaus aineistoon. Tutkimuksen painopisteen siirtyessä kirjallisuuskatsauksesta empiriaa kohti, on syytä tarkentaa tutkimuskysymykset, jotka ovat muotoutuneet seuraaviksi:

- Mikä on kuopiolaisen sosiaalitieteen ydin 2000-luvulla? Mikä on se moraalijärjestys, hyveellisen ja paheellisen opiskelun jaottelu, johon sosiaalitieteilijät opintojensa aikana kiinnittyvät?
- Kuinka sosiaalitieteilijän ammatillinen identiteetti muovautuu uran alkuaikoina, kun sosiaalitieteen yhteisöstä siirrytään työelämään?

Näiden tutkimuskysymysten viitoittamana lähdetään seuraavissa luvuissa tarkastelemaan tutkimuksen empiiristä puolta.

5.1 Ryhmäkeskustelu kulttuurin tutkimisen välineenä

Aineistonkeruumenetelmänä tässä tutkimuksessa käytetään ryhmäkeskustelua. Termillä ryhmäkeskustelu viitataan ryhmätilanteeseen, jossa pyritään strukturoidun kysymys–vastaus asetelman sijaan luomaan tilaa ryhmän omille äänille ja rönsyilylle. Tässä mielessä ryhmäkeskustelun voi mieltää synonyymiksi termille fokusryhmä (engl. focus group). Ryhmähaastattelusta valitsemani metodi sen sijaan eroaa painottaessaan keskustelullisuutta. (Pietilä 2017.) Ryhmäkeskustelun osallistujamäärät vaihtelevat. Kun Suomessa ryhmän jäsenten määrä voi vaihdella kolmesta kymmeneen, saattaa Yhdysvalloissa määrä olla hyvin kymmenestä viiteentoista (Palukka 2003, 39; Valtonen 2005; Heikkilä 2008).

Alun perin ryhmäkeskustelua käytettiin paljolti sen taloudellisuuden vuoksi, sillä ryhmässä on mahdollista suunnata kysymyksiä usealle henkilölle samanaikaisesti. Erityisesti kielellisen käänteen myötä ryhmämetodia on kuitenkin alettu hahmottaa lähtökohtaisesti yksilöhaastatteluista eroavana tilanteena. Nykyisin ryhmäkeskustelun avulla tutkitaan esimerkiksi ryhmän muodostumista ja

vuorovaikutustilanteita, siinä esitettäviä ajatuksia sekä yleisesti sitä, kuinka ryhmässä tuotetaan erilaisia käsityksiä käsiteltävästä ilmiöstä. (Pietilä 2017.)

Heikkilän (2008) mukaan ryhmähaastattelu soveltuu hyvin erilaisten pienoiskulttuureiden tutkimukseen, sillä jokainen haastateltu ryhmä edustaa itsessään tietynlaista pienoismaailmaa. Kokoamalla yhteen jo työelämään siirtyneitä sosiaalitieteiden opiskelijoita, on mahdollista muistella opiskelun aikaista ilmapiiriä ja vertailla sitä nykyiseen työpaikan ilmapiiriin. Sosiaalitieteilijöistä koostuvassa ryhmässä houkutellaan myös esiin puhetta, joka on juuri kyseiselle ryhmälle tyypillistä. Opintoja ja työtä kuvaavat tarinat muotoutuvat täten erilaisiksi verrattuna tilanteeseen, jossa keskustelua käytäisiin esimerkiksi muilta aloilta valmistuneiden kollegojen kanssa. Ryhmätilanteissa kerrotut yksilölliset tarinat ovat aina ryhmän moraalikoodiston läpäisemiä, jolloin ryhmäkeskustelussa syntyvä esiläolon kokemus saa keskusteluun osallistuvat käyttäytymään kulttuurisesti konventionaalisilla tavoilla. Ryhmä saa jäsenensä ”uusintamaan kulttuurista käsikirjoitusta”. (Palukka 2003, 38.)

Ryhmätilanteessa tutkijan asema on yksilöhaastattelua heikompi, sillä osallistujat saattavat tutkijan sijaan suunnata puheenvuoronsa muille osallistujille ja kommentoida näiden näkemyksiä (Pietilä 2017; Heikkilä 2008). Ryhmätilanne antaa tutkittaville myös mahdollisuuden hahmottaa tutkittavaa ilmiötä omalla kielellään, ottaen etäisyyttä tutkijan käyttämään sanastoon ja ajatuksiin. Parhailaan tämä tarkoittaa sitä, että ryhmäkeskustelu siirtää tutkijan narratiivista kontrollia ryhmälle. Kun tutkija ei voi täysin määritellä keskustelun kulkua, siirtyy osa tästä vallasta ryhmän jäsenille. Tutkijan ennakko-oletusten sijaan ryhmä nostaa esiin käsityksiään yhteisön moraalikoodistosta. (Heikkilä 2008; Valtonen 2005, 235–236; Holstein & Gubrium 2000, 129–130; 171–172.)

Tuottamalla puhetta, jota ohjailee ”pionoiskulttuurin” oma sisäistynyt moraalinen ääni, ryhmätilanne simuloi tavallaan todellisia keskusteluja. Se tarjoaa keskustelun osallistujille myös mahdollisuuden kertoa erilaisia tarinoita sekä täydentää ja kyseenalaistaa niitä. Parhailaan tämä toimii tutkimusaineistoa rikastavana tekijänä. Toisaalta ryhmätilanne saattaa myös vaikeuttaa poikkeavien näkökulmien esittämistä, tai nämä näkökulmat saattavat jäädä ryhmän näkökulmien alle. Ryhmätilanne voi luoda ilmiöstä liian yhdenmukaisen kuvan, jos ryhmän jäsenet vain toistelevat vanhoja totuuksia. (Ylijoki 1998, 185; Heikkilä 2008, 301–302; Pietilä 2017.)

Tällöin ryhmämenetelmä ei onnistu tuomaan esiin tutkittavan varsinaisia ajatuksia, vaan sen sijaan lopputulemana on ryhmätilanteen tuottama mielipide. Monet ryhmädynamiikkaan liittyvät tekijät saattavatkin vaikuttaa aineiston monipuolisuuteen heikentävästi. Liian dominoivat tai varovaiset osallistujat saattavat huomaamattaan edistää näkökulmien vinoutumista. Toisaalta rönsyilevä ja aiheesta

harhautuva keskustelu saattaa tuottaa aineistoa, jolla ei kyetä vastaamaan alkuperäiseen tutkimusongelmaan. Monet näistä vinoumista on vaikea huomata itse keskustelutilanteessa. (Heikkilä 2008; Pietilä 2017.)

Toisaalta ryhmämetodia on kritisoitu myös ryhmätilanteiden kontekstuaalisuudesta. Ryhmä muodostaa aina ainutlaatuisen ja dynamiikaltaan omaleimaisen tilanteen, jonka kautta hankittu tieto on vaikeasti yleistettävissä. (Heikkilä 2008.) Ryhmätilannetta ei kannatakaan pitää metodina, jolla päästään suoraan käsiksi sosiaalitieteiden sosiaaliseen todellisuuteen. Sen sijaan ryhmä muodostaa tilanteen, joka houkuttelee esiin erilaisia puheen tapoja ja ulottuvuuksia. (Palukka 2003, 32–33.)

Menetelmällisesti merkityksellistä on myös se, että sosiaalityeilijänä olen tutkijan lisäksi osa tutkimaani ilmiötä. Tässä mielessä aineistonkeruutani kuvaa Juvosen (2017) käyttämä termi sisäpiirihaastattelu. Tutkimuksen lähtökohtana oman yhteisön tutkiminen voi mahdollistaa jaetun osallisuuden kokemista, valmiuksia ymmärtää ryhmän puhetta sekä tarjota tutkijalle mahdollisuuden tarkastella itselleen tuttuja ilmiöitä.

Toisaalta haasteeksi saattaa muodostua se, että ollessani osa tutkimaani kulttuuria, minun voi olla vaikea tunnistaa ryhmän puheen konstruktivisuutta (vrt. Palukka 2003, 40–42). Tällöin saatan ohittaa itsestäänselvyyksinä asiat, jotka ulkopuoliselle näyttäytyvät tutkimuksen kannalta oleellisilta. Hieinan vastaavanlaisesta ilmiöstä on kyse myös silloin, kun yhteisen pienoiskulttuurin piiriin kuuluvat ryhmän jäsenet kuvittelevat ymmärtävänsä toisiaan, vaikka asia näyttäytyy jokaiselle eri tavalla. Toisaalta sisäpiiriin kuuluvan tutkijan on mahdollista kyseenalaistaa ja kärjistää keskustelua tutkimuskysymysten kannalta relevantilla tavalla (Juvonen 2017).

Vaikka jaettu ymmärrys ja keskustelullinen ryhmätilanne luovat kuvaa demokraattisesta aineistonkeruutilanteesta, on tutkijan syytä pitää mielessä tutkijan ja osallistujan erilaiset roolit. Loppujen lopuksi tutkimukseen osallistuja on ”sisäpuolinen osallistuja”, kun taas tutkija on tämän lisäksi ”ulkopuolinen havainnoija” (Juvonen 2017, 403). Tutkijan tehtäväksi jää siis ensinnä tasapainoilu näiden kahden position välillä, ja toisaalta eksplikoida itselleen tämän position ero suhteessa muihin ryhmän jäseniin. Oman lisänsä ryhmätilanteeseen antaa se, että joissain tilanteissa läsnä voi olla myös ystävän tai tuttavun rooli. (Juvonen 2017; ks. myös Valtonen 2005.) Sisäpiirihaastatteluissa aiemman tuttavuuden tukahduttaminen ei välttämättä ole tarpeellista. Sen sijaan tutkijan on tärkeä tunnistaa nämä toisiinsa lomittuvat roolit, ja pyrkiä havainnoimaan niitä. Tietoa omasta positioista auttaa tuottamaan esimerkiksi tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen.

5.2 Eettiset kysymykset

Tutkimuseettinen neuvottelukunta jakaa ihmistieteellistä tutkimusta ohjaavat eettiset periaatteet kolmeen osaan. Nämä osa-alueet ovat (1) tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, (2) vahingon välttäminen ja (3) yksityisyys ja tietosuoja. (TENK 2009.)

Tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen liittyy tässä yhteydessä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus sekä riittävä informointi. Tutkimuksesta informoin erillisellä tutkimuskutsulla, joka täyttää tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemät tutkimuksesta tiedottamisen ehdot. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuskutsussa kerrottiin tutkijan yhteystiedot, tutkimuksen aihe, aineistokeruun toteutustapa ja arvioitu kesto, kerättävän aineiston käyttötarkoitus ja säilytys sekä osallistumisen vapaaehtoisuus (TENK 2009, 6; liite 1). Ryhmätapaamisten yhteydessä jaoin osallistujille erilliset tutkimustiedotteet, jolla pystyin varmistamaan riittävän informaation antamisen (liite 2). Jokainen osallistui tutkimukseen omalla ilmoituksella, ja osallistuminen oli mahdollista perua missä vaiheessa prosessia tahansa, vielä ryhmäkeskustelujen jälkeenkin. Osallistumisen vapaaehtoisuuden varmistaminen on erityisen tärkeää tilanteessa, jossa tutkittavien joukkoon voi kuulua myös tutkijalle tuttuja henkilöitä (ks. Juvonen 2017).

Tutkimuksen teossa on myös pyrittävä vahingon välttämiseen. Tutkijan on pidettävä huolta niin henkisten, taloudellisten kuin sosiaalisten haittojen välttämisestä. Vaikka tämän tutkimuksen aihepiirit eivät lähtökohtaisesti ole erityisen arkaluontoisia, voi ryhmäkeskustelujen teemat kokea eri tavoin. Tutkijan vastuulla on kohdella osallistujia sekä raportoida aineistosta tutkittavia kunnioittavasti. Sosiaaliset ja taloudelliset haitat liittyvät erityisesti tilanteisiin, joissa tutkittavat paljastavat yksityiselämänsä tai työhönsä liittyviä arkaluontoisia tai puolialaisia tietoja. Tutkimuksen kohdistuessa Kuopiosta valmistuneisiin ja lähtökohtaisesti Pohjois-Savon alueella vaikuttaviin sosiaalitieteilijöihin, tulee tutkittavien yksityisyyden suojaan kiinnittää erityistä huomiota. Tutkimuksen tulosten raportoinnissa kiinnitän erityistä huomiota siihen, ettei aineistokatkelmista tai annetuista taustatiedoista ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä osallistujia.

Lopulta tutkija on vastuussa tutkittavien yksityisyyden ja tietosuojan toteutumisesta tutkimusprosessin eri vaiheissa. Yksityisyyden säilyttämiseksi olen säilyttänyt keskustelujen nauhoitteita ja tekstimuotoisia aineistoja ainoastaan omalla äänityslaitteellani sekä yksityisessä käytössä olevalla tietokoneellani. Tutkimuksen valmistuttua poistan nämä tiedostot lopullisesti. Myös tutkimusta varten kontaktoimieni henkilöiden yhteystiedot olen säilyttänyt ainoastaan yhdessä tiedostossa ja tämän tiedoston olen poistanut aineistokeruun loputtua. Tutkimukseen osallistuvien yhteistietoja säilytän

tutkielman julkaisuun saakka, sillä useampien tutkittavien toiveena oli päästä lukemaan valmis teksti tutkimuksen valmistuttua.

Eettisten rajoitusten huomioimisen lisäksi tutkimuksen voi ajatella sisältävän mahdollisuuden emancipatoriseen vaikutukseen. Eteläpellon ja Vähäsantasen (2008, 42–43) mukaan omien kertomusten jakaminen ryhmässä voi toimia ammatillisen kehityksen peilinä ja tätä kautta edistää muutokseen johtavaa ajattelua. Toivottavasti tämä mahdollisuus on myös motivoinut tutkittavia osallistumaan tutkimukseen omalla panoksellaan.

5.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni kohteeksi rajasin 2010-luvulla Kuopiosta sosiaalitieteellisiltä aloilta (sosiaalipsykologia, sosiologia, sosiaalipedagogiikka, sosiaali/yhteiskuntapolitiikka) valmistuneet ja oman alan töitä tekevät maisterit. Sittemmin muutin rajausta siten, että hyväksyin mukaan myös vielä valmistumattomia henkilöitä. Tällöin lähtökohtana oli kuitenkin se, että kyseinen henkilö on opiskellut alaa useita vuosia ja työskentelee parhaillaan päätoimisesti. Kaikki osallistujat olivat siis enemmän tai vähemmän työelämään siirtyneitä sosiaalitieteilijöitä.

Keskusteluihin osallistuvien kontaktoinnin aloitin marraskuussa 2017, jolloin lisäsin tutkimuskutsun (liite 1) omalle Facebook-seinälleni sekä jaoin sen Facebookissa muutamaan ryhmään, joiden jäsenenä oli pääosin kuopiolaisia sosiaalitieteilijöitä. Julkaisut saivat Facebookissa hyvin näkyvyyttä ja tykkäyksiä tuli etenkin muiden sosiaalitieteilijöiden toimesta. Lisäksi monet tulivat tavatessaan kyselemään osallistuja-aktiivisuudesta ja kertoivat mainostavansa tutkimusta jo valmistuneille tuttavilleen. Myös Kuopion ulkopuolella tutkimuskutsu oli huomattu, ja muutamat yhteiskuntatieteilijätutut tulivatkin tavatessamme kertomaan, kuinka olisivat mieluusti osallistuneet tutkimukseen, mikäli olisivat täyttäneet tutkimuksen ehdot. Lopulta tämän nettilomakkeen kautta tuli ainoastaan neljä ilmoittautumista.

Heti tammikuun ensimmäisinä päivinä keskustelin tutkielman ohjaajan kanssa sähköpostitse ja aloin lähestyä sosiaalitieteilijöitä henkilökohtaisesti. Ohjaajalta saatuja vinkkejä, internetin hakutyökaluja sekä yhteiskuntatieteiden laitoksen gradupankkia² hyödyntämällä etsin henkilöitä, jotka ovat

² Gradupankki löytyy osoitteesta: http://epublications.uef.fi/organisaatio/yhteiskuntatieteiden_kauppateiden_tiedekunta/yhteiskuntatieteiden_laitos/

opiskelleet Kuopiossa ja toimivat yhä Pohjois-Savon alueella. Tämän lisäksi kontaktoin useita itseleni tuttuja henkilöitä, joiden tiesin työskennelleen tai työskentelevän päätoimisesti. Myös muutamat kontaktoimani henkilöt kertoivat tuttujaan, jotka voisivat sopia kohderyhmääni. Tammikuun aikana ja helmikuun alussa 2018 lähetin tutkimuskutsun yhteensä 46:lle sosiaalitieteilijälle, joista 15 ilmaisi kiinnostusta tutkimukseen osallistumista kohtaan. Myös kieltäytymisiä tutkimukseen osallistumisesta tuli jonkin verran. Yleisesti tutkimukseen osallistumisesta kieltäytymistä perusteltiin työ- ja opiskelukiireillä. Tämän lisäksi kieltäytymissyiksi mainittiin esimerkiksi se, että omaa pääainetta ei mielletä perinteiseksi sosiaalitieteeksi ja toisaalta se, että nykyisen työnkuvan takia sosiaalitieteet tuntuvat kaukaiselta. Toisaalta suoraan kontaktoitaessa ilmeni myös, että osa henkilöistä oli alun perin jättänyt ilmoittautumatta tutkimukseen, sillä ei ollut vielä muodollisesti valmistunut opiskelija ja ajatteli täten rajautuvansa tutkimuskohteen ulkopuolelle.

Samoihin aikoihin aloin aikatauluttaa tapaamista siihen mennessä ilmoittautuneiden vapaaehtoisten kanssa. Ryhmäkeskustelujen aikatauluttamisessa haasteita tuottivat ymmärrettävästä syystä aikataulut. Lopulta tapaamisia tammi-maaliskuulle kertyi kolme, joista ensimmäiseen osallistui lisäkseni neljä, toiseen kolme ja viimeiseen kaksi henkilöä. Ryhmäkeskusteluihin osallistui siis lisäkseni yhteensä yhdeksän henkilöä. Yleisesti suomalaisissa ryhmäkeskusteluissa ryhmän koko on ollut useimmiten neljästä kymmeneen, joten tässä mielessä omat ryhmäkeskusteluni olivat joko ryhmäkeskustelun määritelmän alarajalla tai alapuolella (ks. Palukka 2003, 39; Valtonen 2005; Heikkilä 2008).

Ryhmäkeskustelu on menetelmä, joka vaatii osallistujiltaan varsin suurta sitoutumista. Myös tässä tutkimuksessa ryhmäkeskustelun toteuttamiseen liittyvät aikatauluongelmat näkyivät osallistujien vaikeassa motivoinnissa. Vaarana tällöin on erityisesti se, että aikatauluja viilatessa vapaaehtoisista jättäytyy pois vähemmän motivoituneet osallistujat. Tällöin jäljelle jäävät motivoituneet sosiaalitieteilijät, jotka samaistuvat oppiaineeseensa muita vahvemmin.

Lisäksi voidaan olettaa, että kohderyhmän rajaus Kuopion alueelle vaikutti ryhmien kokoonpanoon. Varsin suuri osa sosiaali- ja yhteiskuntatieteilijöiden työpaikoista sijaitsee uudella maalla, ja pääkaupunkiseudulla yhteiskuntatieteilijöistä työskentelee jopa 60%. Kuopiossa työpaikka sen sijaan on noin kahdella prosentilla yhteiskuntatieteilijöistä. (Pursiainen 2018.) Seuraavaksi erittelen vielä tarkemmin kolmen ryhmäkeskustelujen etenemistä ja kokoonpanoja. Tätä kautta myös lukijalle piiryy käsitys siitä, millaiset ryhmät ovat olleet tuottamassa tämän tutkimuksen tuloksia.

Suoritin ryhmäkeskustelut kotonani viikonloppuajaksi. Osallistujia kontaktoidessa ja tapaamisajan kohtia aikatauluttaessa ilmeni, että viikonloput ovat yleensä ihmisille helpoin ajankohta tavata. Kes-

vapaamuotoista tunnelmaa. Erityisesti ensimmäisen keskustelun alussa ilmapiiri oli varsin tunnusteleva, minkä voi toisaalta ajatella olevan ryhmätilanteille tavanomaista (Pietilä 2017, 116). Tapaamisten mittaan keskustelut alkoivat tuntua yhä luontevammilta. Ensimmäisen tapaamisen jälkeen aloitin aineiston litteroinnin sekä aktivoitin tutkimuspäiväkirjan kirjoittamisessa.

Ryhmäkeskustelujen pohjana hyödynsin teemarunkoa, joka eteni opintoihin hakeutumisesta työelämään (liite 3). Lisäksi virikemateriaalina oli Yljoen (1998; liite 4) kuvaus sosiaalitieteiden mallitarinasta. Virikemateriaaliin pohjautuva keskustelu käytiin teemarunkoon pohjautuvan keskustelun jälkeen. Teemarunko ja virikemateriaali osoittautuivat käytännössä toimiviksi. Erityisenä vahvuutena analyysin kannalta voisi pitää sitä, että valintani kautta jokainen ryhmäkeskuselu jakaantui kahteen hieman eri teemoja käsittelevään osaan. Ensimmäisessä osassa keskustelun keskiössä olivat muistot omista opiskeluaajoista sekä työhön siirtymisestä, ja toisessa osassa keskustelun apuna toimi sosiaalitieteiden mallitarina. Ensimmäinen osa mahdollisti siis varsin vapaamuotoisen muistelun, kun taas jälkimmäisessä osassa keskustelun jäsentäjänä toimi virikemateriaali.

Pääaineittain ryhmäkeskustelujen osallistujat jakautuivat varsin sosiaalipsykologiaa painottavasti, mikä noudattelee myös sosiaalipsykologian suosiota kuopiolaisen sosiaalitieteen pääaineiden joukossa. Sosiaalipsykologeja keskusteluihin osallistui kuusi, sosiaalipedagogeja kaksi, ja sosiaalipoliitikkoja yksi. Sosiologian pääaine jäi siis ryhmäkeskusteluissa edustamatta. Tutkimuksen rajaus sosiaalitieteilijöihin vaikutti olevan toimiva, sillä ryhmäkeskusteluissa omasta pääaineesta, sosiaalitieteistä ja myös yhteiskuntatieteistä puhuttiin varsin luontevasti toistensa synonyymeinä. Selkeänä yhdistävänä tekijänä eri pääaineiden välillä nähtiin Socius-ainejärjestö, generalismi, yhteiskandi sekä yleisemmällä tasolla pääaineiden samankaltaisuus.

Sukupuolittain osallistujat jakautuivat siten, että osallistujista viisi oli miehiä ja neljä naisia. Tämä ei mukaile kovin hyvin sosiaalitieteiden sukupuolijakaumaa, sillä suurin osa opiskelijoista on naisia (Lähetetyissä kutsuissa jako oli 15 miestä, 31 naista). Esimerkiksi vuosituhaten alussa Kuopion yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa jopa 92% opiskelijoista oli naisia (Tuominen ym. 2008, 26). Sukupuolivinouma ryhmäkeskusteluissa voi heijastua myös tutkimuksen tuloksiin. Esimerkiksi Yljoen (1998, 210) tulokset antavat vihiä siitä, että miehet ja naiset voivat kiinnittyä alansa moraalijärjestykseen hieman eri tavoin.

Keskusteluihin osallistuneista monilla oli takana aiempia opintoja yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa, väli vuosia tai asepalvelus. Lukion jälkeiset väli vuodet ovatkin yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa varsin yleisiä (Nori 2011, 79). Sillä, hakeudutaanko opintoihin suoraan lukiosta, väli vuosien jälkeen vai aiemman työn kautta on vaikutusta siihen, millaisia odotuksia opintoja kohtaan on. Mitä

enemmän aiempaa 'elämäkokemusta' uusilla opiskelijoilla on, sitä välineellisemmin opintoihin suhtaudutaan. (Ahrio 2012, 226.) Varsinaisia aikuisopiskelijoita keskustelussa ei kuitenkaan ollut yhtään, mikä tulee ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa.

Valmistumisajankohdan mukaan osallistujat jakautuivat siten, että neljä haastateltavista oli valmistunut ennen vuotta 2015, kaksi oli valmistunut viimeisen kahden vuoden aikana ja kolmen tutkinto oli vielä kesken. Kaikki opiskelijastatuksella osallistuvat työskentelivät kuitenkin kyseisellä hetkellä päätoimisesti, ja heidän tilannettaan kuvastaa tutkinnon pitkittyminen työnteon seurauksena. Tutkinnon roikkumaan jättäminen opintojen loppuvaiheessa on kohtuullisen yleistä yhteiskuntatieteellisillä aloilla, kun työelämään siirtyminen tapahtuu usein jo ennen varsinaista valmistumista esimerkiksi korkeakouluharjoittelun myötä. Yhteiskuntatieteilijöistä jopa 60-70% prosenttia työskentelee päätoimisesti valmistumishetkellä (Sainio 2009, 17–18; Pursiainen 2018, 20). Työnantajasektoreittain osallistujat jakautuivat varsin hyvin yhteiskuntatieteilijöiden sijoittumista vastaavasti. Osallistujat työskentelivät niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla että järjestöissä. Osallistujista kolme oli osallistumishetkellä työvoiman ulkopuolella, joista kaksi työttömänä.

Ryhmäkeskustelut olivat kestoltaan hieman vajaasta kolmesta tunnista reiluun kolmeen tuntiin, jolloin aineistoa kertyi yhteensä noin 8 tuntia 50 minuuttia. Litteroituna aineistona tämä teki yhteensä 146 sivua (Times New Roman, koko 12, riviväli 1,15). Tämän puhtaaksi kirjoitetun keskusteluaineiston lisäksi lasken aineistoon puolen sivun mittaisen sähköpostiviestin, jonka sain eräältä keskusteluun osallistuneelta keskustelun jälkeen. Sähköpostiviestissään tämä tahtoi tarkentaa vastaustaan sosiaali-tieteiden tarjoamien työelämävalmiuksien osalta.

5.4 Analyysin eteneminen

Aineiston analyysi noudattelee kulttuuristen jäsenysten logiikkaa, jossa tarkastellaan aineistoa kulttuurin sisäisestä näkökulmasta käsin kiinnittäen huomiota aineistosta nouseviin tapoihin jäsentää maailmaa. Olennaista on tällöin tarkastella niitä erontekoja ja luokituksia, joita tekstissä esiintyy. Tutkijan kiinnostus ei siis kohdistu niinkään tekstin todenmukaisuuteen tai kykyyn heijastella todellisuutta vaan siihen, kuinka aineistossa hahmotetaan maailmaa. (Alasuutari 2011, 114–117.)

Laadullisen analyysin kulun eksplikointi auttaa tutkimuksen luotettavuuden arviointia (Mäkelä 1990), joten seuraavaksi esitellään aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Rinta rinnan ryhmäkeskustelujen toteuttamisen kanssa aloin litteroida jo pidettyjä keskusteluja ja aktivoitin samalla

tutkimuspäiväkirjan kirjoittamisessa. Litteroinnin suoritin sanatarkasti kuitenkin siten, että jätin joitain änkytyksiä ja toistoja pois. Tässä vaiheessa aineistosta tuntui jo nousevan joitain teemoja, jotka toistui keskustelusta toiseen. Samoihin aikoihin sosiaalitieteilijäidentiteetin muutosta käsittelevä tutkimuskysymys tarkentui kohdistumaan erityisesti opintojen ja työelämän välistä siirtymää. Tämä kohdentuminen johtui erityisesti siitä, että tuon siirtymän kuvailu oli aineistossa rikasta ja tarjosi parhaat lähtökohdat analyysille.

Varsinaiseen aineiston analyysiin siirryin huhtikuussa 2018, kun kaikki kolme keskustelua oli kirjoitettu tekstimuotoon. Aineiston analyysiä lähdin tekemään kahden tutkimuskysymykseni avulla; toisaalta etsin kuopiolaisen sosiaalitieteilijyyden ydintä ja moraalijärjestystä, toisaalta etsin kuvauksia opintojen ja työuran välimaastossa tapahtuneista muutoksista.

Ensimmäisessä analyysin vaiheessa lähdin lukemaan tekstimuotoisia aineistoja läpi etsien niissä toistuvia teemoja sekä hyveellisen ja paheellisen opiskelun erontekoja, joiden kautta keskustelut jäsenyivät. Ylijoen (1998, 158; 238–239) mukaisesti etsin siis aineistossa tehtyjä erontekoja hyveellisen ja paheellisen opiskelun välillä. Tätä kautta muodostui alustava moraalijärjestyksen kehikko, joka toimi apunani analyysin edetessä. Analyysin seuraavassa vaiheessa aloin lukea tekstiä tätä moraalijärjestyksen kehikkoa käyttäen siten, että sen avulla pystyin tematisoimaan tekstiä ja tekemään moraalijärjestykseen täsmennyksiä. Tässä vaiheessa luin tekstiä läpi niin pitkään, ettei hahmottelemani moraalijärjestykseen tullut enää muutoksia.

Toisessa analyysin vaiheessa lähdin edelleen lukemaan tekstiä läpi, etsien tällä kertaa kuvauksia opintojen ja työelämän välisestä siirtymästä. Aluksi teemoittelin tekstiä kolmeen vaiheeseen, jotka olivat ”opinnot”, ”siirtymä” ja ”työelämä”. Pian huomasin kuitenkin, ettei tämä analyysi tuota hedelmällistä tulosta, ja siirryin taas lukemaan tekstiä etsimällä siitä siirtymän kuvauksia. Hiljalleen tekstistä alkoi nousta esiin erilaisia kerronnan tapoja, vaihekertomuksia. Aloin jäsentää näitä kertomuksia erilliselle paperille, ja tämä analyysi näytti tuottavan toimivia erilaisten kertomusten tyypittelyjä. Tekstiä lukeamalla ja sitä teemoittelemalla päädyin lopulta neljään vaihekertomukseen, joihin keskustelujen muutoksen kuvaukset näyttivät sopivan. Lopuksi tarkastin vielä molempien analyysin tuloksien esiintymisen tasaisesti tekstissä. Kun analyysini tulokset näyttivät edustavan koko aineistoani, aloitin analyysilukujen kirjoittamisen.

Seuraavaksi siirrytään esittelemään tarkemmin aineistoa. Analyysivaiheessa olen lukenut tekstiäni siten, että siinä on ollut mukana myös välikommentit (”joo”, ”aha”, ”mm”), mutta luettavuuden parantamiseksi olen poistanut ne seuraavista aineistokatkelmista. Olen muokannut aineistokatkelmia luettavampaan muotoon myös kieliasua muokkaamalla sekä änkytyksiä ja niinkutteluja karsimalla.

Katkelmien yhteydessä ei kerrota keskustelijoiden taustatietoja, sillä se vaarantaisi helposti tutkittavien anonymiteetin. Osallistujiin viitataan numerokoodilla Osallistuja 1, Osallistuja 2 jne. Aineistokatkelmista on myös piilotettu mahdolliset viittaukset entisiin tai nykyisiin työpaikkoihin. Olen jättänyt aineistokatkelmista pois omat keskusteluissa esittämäni kommentit, mutta olen huomionnut ne analyysivaiheessa siten, että ne ovat osaltaan voineet vaikuttaa keskustelun kulkuun ja toisaalta antavat minulle tietoa omista ennako-oletuksistani.

5.5 Aineiston kuvailua

Erityisesti ryhmäkeskustelutilanteissa keskustelujen ilmapiiriä on hyvä avata lukijalle. Ryhmäkeskusteluissa muodostettua aineistoa tulee tulkita ryhmän tuottamana puheen virtana, ei yksittäisten henkilöiden vuorotellen kertomina ajatuksina. Seuraava katkelma näyttää osaltaan, kuinka keskustelu rakentuu osana ryhmän neuvottelua. Katkelmassa keskustellaan yliopisto-opintojen kehittämistä työelämän ja opintojen välisen yhteistyön näkökulmasta.

Osallistuja 1: Jotain ainaki tulis linkkiä ja semmosta verkostoitumista. Että sen kauttahan niitä töitä saa kun tulee tutuks. Että jos haluais helpottaa sitä työelämään siirtymistä tai jotai yhteistyötä kehitellä yrityksiin ja työnantajiin päin. Ja muutenki tuota tunnettavuutta, muutaki ku iha tuolla käytännön työssä mitä tehään jokainen.

Osallistuja 3: Nii niimpä. Mut kyllä se työelämäyhteyksien luomine jo ihan koordinoidusti siinä opiskeluaikana nii ois kyllä valtavan tärkeä.

Osallistuja 1: Olis kyllä ihan kiva. Tai sitte siihe, se helpottais sitä siirtymistä varmaa. Mutta onko se yliopiston tehtävä sitte.

Osallistuja 3: Nii se on tietysti ihan hyvä kysymys että kenen tehtävä se on.

Osallistuja 2: Ainaki siinä oletuksessa minä lähdin yliopistoon että oletin että kyseessä on kuitenkin tiedeyhteisö että siinä on se pääpointti. Totta kai nämä päämäärät ei oo toisiaan poissulkevia mut se pohjimmainen pointti on siinä yleissivistyksessä. Perspektiivin rakentamisessa.

Keskustelu on jo useamman puheenvuoron ajan kohdistanut kritiikkinsä erityisesti yliopistokoulutuksen tarjoamiin vähäisiin kontakteihin työelämän suuntaan. Ryhmän yhteinen ääni näyttäisi tässä kohtaa olevan se, että opinnoilta kaivataan lisää koordinoituja työelämäyhteyksiä ja verkostoitumista. Keskustelun suunta muuttuu kuitenkin, kun henkilö 1 kyseenalaistaa aiemman keskustelun kysymällä yliopiston perimmäistä tehtävää. Tässä vaiheessa myös aiemmin hiljaa ollut henkilö 2 liittyy mukaan keskusteluun ja tuo esiin oman mielipiteensä. Tästä eteenpäin keskustelua ei enää ohjaakaan ajatus yliopiston ja työelämän linkin kasvattamisesta, vaan yliopiston roolista yhteiskunnassa.

Edellisessä katkelmassa näkyy hyvin Yljoen (1998, 15; 212) huomioima sosiaalitieteiden kriittinen eetos. Aiemman keskustelun kyseenalaistaminen, opiskelun kritisointi sekä ilmiöiden tarkastelu eri näkökulmista näkyy vahvasti läpi aineiston. Monessa tilanteessa keskustelun vallitsevan ilmapiirin kyseenalaistaminen näytti merkitsevän oman sosiaalitieteellisen kompetenssin osoittamista. Ilman sosiaalitieteille ominaista kriittistä eetosta keskustelu olisi saattanut jatkaa ensin valitulla linjalla, jolloin ensin valittu näkökulma olisi hallinnut keskustelua. Samoin myös henkilön 2 ajatukset olisivat mahdollisesti jääneet ainoastaan hänen tiedokseen.

Kriittisestä eetoksesta huolimatta keskusteluihin vaikuttavat sosiaalisen vuorovaikutuksen peruspeli-säännöt, jolloin keskustelu saattaa helposti urautua ensin valittujen totuuksien toistamiseen ja erilais-ten näkökulmien kaventumiseen (Heikkilä 2008; Pietilä 2017). Keskusteluissa tällainen mahdollisuus oli erityisesti silloin, kun keskustelun virikemateriaalina toimi Yljoen mallitarina (liite 4). Valmiiksi ulkoa annetun mallitarinan tarjoaminen saattaa johtaa siihen, että avoin keskustelu latistuu mallitari-nan hiljaiseksi hyväksynnäksi. Houkutus mallitarinan kritiikittömälle omaksumiselle voi olla yllättä-vänkin houkuttelevaa, sillä sen voi ajatella edustavan sosiaalitieteen hyveellistä ydintä. Mallitarinan lukemisen jälkeen ensimmäisillä puheenvuoroilla on merkittävä rooli siihen, mihin suuntaan keskus-telu lähtee etenemään. Tutkijan rooli keskustelun rikastajana ja urautumisen välttäjänä korostuu tässä tilanteessa. Esimerkiksi seuraavassa keskustelussa näkyy, kuinka luettu mallitarina tulkitaan helposti totuutena sellaisenaan.

H: Ja tässä on sitte vielä listattuna, eli tässä väitöskirjassa eroteltiin nää hyveet ja paheet. Eli mitä siellä on käytännössä arvostettu ja mitä ei oo arvostettu. Miltäs kuulosti.

Osallistuja 3: Vähä meinas hymyilyttää (nauraen).

Osallistuja 2: Mun mielestä tuo kuvastaa sitä et tuohon kasvetaan opiskeluje aikana. Ja sit ku se on ohi nii tuosta aletaa etääntymään. Mut toki sitä pitäs vaan tuostaki säilyttää noi hyvät jutut. Mutta kyllä tuosta aika paljo karisee sitte myöhemmi matkan varrella pois.

Osallistuja 3: Joo tää on aika sillee just vaaleenpunaste silmälasie läpi. Just että tätä se ku ollaa opiskelijoina nii tää on se ajatusmaailma. Mut sit ku ollaa siellä työelämässä nii ollanki vähä et nii et ei tää nyt iha näi meekkää.

Osallistuja 1: Kyllä ja täähä nyt on tavallaan siis ehkä semmone hyvä esimerkki siitä että jotenki siis parhaimmillaan tämmöstä jotaki hyvin tunnistettavaa löytyy myös näistä. Mitä ehkä pide-tään jotenki. Et tässä on aika hyvin tämmösiä.

Osallistuja 2: Nii noitten pohjalta jokainen saapi sen oman jutun tehtyä ja oman identiteetin rakennettua.

Ääneen lausumattomana keskustelun lähtökohtana toimii siis se, että luettu mallitarina ja moraalijär-jestys kuvaavat sosiaalitieteiden opiskelua. Kuvaus hyveellisestä opiskelusta nähdään sellaisenaan kuopiolaisen sosiaalitieteilijän kuvauksena. Tällöin erontekoa tehdään erityisesti opiskelun ja

työelämän väliin. Ajatuksen mukaan opiskelu on siis täysin kuvauksen kaltaista, ja työelämässä on kyse jostain aivan muusta. Tällöin tutkijan on tärkeä pyrkiä esittämään tarkentavia kysymyksiä ja saada ryhmä näkemään asiaa myös toisessa valossa. Hieman edellistä katkelmaa myöhemmin olen esittänyt kysymyksen siitä, muuttuuko suhtautuminen kyseiseen mallitarinaan opintojen aikana.

Osallistuja 4: Seki ehkä varmaa vaikuttaa että kuinka paljo kosketusta on sinne työelämään sitte opintoje aikana. Että onko osa-aikatöitä, kesätöitä, mitenkä paljo muuta. Että jos tässä mainitaan paheina ammatillisuus niin että.

Osallistuja 3: Mie mietin kans sitä että tosi jännä joo.

Osallistuja 4: Nii et kyllähän se varmaan sillon kirkasotsesella fuksilla voi olla vähän niinkun. Lähtee toteuttamaan sitä omaa tietään ja muuta. Mut sitte ku tulee ne työelämän realiteetit tu-tuiks että siellä on ne tietyt säännöt joittenka mukaan mennää. Ja sit että pitää se tietty ammat-titaito säilyttää että ei voi pelkkiä ihanteita olla.

Osallistuja 3: Kyllä jos mä nyt ajattelen tavallaa noita hyveitä mitä itellä on tai arvoja. Nii kyl mä sen ammatillisuuden nostasin itseasiassa aika korkeelle.

Jo useamman puheenvuoron ajan keskustelua on leimannut ajatus siitä, että tamperelaisia sosiaalitieteilijöitä yli 20 vuotta sitten edustanut kuvaus toimii myös sellaisenaan kuvauksena Kuopion sosiaalitieteiden moraalijärjestyksestä. Vähitellen mallitarinan rooli kuopiolaisen sosiaalitieteen todellisena kuvaajana tulee kuitenkin kyseenalaistetuksi, jolloin tarjottua mallitarinaa on mahdollista kritisoida etäisyyttä ottaen. Edellä kuvatun tilanteen jälkeen ammatillisuus alettiin hahmottaa kuopiolaiselle sosiaalitieteelle ominaiseksi hyveeksi, eikä alun kaltaista opinnot-työelämä -vastakkainasettelua ilmennyt samankaltaisena.

Ryhmäkeskustelua voi pitää onnistuneena, mikäli se tarjoaa mahdollisuuksia aiemmin hyväksytyjen totuuksien kyseenalaistamiseen ja kritisointiin. Kun keskustelun ilmapiiri on rento ja avoin, on myös monenlaisten ajatusten ilmi tuonti suotavampaa. Kotonani pidetyt kolme ryhmäkeskustelua sisälsivät paljon huumoria, naurua ja kiroiluakin. Tutkija voi pitää tätä hyvänä merkinä aineistonkeruun onnistumisen kannalta.

6 TULOKSET

Seuraavaksi esitellään tutkimuksen tulokset. Ensin tarkastellaan yleisemmällä tasolla keskusteluryhmien suhtautumista Ylijoen (1998) muodostamaan sosiaalitieteiden mallitarinaan ja moraalijärjestykseen. Tämä luku auttaa hahmottamaan niitä yhteneväisyyksiä ja eroja, joita 1980-1990 -lukujen taitteen tamperelaisella sosiaalitieteellä on suhteessa 2000-2010 -lukujen kuopiolaiseen sosiaalitieteen. Tämän jälkeen esitellään kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys, joka piirtää kuvaa kuopiolaisen sosiaalitieteen erityispiirteistä. Erityispiirteet tulevat ilmi myös tämän jälkeisessä luvussa, jossa tarkastellaan sosiaalitieteen suhdetta muihin aloihin.

Toiseen tutkimuskysymykseen lähdetään vastaamaan tarkastelemalla sosiaalitieteilijöiden siirtymistä työelämään. Tähän osioon on hahmoteltu neljä vaihekertomusta, jotka kuvaavat ammatillisen identiteetin muotoutumista ryhmäkeskusteluissa. Osion lopussa esitellään vielä kuopiolaisen sosiaalitieteen mallitarina. Tässä kollektiivisessa mallitarinassa on kyse yhteisön moraalijärjestykseen perustuvasta narratiivisesta aineksesta, joka toimii sosiaalisen identiteetti-projektin perustana.

6.1 Ryhmien suhtautuminen 1980-luvun tamperelaisen sosiaalitieteen mallitarinaan ja moraalijärjestykseen

”Näkisin ehkä et nää hyveet on ainaki semmosia mitä tavotellaan mutta ehkä nihi ei välttämättä aina niin päästä. Ja nähä paheita että ne ei välttämättä oo enää kaikki ihan täysin paheita vaan tunnistetaa et niissäki on jotain mitä pitäis tavotella kuten vaikka nyt tuo ammatillisuus.”

Edellinen katkelma kuvastaa varsin osuvasti kaikissa kolmessa ryhmäkeskustelussa piirtynyttä kuvaa suhteesta Ylijoen (1998, 159–160; ks. liite 4 ja luku 4.1) muodostamaan sosiaalitieteen mallitarinaan. Liki kolmekymmentä vuotta sitten Tampereella muotoiltu mallitarina saa yhä vastakaikua sosiaalitieteiden opiskelijoiden keskuudessa. Sivistys, kriittisyys ja emansipaatio tunnustetaan sosiaalitieteille ominaisiksi piirteiksi, jotka muodostavat tieteenalan perustan. Kiinnittyminen tähän sosiaalitieteelliseen ideaaliin näkyy esimerkiksi kommenteissa ”ehkä mä oon huomaamattani ollutkin ihan tällanen”, ”voi herrajumala et mitenkä tyypillinen sitä ehkä kuitenkin on” ja ”kyllä tästä ittensä löysi”. Tätä sosiaalitieteen kovaa ydintä voi siis pitää varsin pysyvänä, muutokselle immuunina keskuksena.

Samaan aikaan yhteiskunta on muuttunut suuntaan, jossa näitä ideaaleja ei ole mahdollista toteuttaa samassa mittakaavassa kuin ennen. Sosiaalitiede 1980-luvun Tampereella ei ole samanlaista kuin

2010-luvun Kuopiossa. Tämä näkyy jokaisella viimeistään työelämään siirtyessä, jonka myötä sosiaalitieteilijä ”on huomannu että ei auta olla tällanen”. Nykysosiaalitieteilijälle mallitarina näyttäytyy hyvin idealistisena ja voimakkaasti kärjistävänä. Erityisesti voimakkaat jakolinjat sivistyksen ja ammatillisuuden välillä tuntuvat nykypäivän sosiaalitieteilijästä vieraalta.

Osallistuja 2: Ku ei nämä käsitteet oo niin toisiaan sulkevia. Miksi sinä et vaikka voi olla sivistyny ja ammatillinen.

Osallistuja 3: Niin kyllähä tästä nyt näkee kaikin tavoin et tää on tosi kärjistys tosiaan. Että yksi asia sulkee pois toisen asian tavallaan.

Ajatus siitä, että Kuopion mallitarinassa ollaan luisuttu miedompaan suuntaan suhteessa Tampereen mallitarinaan, sai keskusteluissa laajaa kannatusta. ”Kyllähän se on vähä kevyemmäks versioks muuttunu”, kuten eräs osallistuja kuopiolaisen mallitarinan kiteyttää. Yhteiskunnan muuttuessa yliopistop opiskelija ei enää entiseen malliin voi omistautua tieteen opiskelun missiolleen, vaan ulkoisen maailman realiteetit tulee ottaa yhä enemmän huomioon. Sosiaalitieteilijän tulee osata asettua kahden ääripään sijasta niiden väliin, jolloin sosiaalitieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus saadaan parhaiten esiin.

Osallistuja 2: Tätähän se vähän on edelleen ja toisaalta pitääkin olla. Mutta tällä hetkellä semmonen myös tähän reaalimaailmaan kiinnittymine vähä enemmän. Ilman että kadotetaan tätä tietenkään koska jos laskeudutaan liian reaalimaailmaan nii sit puolestaan taas kadotetaan jotain hyvää mitä nyt on. Mut pitäis löytää jotenki et saahaan tää sosiaalitieteiden maailmanparantavuus muuhunki ku sinne ideologian tasolle mitä se tässäkin vähän kuitenkin jos mietitään nii se jää sille ideologian tasolle.

Koska 2000-luvun sosiaalitieteilijä ei voi enää perustaa opiskeluaan ainoastaan sosiaalitieteen perinteisille ja arvonsa säilyttäneille ydinhyveille (sivistys, maailmanparannus, keskustelu, oma kiinnostus), on niiden rinnalle tullut uusia. Nämä uudet hyveet korostavat erityisesti käytännönläheisyyttä, tiedon soveltamista ja yhteiskunnallista vaikuttamista. Tätä muutosta perustellaan sillä, että perinteiset ydinhyveet ovat niin arvokkaita, että muuttuvassa maailmassa niitä ei saa jättää ainoastaan sosiaalitieteilijöiden kuplan sisälle. Nämä uudet hyveet pitävät sosiaalitieteilijöiden jalat tiukasti maassa, kun ajatukset leijailevat vanhojen hyveiden myötä pilvissä.

Toisaalta miedompaan suuntaan liukumista auttaa hahmottamaan esimerkiksi suhtautuminen radikaalisiin, joka sai Ylijoen (1998, 159) tutkimuksessa vahvaa kannatusta opiskelijoiden joukossa. 2000- ja 2010-luvun sosiaalitieteilijän hyveisiin ei sen sijaan enää kuulu ”radikaalia juttua täällä Kuopiossa”. Syyksi tähän sanotaan ensisijaisesti se, että ”ulkoiset paineet alkaa pakottaa” ulkoisen maailman realiteettien huomioimiseen. Radikaalin sosiaalitieteilijän elämä ei ole mahdollista, jos rahat on loppu, opintopisteitä ei tule riittäväällä tahdilla ja tulevaisuudenkin työllistyminen näyttää

epävarmalta. Maailmaa ei muuteta luentosalissa tai kortistossa. Toisaalta tilanteeseen vaikuttaa myös se, että Kuopiossa sosiaalitieteet on generalistisena yhteiskuntakriittisenä tieteenä varsin yksin.

Osallistuja 1: Jos täällä joku kapinois nii sille vaan naurettais. Ku eihän meillä oo täällä jos vertaa näitten oppiaineiden ryhmäkojoja ja siis opiskelijamäärä nii onha meidä alalla tosi paljo vähemmä porukkaa ku vaikka lääkiksessä.

Tähän muutokseen ja vanhojen toimintatapojen kyseenalaistamiseen liittyy myös monia mahdollisuuksia. Sosiaalitieteen omaleimaisuuden ja perinteisten hyveiden hälvenemisen voi nähdä reagoitina ulkoisiin pakkoihin, mutta ”se voi olla hyväki paikka et vähän niitä rajoja koetellaan”. Kun sosiaalitieteen perinteisiä hyveitä kohtaan kohdistuu kritiikkiä, joutuvat yhteisön jäsenet miettimään suhdettaan niihin uusiksi ja perustelemaan niiden merkitystä ulkopuolisille. Omien arvojen kirkastuminen, vanhaksi käyneiden hylkääminen ja uusien omaksuminen ovatkin osa laajempaa keskustelua, jota kautta on mahdollista lisätä sosiaalitieteen arvostusta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sitä paitsi sosiaalitieteiden keskeiset hyveet ovat niin hyvin perusteltuja ja arvokkaita, ettei muun yhteiskunnan tehokkuusvaatimukset niitä pysty ainakaan kokonaan hävittämään.

Osallistuja 4: Mutta ehkä se kuitenkin on että se sitte Socius-huoneella kuitenkin säilyy se (naurua) pieni kapinahenki sitte kaikesta huolimatta.

Ei ole yllättävää, että varsin erilaiseen historialliseen ja paikalliseen tilanteeseen sijoittuva Tampereen sosiaalitieteen mallitarina ja moraalijärjestys eivät saa täyttä hyväksyntää kuopiolaisessa viiteryhmässä. Mahdollisuus peilata omia arvostuksia toiseen toveriyhteisöön mahdollistaa kuitenkin omien hyveiden ja paheiden konkretisoimisen. Kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys on jotain mielmompaa ja käytäntöön suuntautuneempaa kuin Tampereen vastaava. Samoin kuopiolaisessa moraalijärjestyksessä ympäröivä yhteiskunta, ammatilliset tavoitteet ja niihin mukautuminen saavat suurempaa roolia.

Seuraavaksi tarjoan oman hahmotelmani kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestyksestä. Yhteisön moraalijärjestys ja tämän narratiivinen muoto, mallitarina, toimivat sosiaalisen identiteettiprojektin perustana. Opiskelijayhteisöön sosiaalistumisen kannalta on tärkeää, että uusi opiskelija omaksuu yhteisönsä moraaliset suuntaviivat siitä, mitä yhteisössä arvostetaan ja mitä paheksutaan. Giddensin (1991) ajattelussa mallitarinaan kiinnittymiseen voi ajatella vaikuttavan myös sen, kuinka sosiaalitieteen moraalijärjestys sopii yksilön minä-identiteettiin. Tällöin yhteisöön sosiaalistumisessa on lopulta kyse sosiaalitieteen tarjoaman elämäntyylin ja persoonallisen identiteettikokemuksen refleksiivisestä yhteensovittamisesta. Myöhäismodernissa ajassa opiskelijan on mahdollista kiinnittyä ensisijaisesti myös opintojen ulkopuolisiin yhteisöihin, jolloin suhde opiskelijayhteisöön jää ohueksi. Moraalijärjestys ei olekaan yksilöitä determinoiva, vaan opiskelijoilla on myös mahdollisuus muuntaa, kyseenalaistaa ja vastustaa sitä (Ylijoki 1998, 186–187).

Yhteisön moraalijärjestyksellä on kuitenkin normatiivista valtaa yksilöihin. Ryhmäkeskusteluissa on lopulta kyse persoonallisen identiteettiprojektin julkistamisvaiheesta, jolloin heimon moraalijärjestyksestä poikkeamista joudutaan erikseen perustelemaan. (Ylijoki 1998, 211.) Valmistumisen jälkeiset valinnat työllistymisen ja työtehtävien osalta tulevat perustelluksi suhteessa koettuun ammatilliseen identiteettiin, joka on muodostunut yksilöllisen ja kollektiivisen neuvottelun välimaastossa. Nykyhetkestä käsin on mahdollista nähdä, kuinka hyviä opiskeluympäristössä muodostuneet valinnat esimerkiksi sivuaineista tai opintojen ohella työskentelystä ovat. Seuraavaksi hahmoteltava sosiaalitieteen moraalijärjestys on nähtävissä yhteisesti neuvoteltuna kuvauksena siitä, mistä sosiaalitieteen opiskelussa on ennen kaikkea kyse.

6.2 Kuopion sosiaalitieteen moraalijärjestys 2010-luvulla

”Itellä mieltii että vuotta aikasempaan alotukseen verrattuna huomattavasti enemmän tuntu omalta jutulta jo alustavasti. Tuntu että pääs enemmän siihen. Että kun en lähtökohtaisesti tykkää siitä että akateemisella puolella on läsnäolopakkoja tai vastaavia. Että enemmän sitä vapautta ja omaa vastuuta opinnoissa. Ja sitte huomaa että täällä on tätä. Tämä on se oma juttu.”

Kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestyksen perusta rakentuu akateemisten ihanteiden ympärille. Sivistys, akateeminen vapaus ja kriittisyys ovat sosiaalitieteen opiskelun kulmakiviä. Opiskelun perimmäisenä tarkoituksena nähdään oman ajattelun kehittäminen, henkinen kasvu sekä maailmankuvan muovaaminen. Sosiaalitieteen opiskelu hahmotetaan itseisarvoiseksi mahdollisuudeksi ”uppoutua siihen tieteeseen” sekä tutustua klassikoihin ”mitkä on yleissivistyksen kannalta tärkeitä”. Sosiaalitieteilijälle tärkeää on, että opinnot tarjoavat pelkän arvostetun tutkinnon sijaan uusia ajattelun välineitä ja kykyä nähdä maailmassa ”eri tasoja”. Välineellinen suhtautuminen opiskeluun ja helppojen vastausten etsiminen ei saa sosiaalitieteiden keskuudessa hyväksyntää.

Osallistuja 1: Mä haluan oikeesti sen tiedon. Mä en halua vaan siis päästä läpi vaan mä haluan että mitä tässä niinkun semmosta syvempää oppimista. Mutta ehkä se oli oppimista ittee varte et emmä ajatellu mitää ulkopuolista niinku jotain työnantajaa. Vaan mä aattelin ihan vaa itteeni. Että mite mä hahmotan asioita tai maailmaa tai ihmisiä tai miten tää homma toimii.

Haastetta tarjoavat opinnot antavat sosiaalitieteilijälle ”hengen ja sielun ruokaa. Jotakin mikä muuttaa mun maailmankatsomusta”. Liian helpot kurssikokonaisuudet ja haasteen puuttuminen turhauttavat sosiaalitieteilijää. Myös yleisemmin yksinkertaisten vastausten tarjoaminen monimutkaisiin kysymyksiin sekä tieteellisen ajattelun aliarvostus ärsyttävät sosiaalitieteilijää. Akateeminen, syvälinen ja pohdiskeleva ajattelu on sosiaalitieteilijän mielestä joutunut viime vuosina ahtaille, kun tilalle on tullut rahakeskeinen, pinnallinen ja yksinkertaisia totuuksia laukova mediapersoona. Omassa

toiminnassaan sosiaalitieteilijä tahtoo keskittyä ajatteluun ja paneutua sisältöön, ei retorisesti näppärään mutupuheeseen. Oikeasti toimivat ratkaisut löydetään ainoastaan katsomalla pintaa syvemmälle, ilmiöiden taakse.

Osallistuja 2: Joo ittee vähän harmittaa se jenkkiläinen perinne, että nykyään ku sinulla on ajatuspaja tai mitää vastaavaa että se on samalla tavalla täysin legiitti. Sinun kantasi on yhtä perusteltu ku jonku joka on tehny kaksyötä vuotta tutkimusta. Tämä rajojen hämärtyminen.

Osallistuja 3: Nii taitavat puhujat pääsee semmosee.

Osallistuja 2: Mielenkiintosta mitenkä niitä pystytää rakentamaa sitä kuvaa. Sulla on titteli sinä oot pukeutunu tarpeeks hyvi ja sä saatat jopa puhua asiaa tai ihan pikkusen jopa asian vierestä. Nii se saattaa mennä totuutena.

Osallistuja 3: Nii mutta kuhan puhut hyvin. Nii se joo totta.

Ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa myös sosiaalitieteilijän on reagoitava muutokseen. Jos pinnallinen suorittaminen ja sivistysihanteen hylkääminen näyttäytyy sosiaalitieteen keskuudessa paheena, on vähintään yhtä paheellista myös ympäröivästä yhteiskunnasta sulkeutuminen ja omista ideologioista sokaistuminen. Sosiaalitieteilijä ei tahdo olla todellisuudesta irtautunut idealisti.

Tasapainoilu perinteisen sivistysideaalin ja reaalimaailman huomioimisen välillä muodostaa sosiaalitieteen moraalijärjestyksen perusjännitteen. Käytännön opiskelussa tulee siis sivistykselliseen tieteen maailmaan sukeltamisen lisäksi ottaa huomioon tiedon soveltamismahdollisuudet. Keskeiseksi osaksi hyveellistä opiskelua muodostuu tämän itseisarvoisen sivistyksen ja välineellisten (työ)elämävalmiuksien samanaikainen huomioiminen. Tämän dilemman ratkaisu on osa hyveellistä opiskelua, ja jokaisen sosiaalitieteilijän tuleekin selvittää, kuinka rakentaa oma henkilökohtainen suhde näihin kahteen jännitteeseen. Tieteen kammioon sulkeutumisen ja menneisyyteen hapuilun sijaan sosiaalitieteilijän tulee katsoa tulevaisuuteen, olla realisti.

Osallistuja 2: Tiede nii muuttuu silleen tän väkisin tän paineen edessä jollain tavalla nii että se saatas enää takasi siihe mihi mitä oli enne vaikka me kuinka lakkoiltas.

Sosiaalitieteellisen idealismin ja tieteellisen ajattelun kommunikointi ulkopuoliseen yhteiskuntaan ei ole aina helppoa. Raha- ja suorituskeskeisessä maailmassa sosiaalitieteiden tarjoamia vaikeita mutta toimivia ratkaisuehdotuksia ei useinkaan osata arvostaa. Sosiaalitieteen kaltaisten perustutkimusta tekevien tieteiden tulee tällöin pyrkiä keksimään uusia kommunikaation muotoja, joiden kautta oma arvo kyetään perustelemaan myös tieteenalaan vihkiytymättömille tahoille. Sosiaalitiede saakin syyttää osaltaan myös itseään siitä, ettei ole aktiivisesti pyrkinyt kommunikoimaan ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Lääkkeeksi tähän sosiaalitieteen moraalijärjestys tarjoaa ”toisen maailman” näkökulman oppimista ja ymmärtämistä. On tultava pois omalta mukavuusalueelta.

Osallistuja 2: Mutta sitte huomaa kyllä joistain tieteellisistä teksteistä että ne on aika kaukana tästä oikeesta elämästä. Tai sillee et ne ei hyödytä todellisuutta oikee mitenkää loppupeleissä.

Osallistuja 1: Kyllähä se on ihan totta että siinä on periaatteessa varmaan kaks semmosta. Että siis no sehä on totta että kaiken tutkimuksen hyötyä ei voi mitata tai varsinkaa pistää numeroiks. Se on mun mielestä ihan hyvä asia. Mutta sitte tavallaa jos opitaa vaikka kritisoimaan ja opitaan kriittisyyden taitoja nii mun mielestä siihen pitäis sisältyä sitten sen toisen maailman jonkinasteine ymmärtämine myös.

Osallistuja 2: Nii ettei lähetä liian sinne kauas sinne toisee suuntaa tavallaa. Vaikka siitäki on kyllä hyötyä.

Osallistuja 1: Nii kokonaiskuva kyllä kyllä

Sosiaalitieteilijälle tärkeä kokonais kuvan hahmottaminen ja ajattelun kehittäminen on mahdollista ainoastaan keskustelun kautta. Oman yhteisön sisällä käytävästä keskustelusta sosiaalitieteilijä nauttii, sillä silloin hänen on mahdollista parantaa hetki maailmaa ympäröivän maailman realiteeteista välittämättä. Sosiaalitieteen yhteisössä vallitsee ”semmonen tietynlainen Sociuksen henki”, jossa ”meijä oli helppo ymmärtää toisiamme”. Sosiaalitieteen opiskelun kautta muodostunut yhteinen kieli on selkeästi erottuva tekijä, joka erottaa sosiaalitieteen opiskelijan muista opiskelijoista. Esimerkiksi illanistujaisiin, kahvihetkiin ja ruokailuihin sisältyneet keskusteluhetket ovat olleet sosiaalitieteilijöille tilanteita, joissa pääsee tarkentamaan opetuksen sisältöjä sekä ”pallottelemaan niitä omia ajatuksia muitten kanssa”.

Osallistuja 3: Niimpä ja siin on tosiaan ku se on se nii helppo ku kaikki puhuu sitä samaa kieltä nii se tekee sen keskustelun nii erilaiseks.

Osallistuja 1: Ja sit meilläki oli musta ihana ku siellä tuli paljo myös erilaisia näkökulmia. Ja joku ois voinu aatella että onks tää joku väittely. Mutta se oli vaan, ei se ollu ehkä väittelyä. Se oli tavallaan.

Osallistuja 2: Intensiivinen keskustelu.

Osallistuja 1: Nii ja mä oon kokenu ainaki et se sopii. Itestä se on iha kivaa. Mut sitte joku joka ei oo tottunu semmoseen keskustelukulttuuiin nii ne voi kokee vähä hyökkääväks tai jotenki semmoseks että no mitä se tossa vauhkoo tommoseen asiaan. Että jos joku sytyttää että hei se siitä ja oikee innostuu niinku tuli silmissä miettii sitä.

Vaikka sosiaalitieteen yhteisöllä on oma erityinen asemansa keskustelun käymisessä, ei keskustelu saa jäädä sosiaalitieteen sisäiseksi ja sulkeutuneeksi. Mikäli omia näkökulmia ei kyetä argumentoimaan oman yhteisön ulkopuolisille, on vaarana kuplautuminen. Ulkopuolisille omien ajatusten sa-noittaminen on usein vaikeaa, ja tämän eteen sosiaalitieteilijä joutuu tekemään paljon töitä.

Osallistuja 2: Mä muistan tosissaa ite monestaki noista duunipaikoista, että kun sitä oli innois-saan siitä mitä on opiskeluissa käsitelty jotain teorioita tai jotaki juttuja vuorovaikutuksee liit-täviä. Nii pysty huomaamaa siinä työpaikan arjessa jonku jutun että hei. Sitte heittämaa sen

esille niiku asiantuntijana. Sitte se reaktio on semmone että siinä ei oo käytännön kannalta tai liikevaihdon kannalta mitään hyötyä. Nii kyllä sitä vähäse sillee miettii et no joo.

Sosiaalitieteilijälle tärkeää on, ettei heidän tuottama tieto ja osaaminen jää sosiaalitieteiden sisälle. Opinnoissa saadusta tiedosta on myös tärkeä miettiä ”mihin kaikkeen sitä pystyy soveltamaan ja muuteki että osaa tarkastella näitä arkielämänki ilmiöitä”. Vaikka teoreettinen pohdiskelu ja syvällisen ymmärryksen kehittyminen vaatii aikaa, on kirjat jossain vaiheessa osattava laittaa syrjään ja keskityttävä ihmisiin. Onhan sosiaalitieteellä jo nimensä mukaisesti oltava vahvat yhteydet sosiaaliin maailmaan ja sen arkisiin käytäntöihin. Tässä toiminnassaan sosiaalitieteilijä tahtoo ”laittaa kädet saveen”, kohdata ihmisiä käytännössä ja keksiä ratkaisuja todellisiin ongelmiin. Sosiaalitieteilijä ei saa sulkeutua akateemikon tunkkaiseen kellariin pohdiskелеmaan, vaan tietoa tulee jakaa ja pystyä soveltamaan käytännössä. Selkeimmin tämä näkyy suhtautumisen muutoksena ammatillisuuteen.

Osallistuja 2: Mä en ikinä tai missään tilanteessa että kukaan ois vähätelly ammatillisuutta tai sitä että ollaa ammatillaisia siinä mitä tehdään. Ei se oo mikään pahe.

Osallistuja 3: Nii niimpä. Ja mä luulen et se on enemmän ehkä myös se ajankuva että nyt on se työelämä ylipäättään nii pinnalla. Jotenki tuntuu et se on ehkä enemmän tavallaan pinnalla, että ihmiset sitä väkisinki miettii enemmän opiskeluvaiheessa jo.

Osallistuja 1: Mutta toki itelläkkää ei ollu se siinä ensimmäisenä.

Osallistuja 3: Mut en mä nyt pitäny sitä mitenkää että mä en halua töihi.

Osallistuja 1: Mutta ei se mitenkää pahana ei kyllä nii.

Osallistuja 3: Kyllä mulla nyt koko aja oli se että mä toivon et mä voin jotenki hyödyntää.

Sosiaalitieteilijä ei halua jäädä vaikuttamisessa ulkopuolelle, huutelemaan omia mielipiteitään ulkopuolelta, vaan osallistua ratkaisukeskeisesti ongelmien nimeämiseen ja tarjota uusia vaihtoehtoja. Sosiaalitieteen radikalismi näyttäisikin Kuopiossa miedontuneen eräänlaiseksi yhdessä tekemisen meiningiksi, yhteiseksi keskusteluksi, jossa asioita pyritään kritisoimaan ja muuttamaan sisältä käsin. Kriittinen ajattelu näyttäytyy parhaimmillaan prosessina, jossa ongelmakohta huomioidaan, se tehdään näkyväksi ja lopulta ehdotetaan tilanteeseen uusi vaihtoehtoinen ratkaisu.

Osallistuja 2: Tuntuu ennen kaikkea et sitä kriittistä ajattelua ja kyseenalastamista nii sitä on korostettu tosi paljon. Ja en ainakaan itse pidä sitä missään nimenä mielessä huonona asiana että oppii.

Osallistuja 3: Joo se on kyllä totta.

Osallistuja 2: Totta kai kritiikkiä saa ja pitää esittää kun jos siihen tulee vielä kylkeen se että on niitä vaihtoehtoja ratkasumuotoja. Perusteltuja korjausehdotuksia eikä vaan sitä että nyt mennään barrikaadeille ja katsotaan sitten että mites tässä nyt käy.

Sosiaalitieteellistä osaamista ei saa hyödyntää miten tahansa, vaan tekemisessä pitää aina muistaa sosiaalitieteiden arvomaailma. Erityisesti taloudellista ja lyhytjänteistä hyötyajattelua sosiaalitieteilijä asettuu kritisoimaan, sillä parempia olisivat kaikkien hyvinvointia lisäävät pitkäjänteiset ratkaisut. Sosiaalitieteilijän toiminnassa pitääkin olla mukana jotain laajempaa merkityistä: ”maailman pelastamisen kannalta nii sosiaalitieteilijöissä ois paljo potentiaalia siihe.” Vallan ja statuksen tavoittelu ei ole sosiaalitieteilijälle tärkeää. Sen sijaan sosiaalitieteellinen arvomaailma punnitaan siinä, pyrkiikö sosiaalitieteilijä edistämään ”ihmiskeskeisiä vai rahakeskeisiä argumentteja sitte siellä jossai työryhmässä.”

Osallistuja 3: Mä huomaan että itellä se semmone tuloksellisuus ja rahakeskeisyys nii ne on semmone et mä vierastan niitä. Ja mä huomaan nyt tossa ku mietiskelin nii yks opiskelijatuttu et ku hänessä on huomannu tavallaa tämmösiä piirteitä. Nii mä huomaan että mä ite aattelen sitä että no mitä sä sit niiku teet täällä. (Nauraa)

Sosiaalitieteen opinnoissa kaikki lähtee sisäisestä motivaatiosta ja mielenkiinnosta; onhan opintoihin alun perin hakeuduttu juuri kiinnostuksesta opiskeltavaan asiaan. Välineellinen suhtautuminen opiskeluun ja hampaat irvessä suorittaminen on sosiaalitieteilijälle vierasta, vaikka ulkoiset paineet siihen toisinaan pakottavat. Hyveellinen opiskelu näyttäytyy omien kiinnostuksen kohteiden etsimisenä siten, että lopulta jokaiselle sosiaalitieteilijälle muodostuu omanlainen opintopolku. Tätä polkua ei kukaan ulkopuolinen voi tulla määrittelemään, sillä sosiaalitieteilijä haluaa ”valita niitä omia juttuja”. Oman polun luomisen ja akateemisen vapauden arvostus näkyy kaikessa tekemisessä aina opintoihin hakeutumisesta tenttikirjojen valintaan.

Osallistuja 1: Nuo tenttikirjat ne oli muuten tosi kiva. Ainaki mejän aikaan oli aika paljo vaihtoehtoja et sieltä sai valita. Varmaa oli seki jotenki että kirjoja, en tiä montako kappaletta aina oli saatavilla, mutta siellä oli paljo vaihtoehtoja. Et kyllä sieltä yleensä aina löyty semmone että hei tästä mä haluan tietää lisää jee. Sitte iha innoissaa siellä kirjastossa etti niitä kotii lukemaa.

Osallistuja 3: Nii nii tuo on kyllä totta että just aika paljon siinä pysty niinku yhdellä kurssillaki varioimaa sitä että mitä mitä tietoa sä saat siitä irti.

Lopulta sosiaalitieteilijät ovat ”tavallista porukkaa”, jotka eivät tahdo tehdä itsestään numeroa. Kampuksella kulkiessa ja sen ulkopuolella sosiaalitieteilijä tunnistaa kyllä erottuvansa harmaasta massasta monin tavoin, muttei halua nousta muiden yläpuolelle. Sosiaalitieteellisen tarkkailun tulee lähteä liikkeelle maanpinnalta, ihmisten keskeltä ja arjen sosiaalisista suhteista.

Osallistuja 2: Just kaveri sillon et hän luuli et kaikki yliopistolla on semmosia hirveen fiksuja ja semmosia. Mut tehän ootte iha samanlaisia ku minä nii. (1 nauraa)

Osallistuja 1: Mut se on hirvee hyvä että normaaliks ihmiseks just noin.

Ylenpalttinen omistautuminen rinnastuu moraalijärjestyksessä suorituskeskeisyyteen ja tosikkomaiseen vakavahenkisyyteen, jota sosiaalitieteilijä vieroksuu. Hampaat irvessä vääntämistä ja pakkopulaa sosiaalitieteilijä tahtoo välttää viimeiseen saakka, vaikkakin ulkoiset paineet saattavat toisinaan tähän pakottaa. Sen sijaan sosiaalitieteilijälle tärkeää on opinnoista ja elämästä nauttiminen. Hyveelliseltä sosiaalitieteilijältä löytyy ”semmosta itseironiaa” ja kykyä mennä ”pikkasen kieli poskella”. Sosiaalitieteen keskeinen tehtävä on parantaa maailmaa, joten tätä tehtävää ei saa tehdä omaa elämämaailmaa huonontamalla.

Osallistuja 2: Nii ja ei ehkä ihan niin sillee hampaat irvessä olla tosiopiskelijoita. Tai sit niinku omistauduta välttämättä nyt ihan nii täysin.

Sosiaalitieteilijöiden maanläheisyys näkyy siinä, että opiskelun lisäksi heidän elämäänsä mahtuu myös monenlaista muuta toimintaa. Erilaiset harrastukset, työnteko, vapaaehtoistyöt, järjestöt, matkustelu sekä ajanvietto muiden kanssa tarjoavat vastapainoa teoreettiseen opiskeluun. Sosiaalitieteilijöiden yhteisöä ja sen moraalijärjestyksestä opiskelija ei heitä narikkaan vapaa-ajallakaan, ja sosiaalitieteilijyys lävistääkin monet vapaa-ajan aktiviteetit. Esimerkiksi illanvietossa voi olla kyse keskustelusta, matkustelussa perspektiivin rakentamisesta ja työnteossa kyse tulevaisuuden realiteettien turvaamisesta.

Osallistuja 3: Just tuo kaikki muu tai lähinnä se just järjestötoiminta ja kaikki semmone. Et just sitte ku olin kans tuutorina ja muuta, että jos nyt vertaan itseäni vaikka lukioikäsee. Nii silloin mä en ois uskaltanu, mä en ois jotenki. Jotenki vaan että mä en ois silloin tehny sitä mut sit ku sitä alko tehdä tuolla niin nythän musta on ihana olla kaikessa järjestötoiminnassa mukana. Ja se on jääny et mä haluan. Et mä haluan jotain tämmöstä tehdä kaiken muun tämän elämän ohella.

Osallistuja 1: Toi on just nii hyvä että avasit tuota mäki ajattelin kanssa. Että just se oheistoiminta nii just vaikka järjestöhommot ja muut.

Taulukko 2. Kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys 2010-luvulla

HYVEET	PAHEET
Reaalimaailma	Naivi idealismi
Sivistys	Pinnallisuus/mustavalkoisuus
Keskustelu	Kuplautuminen
Soveltaminen	Kritisointi ulkopuolelta
Maailmanparannus	Arvojen hylkäys
Oma kiinnostus/oma polku	Kiinnostuksen puute
Ei numeroa itsestä	Hampaat irvessä

Moraalijärjestyksen keskeiset hyveet ja paheet on kiteytetty oheiseen taulukkoon (Taulukko 2). Kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestyksessä vahvana näkyy jako perinteisten hyveiden ja ulkoisten vaatimusten välillä. Kun nyt muodostettua kuopiolaista moraalijärjestystä verrataan Yljoen (1998; ks. myös luku 4.1) muodostamaan tamperelaisen sosiaalitieteen parikymmentä vuotta vanhaan moraalijärjestykseen, erottuu näiden välillä monia kiinnostavia eroja ja yhteneväisyyksiä. Yhteisesti jaettu piirteitä näissä moraalijärjestyksissä näyttäisi olevan sivistyksen, keskustelukulttuurin, maailmanparannuksen sekä omien kiinnostuksenkohteiden seuraamisen hyveet. Näiden hyveiden voisi täten varovasti ajatella muodostavan jonkinlaisen sosiaalitieteellisen opiskelijakulttuurin vakaan ja varsin muuttumattoman ytimen.

Toisaalta näiden kahden moraalijärjestyksen väliltä löytyy myös huomattavia eroavaisuuksia. Suurimpana eroavaisuutena on huomattavissa, että Kuopiossa ammatillisuuden pahe on muotoutunut hyveeksi, jossa reaali maailman ammatilliset vaatimukset on otettava huomioon. Ammatillisuudesta ei ole kuitenkaan tullut itseisarvoista vakaan tulevaisuuden ja hyvän toimeentulon turvaamista. Hyveellisessä opiskelussa ammatilliset pohdinnat tulevat perustelluksi suhteessa muihin moraalijärjestyksen piirteisiin. Tällöin ammatillisuus näyttäytyy ennen kaikkea reagoitina muuttuneen työelämän realiteetteihin tai pyrkimyksenä päästä soveltamaan opittuja tietoja ja taitoja käytännössä. Tärkeää on siis ensinnäkin päästä parantamaan maailmaa, toisaalta suuntautua opintoihin syvällisesti ja tutkiskellen.

Pinnallinen suuntautuminen opiskeluun näyttäisi sivistyksen vastakohtana olevan keskeinen moraalijärjestyksen pahe naivin idealismin rinnalla. Kun opiskeluorientoitunut sivistys ja työelämäorientoitunut ammatillisuus näyttäytyvät saman janan vastakkaisina päinä, tulee keskeiseksi se, kuinka näihin hyveisiin suhtaudutaan. Huolimatta siitä, orientoituvatko sosiaalitieteilijät opintoihin vai tulevaisuuden työelämään, tulee hyveellinen opiskelu kuitenkin suorittaa syväorientoituneesti. Syväorientoitumisen oppimisen on huomattu myös aiemmin olevan sosiaali- ja ihmistieteiden piirissä tyypillistä (Parpala 2010). Hyveellistä ei ole mennä sieltä, mistä aita on matalin, vaan opiskeluun on panostettava niin paljon kuin ulkoisten realiteettien valossa on mahdollista.

Joka tapauksessa sosiaalitieteen kovan ytimen muodostaa yhä sivistyksen ihanne. Hyveellisen opiskelun perustana on kiinnittyminen ennen kaikkea opiskelun sisältöihin, ei itseisarvoiseen ajatukseen hyvätasoisesta koulutuksesta tai yliopisto-opiskelun mahdollistamasta vapaudesta (vrt. Ahrio 2012, 128–129). Samaten opintojen on tarkoitus valmistaa ensisijaisesti elämää, ja vasta toissijaisesti työelämää varten. Sosiaalitieteistä saatu oppi, käsitteet ja teoriat tulee valjastaa omien ajatusten ja oman elämän jäsentämiseen.

Osallistuja 3: Näistä opinnoista saa tosi paljo siis omaanki elämää ja just sitte työelämää mitä nykyää tekeeki työtä. Nii siis semmone ymmärrys ihmisestä ja yhteiskunnasta ni on tosi paljo laajentunu.

Lopulta kuopiolaiselle sosiaalitieteen moraalijärjestykselle näyttäisi olevan tyypillistä vastakkainasettelujen välttäminen. Ammatillisuuden väheksymisen sijaan hyveellisen sosiaalitieteilijän tulee pyrkiä löytämään keinoja yhdistää sivistyksellinen ja käytännön ammatillinen ajattelu toisiinsa. Radikalismien sijaan hyveellinen opiskelija vannoo kriittisen keskustelun nimeen. Hyveellinen sosiaalitieteilijä ei asetukaan muiden yläpuolelle korostaen omaa erikoisuuttaan ja omistautumistaan, vaan muiden keskelle, etsien eri näkökulmien väliltä ratkaisuja ja rikastaen niitä.

Osallistuja 1: Nimenomaa ja siis vaikka tuo on sorrettujen puolella. Kaunis ajatus mutta tavallaan varmaa aika monessa kuitenkin tarvitaa tietynlaista vallankäyttöä et joku asia nytkähtää. -- Et ei ehkä niin yksioikoista. Et voiko silti toteuttaa jotain laajempiin periaatteisiin perustuvaa sorrettujen tai tiettyjen asian äärellä olemista, mutta eikö silti vois käyttää. Että poistaako se sitä valtaa tai etteikö siitä ois joskus hyötyä. Et se on tietysti sit taas eri että mihin käyttää. Kenenkä puolella esittää olevansa tai näin että jos käyttää omien. Se on jotenkin et mihinkä se kohdistuu se valta ja mikä sen todellinen agenda on niin se sitte vaikuttaa siihen.

6.3 Eronteko muihin aloihin

Osallistuja 4: Kyllä tietysti tavallaa erottuu valtavirrasta. Ku vertaa johonki lääkäriä tai kauppiakseen nii (nauraen) yhteiskuntatieteilijät on aika erilaine joukko siihen nähän. Mut ehkä se kuitenkin on tullu sitte pikkuhiljaa maanläheisemmäksi ja sen tiedostamiseksi että tätä elämää pitäis jatkaa sitte yliopiston jälkeeki jollain tavalla. Että ei voi ihan mitä tahansa tehdä.

Yhteisön erityislaatuisuus tulee hyvin ilmi, kun sitä suhteutetaan muihin yhteisöihin. Myös määrittelyssä kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestyksestä, keskusteluissa tehdään eroa moniin muihin aloihin. Ryhmäkeskusteluissa vertailua tehtiin erityisesti muihin Kuopion kampuksen aloihin, kuten lääketieteeseen, hammaslääketieteeseen, kauppatieteeseen ja tietojenkäsittelytieteeseen, sekä yleisemmällä tasolla humanistisiin ja luonnontieteisiin. Erontekoja tehtiin myös muihin sosiaalitieteellistä opetusta antaviin yliopistoihin sekä ammattikorkeakouluihin.

Keskustelujen kautta sosiaalitieteen asemoitumisesta tieteen kentässä piirtyy kuva, jossa sosiaalitieteet asettuvat samalle puolelle muiden yhteiskuntatieteiden sekä humanististen tieteiden kanssa. Becherin jaottelua mukaillen sosiaalitieteiden sympatiat saavat erityisesti muut pehmeät tieteet, joiden kanssa sosiaalitieteet liittoutuvat yhteiseen maailman parannuksen tehtävään. Tässä liittoumassa sosiaalitieteilijät näyttävät inhimillisyyden puolustajina sekä oikeiden, kestävien vastausten etsijöinä. Soveltavat luonnontieteet sen sijaan näyttävät epäinhimillisinä ja arvo-neutraaleina tieteinä, jotka muuttavat maailmaa kiihtyvällä tahdilla.

Osallistuja 1: Tässä on yhteiskuntatieteilijöillä ja sosiaalitieteilijöillä tilaisuus uudelleenbrändätä itsensä tässä tilanteessa missä teknologia tulee entistä enemmän tänne arkielämään. Meillä on entistä enemmän älyä joka puolella meidän ympärillä. Taloissa, liikenteen seassa ku liikutaan, kaikki laitteet mitä me käytetään, IOT, virtuaalitodellisuudet ja muuta. Kun tämä tulee niin voimakkaasti tähän yhteiskunnan arkielämään ja tekoäly ja muu niin totta kai tarvitaan sitte niitä jotka on tavallaan pohtimassa niitä arvoja ja sitten niitä tavallaan tulevaisuusvisioita ja muita. Ja mun mielestä ne on niitä yhteiskuntatieteilijöitä ja sosiaalitieteilijöitä jotka sitä työtä tekee. Jotka pyrkii etsimään niitä oikeita kestäviä vastauksia.

Kuopion kampuksella painottuu luonnontieteellinen osaaminen ja erityisesti lääketieteellinen koulutus. Pienenä tieteenä luonnontieteellisesti painottuneessa yliopistossa sosiaalitieteilijä kokevat joutuvansa perustelemaan opiskeluaan eri tavoin kuin monessa muussa yliopistossa, jossa hengenheimolaisia löytyy enemmän. Kovien luonnontieteiden keskellä sosiaalitieteet ovat löytäneet hengenheimolaisia soveltavien ihmistieteiden kentästä. Näitä aloja edustavat erityisesti sosiaalityö ja psykologia. Myös ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja yhteiskunnalliset alat (pääosin sosionomit ja yhteisöpedagogit) saavat sosiaalitieteilijöiden sympatiat. Ero näiden alojen ja sosiaalitieteen välille tulee kuitenkin yliopistojen sivistystehtävästä. Sosiaalitieteen näkökulmasta ammattikorkeakoulujen tie ei voi olla sosiaalitieteiden tie, sillä tällöin menetettäisiin yliopiston erityisasema. Tällöin fokus ei ole enää tieteessä ja tutkimuksessa, vaan käytännössä ja reaali maailmassa.

Moraalijärjestyksessä tehdään eroa suhteessa ”lähivihollisiin”. Ylijoen (1998, 212–213) tutkimilla sosiaalipsykologeilla lähivihollisena näyttäytyi psykologia. Tamperealaisille sosiaalipsykologeille psykologia edusti kaikkea paheellista aina kritiikkittömyydestä, ammatillisuudesta, mittaamisesta, tilastollisista menetelmistä, kapea-alaisuudesta, testaamisesta, koulumaisuudesta ja auktoriteettiuskaisuudesta lähtien. (Emt.) Kuopion moraalijärjestyksessä samanlaista etäisyyden ottamista psykologiaa kohtaan ei sen sijaan ole nähtävissä. Päin vastoin psykologia näyttäytyi monella tapaa liittolaisena monitieteisen ihmisymmärryksen lisäämisessä. Ryhmäkeskusteluihin osallistuneiden keskuudessa psykologia olikin suosittu sivuaine, useampi oli pyrkinyt opiskelemaan psykologiaa ja jokunen pohti alanvaihtoa vielä sosiaalitieteiden opintojen alettua.

Kuopion sosiaalitieteiden mallitarinassa lähivihollisena näyttäytyy erityisesti samaan tiedekuntaan kuuluva kauppatieteet. Keskusteluissa kauppatieteet edustivat sosiaalitieteiden perinteisille ydinarvoille vastakkaisia näkökulmia. Keskusteluissa kauppatieteen opiskelun nähtiin olevan helppoa, rahakeskeistä, sisällötöntä, kapea-alaista sekä hyötyajatteluun pohjautuvaa. Sosiaalitieteille tärkeät sivistys, maailmanparannus ja omakohtainen kiinnostus itse asiaan loistavat poissaolollaan.

Osallistuja 2: Kyllä kai se huomaamatta tulee semmonen kriittine ajattelu ja ylipäättään se ajattelu. Ja se kokonaisvaltane näkemys asioihin että se tulee niistä useista eri kursseista. En tiää mitä jos lähtis lukee pelkästään jotai kauppatieteitä tai muuta et tuleeko. Kyllähä sielläki on tietysti ne

omat jutut, mutta toisaalta taas tää koskettaa niin isoo osaa elämästä kuitenkin tommone yleisivistävä.

Erityisen kiinnostavaa sosiaalitieteiden suhteessa kauppatieteisiin on se, että suhtautuminen lähiviholliseenkaan ei näyttäydy täysin mustavalkoisena. Taloudellista mittaamista arvostavassa yhteiskunnassa kauppatieteet edustavat parhaimmillaan reaali maailman hyvettä. Täten myös sosiaalitieteilijöiden olisi syytä tutustua edes pintapuolisesti kauppatieteilijöiden rahakeskeiseen mutta vaikutusvaltaiseen maailmaan.

Osallistuja 1: Tää jää hirvittävän pienelle huomiolle yhteiskuntatieteissä mikä on mun mielestä hirvee sääli koska talous on yks yhteiskunnan kulmakiviä. Jos me ollaa yhteiskuntatieteiden opiskelijoita nii meidän täytyy ymmärtää miten talous toimii.

Sosiaalitieteilijöille kauppatiede näyttäytyykin hieman yksinkertaisena, rahakeskeisenä ja akateemiset sekä inhimilliset arvonsa hylänneenä kilpakumppanina, joka on päässyt yhteiskunnallisessa vaikuttavuudessa niskan päälle. Kuopiolaisesta näkökulmasta sosiaalitieteen ja kauppatieteen suhde näyttäytyy varsin symbolisena, kun yliopistoon vasta sosiaalitieteiden jälkeen tullut kauppatiede on saanut hyvän jalansijan niin yliopistokampuksella kuin yhteiskunnassa laajemmin. Kauppatieteen edustama taloudellinen ajattelu onkin lopulta jotain, mikä on sosiaalitieteelle perimmäiseltä olemukseltaan vierasta, mutta joka joudutaan ottamaan omassa elämässä jatkuvasti huomioon.

Osallistuja 2: Joo kyllähä me vähä ihmeteltii että miten nää niinku yhtee laitetaa (nauraa). Että niinku vasemmistotiede tietyllä tavalla ja sitte nää markkinatalouden. Sillee et mite nää sopii yhteen. Tää kuulostaa vähän jännältä.

Keskeinen huomio on myös se, että kauppatieteen opiskelu on mahdollista neuvotella osaksi hyveellisen opiskelun kertomusta. Parhailaan kauppatieteiden sivuaineopiskelu nimittäin mahdollistaa sen, ”että ei jää pelkästään oman kuplan sisälle”. Talouden realiteettien tunteminen on sosiaalitieteilijän velvollisuus, mikäli soveltamisen ja maailmanparantamisen tehtävissä halutaan todella onnistua. Ulos jääminen ja omiin ideologioihin sokaistuminen on sen sijaan jopa pahe verrattuna markkinatalouden logiikan opetteluun. Lopulta oleellista kuitenkin on, ettei kauppatieteen opiskelulle anneta koko kättä. Sosiaalitieteellinen maailmankuva on se perusta, jonka kautta maailmaa katsotaan ja muutetaan. Mikäli taloutta halutaan ymmärtää, tehdään se sosiaalitieteen ehdoilla: ”ne on ihmisiä kuitenkin siellä kenen kanssa teet töitä ja niitä pystyy sisältä käsin vähä muuttamaa sitte eri tavoin eri tyyliseksi”.

Osallistuja 4: Joo mullaki oli ehkä just mielenkiinto edellä aluks mut sitten loppuvaiheessa vähän sitten rupes jo taktikoimaan että mikä vois näyttää hyvältä CV:ssä. Ja sitten menin tuonne kauppiksen puolelle ja tein johtamisen ja markkinoinnin sitte lyhyenä sivuaineena. Että sit aatteli just jotain tuommosta käytännönläheistä. Tietysti muilta yhteiskuntapolitiikan tutuilta, varsinki tuolta Joensuun kampuksen puolelta ties että monet oli siellä oikeustieteitä tehny. Mut sitte oli somessa aina niitä avautumisia ku ei menny oikiksen kurssit läpi. Nii sillee aatteli että ei lähe (nauraen) sinne hakkaamaan päätään seinään vaan mietti jotain muuta mikä vois olla tämmöstä käytännönläheistä ja mikä sitten näyttää CV:ssä hyvältä.

Edeltävä katkelma tuo hyvin esille, kuinka kauppatieteen sivuaineopiskelun hyveellisyys tulee perustelluksi ryhmätilanteessa. ”Käytännönläheinen” ja ”hyvältä CV:ssä” näyttävä kauppatieteen sivuaine tulee katkelmassa perustelluksi suhteessa vielä enemmän aikaa ja vaivaa vaativaan oikeustieteiden sivuaineeseen. Sen sijaan, että opiskelija olisi lähtenyt ”hakkaamaan päätä seinään” oikeustieteiden opintojen kanssa, päätti tämä valita helpommin suoritettavaan johtamisen ja markkinoinnin. Merkittävää on myös, että puheenvuorossa opiskelija tekee eroa ”mielenkiinto edellä” opiskeltavan pääaineensa ja ”käytännönläheisen” sivuaineen välillä. Opintojen loppua kohden tultaessa käytännönläheinen ja välineellinen opiskelu näyttäisi olevan sallitumpaa kuin opintojen alussa, etenkin kun opiskeluun ei käytetä turhan paljoa aikaa ja voimavaroja. Tällöin sivuaineopiskelu ei myöskään ole pois hyveelliseltä pääaineopiskelulta.

6.4 Opinnoista kohti työelämää

”Mä oon tehny hullun urakan ja täällä on tosi hyviä juttuja, että missä mä pääsen näitä toteuttaa tai näitten kaa jatkaa sitä työskentelyä”

Aiemmissa tutkimuksissa on huomattu, että opiskelijan odotukset opintoja kohtaan muuttuvat varsin paljon opintojen aikana (esim. Kouvo ym. 2009). Kun ensimmäisinä vuosina tapahtuu erityisesti sosiaalistumista akateemiseen yhteisöön, lisääntyvät ammatilliset pohdinnat opintojen loppua kohden. Myös tämän tutkimuksen sosiaalityteliijöiden kohdalla tilanne oli tämä. Opintojen alussa keskityttiin yleensä siihen, ”mikä kuulosti kivalta” ja luennolle lähtemisen motiivina toimi sen selvittäminen ”mikä tämän homman pointti on”. Samoin vastaus kysymykseen mikä sinusta tulee isona, saa vastauksen ”meistä voi tulla ihan mitä vaan”. Sosiaalityeteille ominaista onkin se, että opiskelijalla saattaa mennä vuosia edes sen selvittämiseen, mistä kyseisellä tieteenalalla on kyse. Opintojen alussa ensimmäinen sosiaalityeteen noviisin tehtävä on ottaa selvää, mitä sosiaalityeteen opiskelu tarkoittaa. Tämän nykyhetken hahmottumisen myötä ajattelussa on enemmän tilaa ammatillisille, tulevaisuuteen tähtääville pohdinnoille (vrt. Ahrio 2012, 238–239).

Osallistuja 3: Jos mä nyt ajattelen tavallaa noita hyveitä mitä itellä on tai arvoja. Nii kyl mä sen ammatillisuuden nostasin itseasiassa aika korkeelle. En mä osaa sanoo mite se on ollu vaikka opiskelun ekana vuotena. En mä oo varmaa ees ajatellu sitä silleen. Ei oo ollu tarvetta ajatella. Mut kyl mä luulen että mitähä mä sanosin, no kyl mä varmaa enne jo sitä harkkaa. Heitetään että kandivuotena alko jo oikeesti ajatella että mitä mä haluan tehdä. Mitä se työelämä tulee olemaa. Niin kyllä mulla on ainaki aika pitkää jo ollu semmonen tietyn ammatillisuuden tavoittelu et mä arvostan sitä.

Ryhmäkeskusteluissa työelämäpohdintojen nähtiin lisääntyneen opintojen loppua kohden huomattavasti. Valmistumisen lähestyessä myös sivuainevalintoja ja opintojen ohella työskentelyä alettiin miettiä valmistumisen jälkeisen elämän näkökulmasta. Vaikka tämän tutkimuksen perusteella ei voi vetää johtopäätöksiä siitä, kuinka paljon työelämäpohdinnat opiskelijoita mietityttävät missäkin opintojen vaiheessa, on ryhmäkeskusteluissa muotoutunut kuva saman suuntainen aiheesta aiemmin tehdyn tutkimuksen kanssa (esim. Penttilä 2009, 51–54).

Toisaalta edistyminen opinnoissa ei väistämättä merkinnyt työelämäpohdintojen lisääntymistä. Opintojen edetessä välineellinen ja suorittava suhtautuminen opintoihin saattaa myös vähentyä, kun opiskeltavaan asiaan opitaan muodostamaan omaa henkilökohtaista suhdetta. Kun opinnoista löydetään oma paikka, on opinnot mahdollista suorittaa oma kiinnostus edellä niistä nauttien.

Osallistuja 3: Sen ite muistan et sillon alkuun ehkä vähän liian tosissaanki otti sitä opiskelua. Mut sit rupes olemaan vähä sillee et ei tän ihan tälleekää tarvii mennä (nauraen). Että tää voi olla ihan hauskaaki se ite opiskeluki.

Osallistuja 1: Niin siis kyllä kiinnostus eellä tavallaan. Ja sit ku pääs tavallaan sisälle siihen ajatukseen et ei oo mitään semmosta valmista putkee että näin nämä kurssit pitää mennä. Ja sitten ku sitä uskalti ehkä vähä itekki aatella että mikäs se. Niin tavallaan se kiinnostus nous tai tavallaan se et tosiaan piti miettiä et mikä on sitte itelleen se tärkeä juttu ja mikä se vois olla mitä kohti.

Oleellista on huomata, että sosiaalitieteen moraalijärjestys ei tarjoa opiskelijoille tiivistä pakkopaitaa, vaan väljän yhteisön moraalikoodiston, johon on mahdollista kiinnittyä omalla persoonallisella tavalla. Uuteen yhteisöön saapuessa korostuu sosiaalinen identiteetti-projekti, jolloin yksilö pyrkii kiinnittymään yhteisöön ja tämän arvoihin. Vasta tämän kiinnittymisen myötä on mahdollista luoda yhteisön moraalijärjestykseen henkilökohtainen suhde persoonallisessa identiteetti-projektissa. Erityisesti sivistysidealin ja reaali maailman välinen tasapainotilan hakeminen mahdollistaa yksilöille paljon persoonallista soveltamisvaraa. Yksilöllisten mieltymysten lisäksi keskeisenä tässä tasapainoilussa näyttää olevan myös opintojen vaihe. Opintojen lopussa on helpompi perustella tekemisiä reaali maailman hyveellä kuin alussa.

Valmistumisen ja työelämään siirtymisen voi ajatella toimivan hetkenä, jolloin tässä tasapainoilussa onnistuminen konkretisoituu. Se, toimiiko opintojen aikana muodostunut persoonallinen (ammatti) identiteetti työelämässä, tulee punnituksi ensimmäisissä työsuhteissa. Sosiaalitieteilijän ammatillinen identiteetti ei siis lopeta muotoutumistaan valmistumisen hetkellä, vaan muotoutuu jatkuvasti elämänsä aikana. Valmistumisen jälkeen alkaa myös hiljalleen selvitä, tuleeko sosiaalitieteiden

opinnoista laajalti elämän makrotarinaa määrittelevä osa-alue, vai pienempään mikrotarinaan liittyvä välivaihe.

Aineiston perusteella näyttäisi, ettei sosiaalitieteen yhteisön moraalijärjestys menetä merkitystään ainakaan valmistumisen jälkeisinä vuosina. Työssä sosiaalitieteilijälle ovat tärkeitä samat teemat kuin opiskellessakin. Maailmanparantaminen, soveltaminen, keskustelu, uuden oppiminen, syvälinen pohdiskelu, auttaminen, itsenäisyys, vastuullisuus, työn sisältöön ja ympäröivään yhteiskuntaan vaikuttaminen sekä monipuolisuus ovat sosiaalitieteilijän sydäntä lähellä. Toisin sanottuna halutaan tehdä ”semmosta elämäntyötä missä oikeesti ois hyötyäki jollekki.” Lopulta opintojen jälkeisessä työssä tärkeää vaikuttaisi olevan työn merkityksellisyys ja vaikuttamismahdollisuudet sekä se, kuinka syvälinisesti kyseistä työtä voi tehdä.

Osallistuja 2: Pakko jatkaa ehkä tähän vielä. Tuli mieleen tohon hankepuolella varsinkin järjestökentällä tuo vaihtuvuus on iha hauska. Että yhtenä päivänä oot vaikka laskemassa jonku uuen organisaation kustannelaskelmaa tai sitte seuraavana päivänä oot jossain nuorisotoimen kanssa toteutetussa tapahtumassa paistamassa makkaraa. (Naurua) Et siinä on best of the both worlds että oot sekä ihmisten kanssa tekemisissä ja sitten toisaalta pääsee hyödyntämään.

Osallistuja 1: Ja se hyvä pointti että siis kaikkeehan voi tehdä mut se riippuu millä tavalla sen tekee. Että kaikkia asioita voi tehdä tosi monella eri syvyytasolla tai asteella. Vaikka just tuossa psyykkisessä kuntoutustyössä että siivottaa nuoren kanssa nyt sen kämpppä vaikka. Niin siinä on tosi iso kuntoutuksellinen mahdollisuus myös ku tulee se luottamussuhde. Pystyy siinä ohessa myös sitä psyykkistä kuntoutustyötä tekee vaikka me siivottais.

Suhde sosiaalitieteeseen muuttuu työelämässä kuitenkin monella tapaa. Kun opintojen aikana tietoa omaksuttiin, tulee viimeistään työelämässä tietoa osata soveltaa käytännössä. Opintojen aikana valitsee myös erityinen akateeminen vapaus, mikä merkitsee osallistujille erityisesti vapautta valita opiskelunsa sisältö sekä vapautta yhteensovittaa opintoja ja muuta elämää. Työelämässä sen sijaan vapautta on rajoitetummin, kun elämän realiteetit puskevat päälle. Toisaalta valmistuminen voi joissain tapauksissa lisätä myös yksilöllistä vapautta, kun kaikki aika ei kulu opintojen, työn ja muun elämän yhteensovittamiseen (vrt. Ahrio 2012, 245–246). Suuri elämää määrittävä laadullinen muutos on se, että työelämään siirtymisen myötä tulee ottaa lisää vastuuta: ”et myös pikkuhiljaa ottaa vastuuta siinä työyhteisössä et se on semmone mikä vaan pakottaaki muuttumaan, että ei voi koko ajan olla vaan se ketä veetään perässä. Eikä haluakaan olla.” Työelämästä voidaan myös ajatella, että siellä moraalijärjestyksen hyveiden toteuttaminen ”kääntyy semmoseks itsensä toteuttamiseksi työn kautta”.

Osallistuja 1: Kyllähä sitä huomaa tiettyjen realiteettien kanssa että ei se mitä on ehkä sillon opiskelun tiettyssä vaiheessa ollu semmonen että perr nyt (heristää nyrkkiä). Nii tämmönen tietynlainen.

Osallistuja 2: Tehää tehää muutosta maailmaa. (Naurua) Joutuu joustamaa.

Osallistuja 1: Kyllä se et tottakai se on mahdollista mut niitä pitää tavallaan. Huomaa että työelämässä siellä vallitsee tietyt. Et se se pitää tehdä jotaki muuta kautta koska muuten sitä huomaa että on hyvin yksin jotenki.

Opintojen ja työelämä välinen suhde näyttäisi muuttuneen myös siten, että pitkät opiskeluaajat eivät saa sosiaalitieteilijöiden varauksetonta kannatusta. Tätä voi pitää selkeänä erona Yljoen (1998, 161) tutkiimiin tamperelaisiin sosiaalitieteilijöihin. Opintoaikojen rajauksiin kohdistuneet laajat poliittiset toimet näyttävät tältä osin tuottaneen tulosta. Mikäli ajoissa valmistuminen ei onnistu, kokee opiskelija tästä ainakin huonoa omatuntoa.

Osallistuja 3: Ite varmaa tietysti kun mä sitä gradua yritin vääntää kunnolla kaks vuotta nii kyllä siinä alko jo olla ihan sillä tavalla jokseenki tuskasta loppuajasta. Mutta se oli sitte ehkä oma valintaki että ei keskittyny pelkästään siihen nii ois saanu nopeamminki valmiiks.

Poliittisten toimien vaikutus opiskelijoiden valmistumisaikoihin näyttää toisaalta varsin vähäiseltä. Nopeamman valmistumisen sijaan opiskelijat saattavat hyödyntää yhä enemmän välineellisiä opiskelutapoja erityisesti opintojen loppuvaiheessa. Nopea valmistuminen ei siis kieli sinänsä suuresta opiskelumotivaatiosta, vaan saattaa merkitä työelämään suuntautunutta orientaatiota opiskeluun suuntautuvan orientaation sijaan. (Mäkinen ym. 2004.) Samaten valmistumisen viivyttelyminen saattaa generalistisilla aloilla viitata tilanteeseen, jossa tutkinto otetaan ulos vasta, kun ollaan valmiita tulevaisuuteen ja työelämään (Ahrio 2012, 267).

Ryhmäkeskusteluaineistossa näkyy myös se, kuinka opintojen lopetuksessa ja työelämään siirtymisessä on koherentin siirtymän sijaan usein kyse monikerroksisesta prosessista, jossa opinnot, työelämä ja näiden ulkopuolella oleminen sekä perheen kanssa olo muodostaa lomittautumista ja katkoksia. Myös korkeakouluharjoittelu hämärtää selkeää siirtymää elämänvaiheesta toiseen. Korkeakouluharjoittelun merkitys työelämään siirtymisen kannalta koettiin keskusteluissa hyvin tärkeäksi, mikä tukee aiempien tutkimusten tuloksia (ks. Rouhelo 2008; Penttilä 2009, 21; 27). Tällöin korkeakouluharjoittelun arvo tulee siitä, että sen kautta on mahdollista tehdä ”luonnollinen siirtymä lähemmäs työelämää.”

Osallistuja 1: Vaikka on oikeestaan koko opiskeluitte ajan tehny enemmän tai vähemmän töitä niin ehkä se harjottelu oli itellekin semmone jollain tavalla käännteentekevä. Et vaikka oliki jo jollain tavalla esimerkiksi nuorison parissa, minkä on sitten laskenu että se oli jo siinä opiskeluaikana sitä omaa kiinnostusta ja oma alan tehtäviä. Nii se oli kuitenkin tämmösenä iltatyönä vähä se opiskelun tasapainottava tekijä. Mut sitte harjottelu ja sen jälkeen sieltä töihin jäämine ni oli semmonen et nyt on tapahtunu joku muutos.

6.5 Vaihekertomukset

Sosiaalitiiteilijän ammatillinen identiteetti muotoutuu jatkuvana persoonallisen ja sosiaalisen välisenä neuvotteluprosessina. Opintojen lähestyessä loppua, sosiaalitiiteen opiskelija irtautuu hiljalleen opiskeluaikaisesta yhteisöstään. Tällöin sosiaalitiiteilijä joutuu tekemään valintoja sen suhteen, millaisiin työtehtäviin tahtoo hakeutua. Näihin valintoihin vaikuttaa opintojen aikana muotoutunut ammatillinen identiteetti, johon sosiaalitiiteilijä peilaa toiveitaan ja mahdollisuuksiaan. Seuraavaksi esittelen aineiston pohjalta löytämäni neljä vaihekertomusta, jotka osaltaan tekevät näkyväksi tätä opiskeluyhteisöstä irtautumista. Vaihekertomukset kuvastavat myös sitä, kuinka sosiaalitiiteen yhteisöön ja sen moraalijärjestykseen kiinnitytään eri tavoin työelämään siirtymisen jälkeen. Täten vaihekertomukset ovat kertomuksia ammatillisen identiteetin muotoutumisesta opintojen ja työelämän aikana.

Neljä sosiaalitiiteilijän ammatillisen identiteetin muotoutumista kuvaavaa vaihekertomusta ovat sosiaalitiiteilijän urapolku, oman paikan etsijä, ajautuja ja väliinputoaja. Sosiaalitiiteilijän urapolussa sosiaalitiiteen opintoihin on suhtauduttu työelämää ennakoiden, ja työelämään sijoittuminen voi olla mielessä jo opintoihin hakeutuessa. Tälle vaihekertomukselle tyypillistä on vahva sitoutuminen sosiaalitiiteen moraalijärjestykseen niin opinnoissa kuin työssä. Sosiaalitiiteilijän urapolussa tärkeää on tehdä nimenomaan sosiaalitiiteellistä työtä. Oman paikan etsijän vaihekertomuksessa työelämää aletaan pohtia vasta opintojen lopussa tai niiden jälkeen. Kun opinnot on suoritettu lähinnä oma kiinnostus edellä ja itseään sivistäen, näyttäytyy valmistuminen hetkenä, jolloin omaa sosiaalitiiteilijän paikkaa työelämässä voi ryhtyä etsimään.

Ajautujan vaihekertomuksessa työelämään suuntaudutaan sosiaalitiiteilijän urapolun tavoin vahvasti ennakoiden. Sosiaalitiiteellisten opintojen sijaan työelämän ennakointi tapahtuu kuitenkin lähinnä varsinaisen pääaineen ulkopuolisten keinojen, kuten työntöön ja sivuainevalintojen kautta. Sosiaalitiiteen pääaineopiskelu saattaa tässä vaihekertomuksessa tuntua ikään kuin harrastukselta. Opintojen jälkeen ajautujan vaihekertomukselle on tyypillistä kokemus ajautumisesta pois sosiaalitiiteellisestä ajattelusta. Väliinputoajan vaihekertomukselle tyypillistä sen sijaan on opintojen suorittaminen kiinnostus edellä, tulevaisuudesta piittaamatta. Valmistumisen jälkeinen epävarmuus voi tässä vaihekertomuksessa tulla yllätyksenä, kun oman osaamisen ja työtehtävien välinen yhteys jää hämäräksi. Seuraavissa luvuissa nämä neljä valmistumisen tyypikertomusta käydään läpi yksityiskohtaisemmin ja aineistoon peilaten.

Erilaiset vaihekertomukset tyypit näyttävät painottuvan eri henkilöillä. Vaikka eri henkilöt painottavat omasta elämästään kertoessa erilaisia vaihekertomuksia, ei kertomuksia tule tulkita yksilöllisinä tarinoina. Jokaisen osallistujan puheesta on löydettävissä aineksia useista vaihekertomuksista, ja viime kädessä kaikki neljä vaihekertomusta ovat ryhmän tuotoksia. Tämä kertomusten luonne yhdessä ryhmän kanssa neuvoteltuina tuotoksina johtaa myös siihen, että ryhmien ominaisuudet ja kertomisen konteksti vaikuttavat voimakkaasti syntyneiden tarinoiden luonteeseen. Kertomukset kerrotaan aina suhteessa ympäristön sosiaalisiin odotuksiin. Ennen vaihekertomusten esittelyyn siirtymistä on syytä vielä huomauttaa, ettei näiden aineistojen perusteella voi tehdä tulkintoja erilaisten vaihekertomuksen yleisyydestä valmistuneiden sosiaalitieteilijöiden keskuudessa.

6.5.1. Sosiaalitieteilijän urapolku

”Ku sulla on tavallaan se oma visio nii sit sä koko ajan teet valintoja se päämäärä mielessä. Nii silleen aika kivuttomasti menny se urapolku itellä.”

Ensimmäistä vaihekertomusta nimitän sosiaalitieteilijän urapoluksi. Vaihekertomuksen keskiössä on sosiaalitieteen moraalijärjestyksen mukainen visio, jota suuntaan tulevaisuuden työelämässä tähdätään. Tavoitteena on tehdä nimenomaan sosiaalitieteellistä työtä. Ammatillisesta visiosta huolimatta sosiaalitieteilijä ei suhtaudu opintoihinsa välineellisesti. Opinnot ja työelämä näyttäytyvät hänelle saman jatkumon eri vaiheina. Sekä sosiaalitieteen opinnoissa että sosiaalitieteellisessä ammatissa on lopulta kyse siitä, että saa edistää sosiaalitieteen arvoja omassa työssään. Tässä vaihekertomuksessa omat kiinnostuksenkohteet, sosiaalitieteen moraalijärjestys sekä työelämän tavoitteet kietoutuvat tiukasti yhteen.

Osallistuja 3: Toi on ihan totta just tuo oma visio. Että jos se on selkee nii kyl se auttaa tosi paljo. Ja ku itellä on ollu jo tosi pitkää, siis iha yläasteelta jo hirmu selvä et jotai auttamistyötä haluaa tehdä. Nii vaikka se ois semmonen niinki epämääräinen ku no haluan tehdä auttamistyötä tulevaisuudessa, mut kyl se ohjaa tosi paljo. Ja just seki että en oo mitää kauppatieteitä luku ku mä jotenki ajattelen että ne ei niin niitte ei tarvi kulkee käsi kädessä että mä pärjään tosi hyvi ilman mittää kauppatieteitä. Et se on kyllä ohjannu tosi pitkälle just että minkälaisia kurseja on halunnu ottaa ja minkä tietää jo että no tästä on enemmän hyötyä ku vaikka tästä toisesta et se oma visio on kyllä auttanu.

Sosiaalitieteellisen urapolun vaihekertomuksessa jo koulutuslalle hakeutumisen kimmokkeena on saattanut olla mahdollisuus päästä ”työllistymään tänne yhteiskunnalliselle alalle”. Toisaalta ensimmäisinä opiskeluvuosina on vielä aikaa hakea omaa paikkaansa, ja rakentaa omaa urapolkua tulevaisuuden selkiytyessä. Tässä vaihekertomuksessa opintojen generalistinen luonne ja akateeminen

vapaus nähdään siis mahdollisuutena etsiä omaa paikkaa sosiaalitieteen kentässä. Kun oma paikka on löytynyt, voidaan lähteä rakentamaan omaa sosiaalitieteilijän uraa.

Lukkoon lyötyjä työnkuvia tai ammattinimikkeitä ei tämänkään vaihekertomuksen sosiaalitieteilijöillä ole. Keskeinen tulevaisuuden suuntaaja on sosiaalitieteen moraalijärjestyksen mukainen visio siitä, millaisissa tehtävissä haluaisi tulevaisuudessa työskennellä. Tällaisia visioita ovat esimerkiksi halu tehdä auttamistyötä, työskennellä yhteiskunnallisella alalla tai lasten ja nuorten parissa. Käytännössä visio tarkoittaa ”niitä omia mielenkiinnon kohteita.” Kunkin sosiaalitieteilijän urapolku muotoutuu omanlaisekseen, ja sosiaalitieteellisen koulutuksen vahvuus on juuri siinä, että se mahdollistaa eräällä tapaa yksilöllisen profession rakentamisen laaja-alaisella tieteenalalla.

Osallistuja 1: Mun punanen lanka on se että mä haluan edistää hyvinvointia. Ihmisten hyvinvointia ja se voi olla eri tasoilla. Se voi olla koulutuksen kautta tai sitte kohtaamistyössä tai kirjoitetun tekstin kautta tai mitä vaan.

Tässä vaihekertomuksessa korkeakouluharjoittelu näyttäytyy varsin merkittävänä. Korkeakouluharjoittelu näyttäytyy sosiaalitieteilijälle etappina, jonka kautta opiskeleva ja tietoa omaksuva noviisi kypsytykseen tietoaan jakavaksi ja soveltavaksi sosiaalitieteen konkariksi. Harjoittelu on siis ennen kaikkea paikka, jossa opittuja teoreettisia taitoja pääsee kokeilemaan käytännössä ja parantamaan maailmaa.

Osallistuja 3: Kyllä se mun mielestä toimi molempii suuntii. Just että opintoja pääs hyödyntämään siellä harkassa mut sitte se harkka oikeestaa syventi sitä kaikkee opittua vielä enemmän.

Valmistuminen näyttää tässä kertomuksessa mahdollisuutena jatkaa kiinnostavien sosiaalitieteellisten teemojen parissa myös myöhemmällä iällä. Koska siirtymä opinnoista työelämään on lähinnä laadullinen muutos tiedon omaksujasta tiedon soveltajaksi, ei vaiheeseen tässä kohden sisälly enää suurta reflektiota. Valinnat on tehty menneisyydessä ja näiden valintojen mukaan eletään myös tulevaisuudessa. Tälle vaihekertomukselle tyypillistä on vahva tyytyväisyys menneitä opintoja kohtaan. Opintoja kohtaan ollaan kiitollisia, sillä ne tarjosivat mahdollisuuden pitkäjänteiseen, syvälliseen ja maailmaa parantavaan ammatilliseen suuntautumiseen.

Osallistuja 4: Et sitä ei kerenny tavallaa hirmu mitää syvällistä siinä mieltä. Et sit vaan meni ja rupes tekemää ja opettelemaa. Että se on ehkä se mitä tavallaan niistä opinnoista jäi ni se on sitte että on se hyvä yleissivistys ja avarakatseisuus ja kyky soveltaa tietoa ja oppia ohjeita ja käytäntöjä ja muuta. Ja sitte toimia niitten mukaa.

Koska työelämää ja sosiaalitieteen opiskelua ei nähdä toisilleen vastakkaisina, on myös työelämä vastannut odotuksiin hyvin. Työelämässä sosiaalitieteilijä pääsee jatkamaan käytännössä samojen teemojen parissa kuin ennekin. Sosiaalitieteilijän urapolkuun liittyy ajatus jatkuvuudesta niin menneisyydessä kuin tulevaisuudessa. Turha hötkyäminen ja loikkiminen paikasta toiseen eivät ole osa

tätä kertomusta. Tulevaisuuteen suhtaudutaan vakaana ammatillisena kasvuna, jossa menneisyyden onnistuneet valinnat kantavat hiljalleen hedelmää.

Osallistuja 1: Jotenkin ehkä olettaa että varmaan aika samoilla suunnilla. Että se minkä takia tuoho nykyiseen on hakeutunu nii on tietynlainen pitkäkestoisuus ja jänteisyys tavallaan siinä (asiakkaiden) tuntemisessa. Nii sitte tuntus tavallaan hassulta että odottas itseltä joteki semmosta jatkuvaa pomppimista. Et vaikee sanoo mitä se sitte. Ei oo mitää lyöty lukkoon eikä sitä tiä onko sitä mahdollisuutta ees jatkaa siellä mutta et jotenki on ehkä semmoset ajatukset että on tiettyjä valintoja tehny omassa suuntautumisessa että olettaa semmosta tietynlaista pitkäkestoisuutta.

Osallistuja 3: Aika samoilla linjoilla oon ku sinä et kiire ei oo kyllä mihinkään tuosta nykyisestä työpaikasta. Jotenki ajattelenki et semmone, jos haluat olla asiantuntija jossain nii se on semmonen kymmenen vuotta helposti. Että oikeesti tavallaan sulla on se koko työ hallussa mitä sää teet. Et kiire ei oo mihinkää. En nää jotenki että lähtisin nyt yhtäkkiä pomppimaa jonnekkii.

6.5.2 Oman paikan etsijä

”Tällee tuntuu että sosiaalitieteilijät harvoi osaa sanoo sen spesifin jutun että mitä osaa mut ainaki oon ite kokenu että on antanu paljo valmiuksia työelämään.”

Oman paikan etsijän vaihekertomuksessa näkyy vahvasti ajatus työuran alusta etsintävaiheena, jossa on mahdollista etsiä omaa paikkaa työelämässä (ks. Tuominen ym. 2008, 61). Oman paikan etsijä on suorittanut opintonsa kiinnostus edellä, valikoiden sosiaalitieteen sisältä kiinnostavia kursseja ja niistä oppien. Opintojen aikana oman paikan etsijä panostaa opintoihin, eikä juurikaan mieti tulevaisuuden työmahdollisuuksia. Sosiaalitieteen opinnot hahmotetaan mahdollisuudeksi viettää aikaa omien kiinnostuksenkohteiden kanssa, ennen siirtymää työelämään.

Osallistuja 2: Päätin et nyt mä uppoudun ihan tähä minua kiinnostavaan asiaan rauhassa enkä liikaa tulevaisuutta mieti. No totta kai ku opinnot alko lähestymää loppua nii piti alkaa entistä enemmän miettimää et jotai töitäki pitäs keksiä. Mutta et muuten jotenki haluski oikee et otan nyt tästä opinnoista kaiken irti tietyllä tavalla. Eikä liikaa miettiny sit tulevaa. Et sen näkee sitte.

Uran ja työnteon miettiminen tulee tässä vaihekertomuksessa ajankohtaiseksi vasta opintojen lopussa tai valmistumisen jälkeen. Valmistumisen jälkeiset ensimmäiset vuodet näyttäytyvät oman paikan etsijälle etsikköaikana, jolloin omia kiinnostuksenkohteita ja omaa paikkaa työelämässä on mahdollista etsiä. Mitään lukkoon lyötyjä urapolkuja tai suuntautumisia ei opintojen tai valmistumisen ensimmäisten vuosien aikana haluta lyödä lukkoon, sillä generalistinen sosiaalitiede mahdollistaa työskentelyn hyvin monenlaisissa tehtävissä. Sosiaalitieteilijä kun voi tehdä ”vähän mitä vaan”. Avoimet mahdollisuudet työskennellä hyvin monenlaisissa tehtävissä näkyvät tässä vaihekertomuksessa myönteisenä asiana. Eihän koskaan voi olla varma, miten pitkään nykyisessä työssä viihtyy. Tärkeää

tämän kertomuksen sosiaalitieteilijälle on löytää työtehtävä, jossa jatkaa omien kiinnostusten mukaisia sosiaalitieteen pohdintoja.

Osallistuja 2: Joo kyllä sitä miettii itekki että mielti jo sillo opiskeluaikana ja nytte että vaikka ois ollu turvalline ammatti ja muuta ja hyvin työllistävä vaikka no hammaslääkäriks. Nii vaikka siinä ois turvallinen näkymä ja hyvä palkka ni en mä silti koko elämäni vois käyttää siiehe että maanantaista perjantaihin mun työpäivä koostuu siitä että aina tulee uus suu ja sinne suuhun ruetaa sorkkimaa. Just se tietynlainen vapaus tai se että on monipuolinen pätevyys sitten tän tiimoilta nii se on kyllä hyvä. Koska on niin vähän vasta siitä valmistumisesta aikaa, ja nyt jo päässy monipuolisia juttuja tekemää saatikka mitä se myöhemmi sitte on. Nii se on se suola kuitenkin tuossa että ei oo sitä yhtä tiettyä hommaa tehtäväks.

Korkeakouluharjoittelu on tässä vaihekertomuksessa usein se ensimmäinen oman alan työpaikka. Ensimmäisissä työsuhteissa voi olla vaikea hahmottaa, millaisia valmiuksia teoreettiset opinnot antavat työelämään. Korkeakouluharjoittelu toimiikin oman paikan etsijälle pehmeänä laskuna uuteen elämänvaiheeseen. Harjoittelussa omia vahvuuksia on mahdollista pohtia ja opetella teorian soveltamista käytännössä.

Osallistuja 3: Nii ja en mä ainakaa osannu sillo vielä aatella et miten tavallaan. Miten mä voin mun opintoja hyödyntää tässä. Tietysti ku se oli eka semmonen oman alan työpaikka nii sitä oli ehkä aika vaikee jotenki hahmottaa.

Työelämään sosiaalitieteilijä suhtautuu generalismin tuomalla yleisvarmuudella. Sosiaalitieteen generalismi näyttäytyy oman paikan etsijälle vahvuutena. Oikeastaan koko yliopistokoulutuksen relevanssi tulee siitä, että yleissivistys tarjoaa työkaluja maailman tutkiskeluun laajemmasta perspektiivistä kuin tietystä ammatillisesta positiosta. Laaja pohja mahdollistaa jatkuvan uuden oppimisen ja muuntuvuuden kulloisenkin työtehtävän vaatimalla tavalla. Nämä opintojen kautta omaksuttavat metataidot ovat niitä, joilla sosiaalitieteilijä erottuu monista professiokoulutuksen hankkineista yhden asian osaajista. Tiettyihin työtehtäviin liittyviä taitoja yliopistossa ei edes kannata opettaa, sillä ”ainaha ku meet töihi nii opettelet siellä vasta sitä nimenomaista työtä.” Työelämä on myös muuttunut epävarmemmaksi, joten tiettyyn ammattiin liittyviä taitoja ei opintojen kautta kannata hankkia.

Osallistuja 4: Kun tiedostaa tän työelämän muuttuvuuden ja muuta. Nii sen tietää et tuskin eläkepäiviin asti tulee siinä samassa tehtävässä istumaan. Et ehkä se tavallaan on kuitenkin takaraiivossa ne valmiudet muuttua ja sitten tuossaki kokemuksen ja virkavuosien karttuessa nii varmasti voi olla että löytää itestään semmosia uusia puolia. Ja että osaa hakeutua seuraaviin tehtäviin niitten oivallusten mukana.

Töitä yleissivistyneelle moniosajalle kyllä riittää, kunhan vain oppii tunnistamaan omat vahvuutensa ja löytää omat kiinnostuksen kohteensa. Ensimmäisissä työtehtävissä oman paikan etsijälle saattaa tulla yllätyksenä, ”että miten vahingossa oli hyvä siinä työssään.” Työelämän käytännöt alkavat hiljalleen hahmottua myös opiskeluintoiselle oman paikan etsijälle, ja tämä alkaa löytää omaa tapaansa työskennellä.

Osallistuja 2: Mulla oli jotenki sillon alkuun opintojen jälkeen hirmu vaikea ajatella et pitäis sitoutua johonki työpaikkaan pitkäksi aikaa ku ei oikee vielä tienny et mitä haluaa tehdä. Ja sit vahingossa nyt pääty tuonne ja on edelleen. Mutta että mä muistan mä hain yhtä paikkaa just. Se oli et toistaseks voimassa oleva työsuhde. Pääsin haastatteluihi asti ja soveltuvuuskokeisii ja mietin vielä et hitto tää on toistaseks voimassa oleva. Että kykenenkö mä sitoutumaa tähä nyt vaikka kaheks vuodeks.

Opintojaan kohtaan oman paikan etsijä on tyytyväinen. Sosiaalitieteen generalistiset opinnot tarjosivat mahdollisuuden sivistää itseään, ja hyvä pohjasivistys takasi puolestaan laajat mahdollisuudet työmarkkinoille. Sosiaalitieteiden työelämärelevanssi tulee siis ilmi niissä metataidoissa, joita opinnoista saa. Näitä metataitoja pystyy puolestaan soveltamaan ja kehittämään kulloisenkin työtehtävän mukaan.

Osallistuja 2: Se mitä ei osaa sen opettelee. Sen minä ite koen ainaki lähinnä vahvuutena että ku on tottunu käymää laajoja asiakokonaisuuksia ja hirveitä määriä materiaalia läpi niin sanoo että eihän siinä tosiaan on tavaraa katotaan mikä siinä on tärkein pointti ja ruetaan tekemään.

Parhaillaan sosiaalitieteilijä elää etsikkovaihetta, jossa tämä oppimaan itsestään ja omista kiinnostuksenkohteistaan lisää, jotta ”alkaa tunnistaa nyt ehkä semmosia työn piirteitä mitä toivoo omalta työltä.” Mitään ei ole vielä siis lyöty lukkoon, vaan tulevaisuuden suunnitelmat ovat jatkuvan muutoksen alla. Tulevaisuuden oman paikan etsijä näkee mahdollisuutena ”löytää niitä omia juttuja missä on hyvä”. Oman paikan etsijä tahtoo rakentaa omaa polkua ja etsiä juuri itselleen sopivan työn. Mitään lukkoon lyötyjä tulevaisuussuunnitelmia oman paikan etsijä ei tahdo valita, vaan hänen tulevaisuuteensa sisältyy ”monia vaihtoehtosia tulevaisuuksia”.

Osallistuja 4: Et ehkä se kuitenkin että kun tässä on oppinu nytte työelämään ja muuta niin on sitte valmis kaikkeen. On nähny että pystyy työelämään menemään, pystyy siellä oppimaan, pystyy siellä olemaa hyvä. Ehkä se tavallaan että se ei silleen, että vaikka tuossa ei sitten jatkuskaan nii ei kuitenkaan silleen pelota etteikö pystys tekemään mitään muuta. -- Mut sitten tuleekin yllättäen joku superkiinnostava työpaikka jostain ihan muualta, niin eihä sitäkään koskaan tiedä. Mut sitte että kuitenkin tietää että pystyy menemää.

6.5.3 Ajautuja

”Tietynlainen eronteko sen teoreettisen yliopisto-osaamisen ja työelämän käytännön osalta mulla ainaki tällä hetkellä on päällä. Mut toki nääki voi sitte ajan myötä kypsyä vähän nää ajatukset.”

Ajautujan vaihekertomuksessa opinnot ja työelämä näyttäytyvät toisistaan erillisinä kokonaisuuksina. Sosiaalitieteen opiskelu koetaan kiinnostavana, mutta teoreettisista opinnoista ei sinällään saa valmiuksia toimia käytännöllisessä työelämässä. Työelämään siirtymisestä sosiaalitieteilijä voi täten kertoa, kuinka ”mä vähä petyin siihe että se on niin erilaista verrattuna siihe mitä se opintojen sisältö oli”. Kuilu sosiaalitieteen opiskelun ja työelämän välillä on tämän vaihekertomuksen keskeinen

elementti. Ajautujan vaihekertomuksessa tulevaisuutta suunnitellaan jo opintojen aikana, muttei sosiaalititeen opintojen kautta. Tässä vaihekertomuksessa opinnot voidaan hahmottaa mielekkääksi ajanvietteeksi tai harrastukseksi, jonka kautta omaa maailmankuvaa on mahdollista viilata (vrt. Ahrio 2012, 235). Tulevaa työmarkkina-asetmaa sen sijaan edistetään esimerkiksi opintojen ohella työskentelyn sekä sivuainevalintojen kautta.

Osallistuja 1: Sitte ku alotti tän viimesimmän työn tossa (työpaikan nimi) nii on entisestään vahvistunu semmonen tunne, että tää opiskelu on mulle vähän semmonen harrastus ja se on semmosta itsensä sivistämistä. Mä saan siitä kyllä tärkeitä välineitä ja arvopohja vahvistuu ja tällä tavalla mikä on hirveen tärkeitä. Mutta se on tavallaan se työelämä ihan jotain toista kun mitä tuo sosiaalipedagogiikan ainakaa opiskelu.

Korkeakouluharjoittelu näyttäytyy tässä vaihekertomuksessa tärkeänä siirtymävaiheena työelämän suuntaan, mutta opinnoista opittuja asioita siellä ei juurikaan pääse soveltamaan. Myös korkeakouluharjoittelun suorittaminen jää helposti muista opinnoista irralliseksi suoritukseksi, sillä ”käytännön hyödyntäminen työpäivän aikana tai työelämässä on niin oma asiansa verrattuna siihen ku luetaan kirjoista tai ollaan luennoilla”.

Osallistuja 2: Mulla oli että ei ne niin tarkkaa tienny sitä mitä vaikka sosiaalipsykologia on. Ja ei ollu, no siellä oli sospsykasta valmistunu henkilö duunissa mut ei hälläkää se ammatilline identiteetti tuntunu kovin paljo olevan läsnä. Ja ku siinä työssä ei nii paljo ainakaan konkreettisesti päässy hyödyntämää sitä teoriatietőo nii se jäi vähä tavallaan irralliseksi.

Työelämässä sosiaalitieteilijä kokee olevansa ajautumassa pois sosiaalitieteellisestä ajattelusta. Ek-syjän vaihekertomuksessa sosiaalitieteellinen idealismi ja työelämän realiteetit näyttäytyvät toisistaan erillisinä: ”toisessa kupissa on yhteiskuntatieteellisen osaamisen hyödyntämine ja toisessa on sitte säännölline tulovirta”. Ajautujan vaihekertomuksessa sosiaalitieteilijä joutuu ikään kuin seisomaan kahden vastakkaisen arvomaailman ristipaineessa. Hän tuntee vetoa sosiaalitieteelliseen arvomaailmaan, mutta kokee myös, että työssä pärjätäkseen tämän on luotava persoonallinen suhde työyhteisön arvoihin. Tilanne muistuttaa Onnismaan (2007) kuvailemaa kaksoissidosta, jossa työntekijältä odotetaan samanaikaisesti persoonallista suhdetta organisaatioon, mutta toisaalta odotetaan tämän vastaavan organisaation etua ja arvomaailmaa (ks. myös Eteläpelto & Vähäsantanen 2008).

Ajautujan vaihekertomuksessa tämä kaksoissidoksen ongelma voidaan ratkaista esimerkiksi eriyttämällä ammatillinen ja sosiaalitieteellinen identiteetti toisistaan. Sosiaalitieteellinen ajattelu joudutaan hylkäämään työssä, sillä ”siinä ei oo käytännön kannalta tai liikevaihdon kannalta mitään hyötyä”. Kun sosiaalitiēen tärkeitä lähtökohtia ei ole mahdollista työstää työpaikalla, pyritään ajattelun taitoja ylläpitämään kuitenkin työn ulkopuolella. Tällöin sosiaalitiēe pysyy harrastuksenomaisena ajanvietteenä myös opintojen jälkeen.

Osallistuja 2: Just et mitä tuolla on joskus töissä sanonu sillee et se mitä mä aattelen henkilökohtaisesti on kuitenkin vähä eri asia ku se et mitä mä teen työkseni. Et nää on eri. Ja sit pitää vaa olla tarkkana jos ku itekki on jossai Twitterissä ja tämmösessä somessa että ei sinne rupee huu-telee näitä henkilökohtasia mieltymyksiä. Koska se saattaa käydä sitte työminä ja henkilökohtanen siinä ne pitää kuitenkin pitää. Se on sitä ammatillisuutta.

Ajautujan vaihekertomuksessa menneet valinnat näyttävät suurta roolia siinä, mitä voi tehdä tulevaisuudessa. Opintojen aikana tehdyt valinnat ovat hiljalleen vieneet kauemmas sosiaalitieteellisestä ajattelusta, ja tämä suunta jatkuu todennäköisesti myös tulevaisuudessa. Maailma ei näytä sosiaalitieteilijän työllistymisnäköymien kannalta avoimelta. Tulevaisuuden työtehtävät näyttävät sen sijaan jatkuvan siitä, mihin parhaillaan käynnissä oleva ajautuminen on vienyt. Hankittu osaaminen yhdeltä alalta johtaa useimmiten samantyyppisten työtehtävien tekemiseen myös tulevaisuudessa.

Osallistuja 1: Mä en oo ihan varma että onko niitä vaihtoehtoja sitten niin hirveen monta. Niitä on muutamia ja ne varmaan menee aika omalla painolla eteenpäin. Että kun on tavallaan nyt jo yhteen junaan hypänny ja se on aika kovaa vauhtia menossa, nii tässä kohtaa ei oo semmosta valinnanvaikeutta. Mut en tiä miten se tulevaisuudessa voi sitten muuttua että aika näyttää tavallaan.

Ajautujan vaihekertomuksessa opintojen ja työelämän välinen suhde jää etäiseksi. Opintojen laajoista ja mielenkiintoisista sisällöistä sosiaalitieteilijä kyllä nautti, mutta jälkikäteen ajateltuna sieltä ei saanut tarpeeksi valmiuksia työelämään. Opintojen ja työelämän kohtaamattomuus johtaa siihen, että ”oon joutunu sitte luisumaa vähä tohon suuntaan noissa tehtävissä. Että toisaalta se on ketuttanukki et se on pinnallisempaa kun mihi ois itellä resursseja.” Mikäli opintojen aikana olisi tarjottu enemmän työelämävalmiuksia, olisi myös sosiaalitieteen ja työelämän välisen kuilun yhteen kurominen helpompaa.

Osallistuja 3: Jossai vaiheessa opintoja musta tuntu että ainaki sosiaalipsykogit, et jostai tuli koko aika semmosta viestiä että nonii teistä tulee just niitä asiantuntijoita ja tämmösiä projektipäällikköjä ja tämmösiä. Mut sit ku mä rupesin mieltii et eihän ne opinnot yhtää valmista siihen. Yhessä vaiheessa just ku ei ollu vielä tota vakipaikkaa katteli just avoimia työpaikkoja. Kaikissa on just joku projektipäällikkö tai joku muu tämmöne ja sitte luetellaa että mitä vaaditaan. Nii siinä vähä tuli semmone että no o-ou. (1 naurahtaa) Että no en mä tiä että onkoha musta tähä et kiinnostais joo.

Osallistuja 2: Viestintä, budjetointi ynnä muut mitkä ei sitte kuulu.

Osallistuja 3: Joo hirveet listat. Nii siinä tuli vähä että no hyvähä se on puhua siellä että teistä tulee tämmösiä. Mut sit et pitäis olla enemmän yliopistolla mun mielestä just sitä käytäntöä tai jotai semmosia kurssikokonaisuuksia että niissä joudut vaikka vetämään jonku miniprojektin. Tai siis jotai et sä joudut tekemään. Koska ei se teoria, ei ne kirjat sua valmista siihe. Nii se ajatus mulla tossa heräs.

Tulevaisuudelta ajautuja odottaa erityisesti sitä, että oman työpanoksensa vakiinnuttamisen myötä sosiaalitieteellistä, inhimillistä ajattelua on mahdollista tuoda myös muuten kaukaiseen työelämään. ”Mut toivon mukaan pystyn myös semmosta omaa yhteiskuntatieteellistä ajattelutapaa istuttamaan tonnekki että se ei niin mekaanista ois sitte se toiminta.” Ajautujan vaihekertomuksessa

sosiaalitieteellisestä ajattelusta kiinnipitäminen nähdään tärkeänä, sillä muuten luisutaan helposti ”pinnalliseen konsulttimaisuuteen”. Tästä näkökulmasta sekä opintoja että työelämää tulisikin tuoda lähemmäs toisiaan. Toisaalta opintoihin pitäisi tuoda enemmän työelämävalmiuksia lisääviä opintoja, toisaalta työelämän pitäisi tunnistaa paremmin ne edut, joita pitkäjänteisestä ja syvästä sosiaalieteilijän työotteesta saa.

6.5.4 Väliinpuotoaja

”Sitä ei oo jotenki osannu olla semmonen tosi vahva suuntaus johonkin tiettyyn alaan. Koska just se kenttä on nii laaja mitä voi meijänki koulutuksella tehdä. Nii sit on jääny vähän siihe väliin kättelee no mihin päin tästä lähtis.”

Väliinpuotoajan vaihekertomusta kuvastaa opintojen suunnitelmattomuus ja haasteet löytää omaa paikka työelämästä. Opintojen aikana tulevaisuutta on näissä vaihekertomuksissa pohdittu vähän tai ei lainkaan. Opintoihin ja niiden sisältöihin paneudutaan täysillä, sivistyksen ja nautiskellen, tulevaisuudesta piittaamatta. Toisinaan tulevaisuus tulee mieleen, mutta nämä ajatukset siirretään äkkiä syrjään: ”ku en nyt tiä mikä ois työuran kannalta fiksuä nii mennää nyt sen kannalta mikä on mielenkiintosta.” Vaikka sosiaalieteilijää itseään tulevaisuus ei mietitytä, voi jatkuva oman alan työllisyysnäköymien päivittely sukulaisten ja tuttavien kesken tuntua ahdistavalta. Tälle vaihekertomukselle tyyppillistä onkin, että oman osaamisen ja ammatillisten valmiuksien kertominen ulkopuolisille koetaan jo opiskeluaikana vaikeana ja turhana.

Osallistuja 3: Huomasin että se oli vaikeeta jos vaikka jotkut sukulaiset tai tutut kyseli että mitä sä opiskelet ja että mikäs susta tulee isona. Nii hirmu vaikeeta oli vastata ja jossain vaiheessa toivo että ei kukaan ees kysys ku sitä oli jotenki vaikeeta selittää. Ja tuntu että kukaa ei ees tajunnu. Ja sit huomas ku ite oli epävarma ku kerto siitä nii varmaa seki välitty että tuo on hukassa kyllä tuo tyyppi että tiä itekkään (nauraen).

Viimeistään korkeakouluharjoittelun myötä työelämän realiteetit tulevat vastaan. Tällöin sosiaalieteilijän tulee kohdata opintojensa aikana vieroksuma ammatillisuus, CV:n päivittäminen sekä oman osaamisen pohtiminen ja kertominen (vrt. Ahrio 2012, 260). Tämä tuntuu sosiaalieteilijästä vieraalta ja turhalta, pakolliselta pahalta. Tässä vaiheessa työelämä näyttäytyy paikalta, jonne ”on pakko mennä mutta en halua, ku pelottaa enkä tiä mitä haluan tehdä.”

Osallistuja 1: Tää harjoittelu teki siirron siihe työhön. Siihe työelämää et ku sitä oli opiskeluaikana vähän sillee että on CV:tä ja pitäähä niitäki varmaa mieltä jossai vaiheessa ja sitä työelämää. Mut sitte ku sitä onki tavallaa harjoittelussa nii konkretisoitu että kyllä niitä vaa herrajumala joutuu itekki. Et ku mitä sanoin aikasemmi et oli vähä ollu semmone tietynlainen kapinahenki, et opiskelun ei tarvii olla semmosta nii sitte se harjoittelu kuitenkin tavallaan siirti sitä

ajattelua sinne työelämän suuntaan ja sitten joutu miettimään mitä oli ehkä vähän väheksynyt tai ainaki pitänyt vähä sivummassa niitä tiettyjä teemoja.

Väliinputoajan vaihekertomuksessa monet haasteet liittyvät nimenomaan opintojen lopettamiseen ja työuran käynnistämiseen. Kun opintojen aikana omaa elämää pystyi rakentamaan varsin vapaasti erilaisia opintokokonaisuuksia yhdistellen, ei epävakaa muuttunut työelämä tarjoa tällaista vapautta ja turvaa. Sen sijaan opintojen vapaamuotoinen suorittaminen ja nautiskelu on johtanut tilanteeseen, jossa omaa osaamista on vaikea tunnistaa ja omia työmahdollisuuksia ei hahmoteta, ”kun se vaan puuttuu se tietty punanen lanka”.

Osallistuja 3: Opintojen aikana oli tavallaan ehkä selkeämpi se omakuva koska oltiin kaikki just siinä samassa kuplassa ja kaikki ymmärsi mistä puhutaan ja kaikki puhu sitä samaa kieltä ja muutoin. Mut sitte huomasi tosiaan ku siirtyi työelämään että no kukaa ei ymmärrä yhtään. Ku joku ei ollu välttämättä kuullu sosiaalipsykologiasta yhtään mitään. Et jotenki opintojen aikana kauheen vahvasti tuotiin laitoksenki puolelta sitä kuvaa siitä että tää on semmosta hyvin jalustalle nostettua ihannoitua kuvaa sosiaalipsykologiasta. Nii siihen oli helppo mennä mukaan tietysti kun ite oli siinä samalla jalustalla tavallaan. Mutta tosiaan ehkä sitte uudestaan on joutunu miettimään että mitä se oikeesti tarkoittaa kun on sitä joutunu ulkopuolelle selittää.

Työelämässä generalismin ”kääntöpuolena on se, että ei oo sitte sitä tiettyä ammattitaitoo”. Väliinputoajan vaihekertomuksessa opintojen aikainen epäselvä tulevaisuus johtaa opintojen suunnitelmattomuuteen ja vaikeuteen tehdä pitkän tähtäimen suunnitelmia. Jälkiviisaana opinnoilta olisikin toivottu enemmän ohjausta ja konkreettisia apukeinoja oman tulevaisuuden suunnitteluun. Vaikka opintojen aikana sosiaalitieteilijä nautti opiskelun vapaudesta, olisi ammatillisuuden kannalta parempi saada valmiuksia johonkin tiettyyn profession. Tässä yhteydessä esiin nousee esimerkiksi toiveet sosiaalipsykologien ammattinimikkeen virallistamisesta, mikä ”helpottais sinne työelämään paikkansa löytämistä”. Samoin kuopiolaisia sosiaalipsykologeja pro gradu -tutkielmassaan tutkinut Peurajärvi (2008, 68) käytti termiä väliinputoaja viitaten siihen, ettei sosiaalipsykologialla ole monien sosiaalialan professioiden tapaan virallistettua nimikettä.

Osallistuja 1: Mulla oli semmone olo että tippu tyhjän päälle ku loppu ne opinnot. Että oli vähä semmone väliinputoaja. Kun ite halusin tehdä sosiaalialan töitä nii sitte oli sosionomeja kans, nii heillä oli tullu tosi vahva asema jossai vaiheessa ja heijät on laillistettu tosi moneen työpaikkaan. Että sosiaalipsykologeilla tuntu välillä että ku ei oo laillistettu ammattinimike nii se on tosi ohut että mikä se on sit välttämättä. Ja ei oo pätevä sitte tekemää joitain töitä nii siinä vähä tuli semmone että mitä tässä töitä nyt hakis ku oli vasta valmistunu eikä ollu näyttöosaamista tai vahvuutta. Että koen että töitten kautta tulee sitä vahvuutta ja sitä osaamista sitte selkeemmin osoitettavaa. Että ite oon kokenu sillä tavalla sitä siirtymää.

Työelämässä erityisesti oman osaamisen tunnistaminen ja siitä kertominen koetaan haasteeksi, joka vaikeuttaa oman uran käynnistämistä huomattavasti. Kun sosiaalitieteilijällä ei ole valmiuksia tehdä näkyväksi omaa osaamistaan, myös kokemus ammatillisesta identiteetistä jää hataraksi. Juuri oman osaamisen tunnistaminen, näkyväksi tekeminen ja markkinointi ovat niitä nykyisessä työelämässä

tarvittavia taitoja, jotka Eteläpellon ja Vähäsantasen (2008) mukaan edellyttävät oman ammatillisen identiteetin tiedostamista.

Koska työnantajilla ja yhteiskunnalla ylipäänsä ei ole tietoa sosiaalitieteistä tai sosiaalitieteilijöiden osaamisesta, tulisi tästä osata kertoa heille. Näitä valmiuksia sosiaalitieteilijä ei koe saaneensa riittävästi opinnoista. Tieteenalan sisäinen teoreettinen keskustelu ei avaudu ulkopuoliselle yhteiskunnalle, etenkin työnantajille. Jälkikäteen sosiaalitieteilijä toivoisi, että olisi saanut opinnoistaan enemmän valmiuksia oman osaamisen tunnistamiseen ja ulospäin kertomiseen. Väliinpuotoajan vaihekertomuksessa juuri sosiaalitieteiden generalistinen luonne palautuu tekijäksi, joka vaikeuttaa osaamisesta kertomista ja lisää välimatkaa moniin hyvin tunnettuihin professionaaloihin. ”Kyllä meidän pitää siellä työelämässä tehdä tunnetuksi sitä sosiaalipsykologista osaamista tosi vahvasti”. Lisäksi sosiaalitieteen aatteellisuus ja vahva arvopohja saatetaan kokea haasteeksi, sillä ”kyllähän työnantajatki haluaa jonkun konkreettisen että mitä sä osaat”.

Osallistuja 3: Niimpä ja ku ei se auta jossain työhaastattelussa alkaa jostain teorioista, et mä osaan tämmösen teorian (2 nauraa). Että näillä ei sillee oo mitään merkitystä vaan sun pitää pukea se sanoiksi et mitä sä tän työn kannalta, mitä osaamista sulla on.

Osallistuja 1: Joo tuoki on hyvä että ettiä aina siihen työhön liittyvä se osaaminen et mitä itellä annettavaa. Sitä kauttahan se tulee sitte tietysti.

Osallistuja 3: Nii mut et sen oon joutunu opetteleen kyllä valmistumisen jälkee ihan täysin itse. Että sitä ei oo kukaan tullu opettamaan missää vaiheessa. Että jos jotain voi toivoa niin sitä ehkä nyt sitten jatkossa.

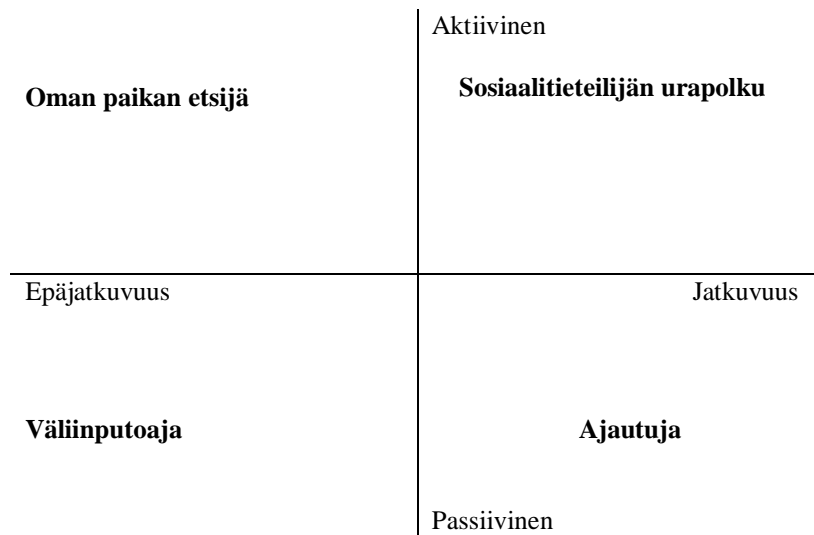
Tulevaisuudelta väliinpuotoaja odottaa selkeitä raameja ja suoraviivaisia urapolkuja, joita ei kuitenkaan näillä näkymin ole tiedossa.

6.5.5 Vaihekertomusten vertailua

Neljän vaihekertomuksen suhdetta auttaa hahmottamaan oheinen nelikenttä, jossa vaihekertomukset on jaettu kahteen ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet ovat aktiivinen–passiivinen ja epäjatkuuus–jatkuuus. Aktiivinen–passiivinen -ulottuvuus viittaa siihen, kuinka aktiivisesti sosiaalitieteen moraalijärjestyksen piirteistä pidetään kiinni työelämässä. Aktiiviseksi luokiteltavissa sosiaalitieteilijän urapolun ja oman paikan etsijän vaihekertomuksissa sosiaalitieteellinen ajattelu ja opintojen tarjoamat valmiudet työelämään koetaan toimiviksi. Passiivisissa kertomuksissa sen sijaan opintojen ja työelämän välinen suhde jää etäiseksi. Epäjatkuuus–jatkuuus -ulottuvuus viittaa puolestaan siihen,

kuinka suunnitelmallisesti työelämään suuntaudutaan opintojen aikana. Epäjatkuvuutta korostavissa vaihekertomuksissa työelämää ei juurikaan mietitä opintojen aikana, ja siirtymä opinnoista työelämään näyttäytyy isona harppauksena. Jatkuvuutta korostavissa kertomuksissa sen sijaan työelämää mietitään aktiivisesti läpi opintojen, eikä siirtymä opinnoista työelämään näyttäydy kovinkaan suurena.

Kuvio 2. Työelämään siirtymisen vaihekertomukset

Sosiaalitieteilijän urapolun ja oman paikan etsijän vaihekertomuksissa moraalijärjestyksen elementit koetaan toimiviksi myös työelämässä, jossa niitä pyritään aktiivisesti edistämään. Työssä on siis kyse ennen kaikkea sosiaalitieteellisten arvojen viemisestä käytäntöön. Näissä vaihekertomuksissa niin opinnot kuin työ edustavat samankaltaisia päämääriä, kuten uuden oppimista, syvällistä pohdiskelua ja maailman parantamista. Tämä näyttäisi tarkoittavan myös sitä, että näissä vaihekertomuksissa työtä kuvastaa parhaiten ajatus subjektiivisesta kokemuksesta ”oman alan” työstä. Kertomusten päähenkilön ammatillinen identiteetti näyttäisi tällöin saavan piirteitä, joita voi kuvata sosiaalitieteelliseksi ammatti-identiteetiksi.

Passiivisissa vaihekertomuksissa korostuu puolestaan epävarmuus sosiaalitieteen paikasta työelämässä. Sosiaalitiede on sinällään tärkeää ja mielenkiintoista, mutta työelämässä pärjääminen vaatii muita strategioita. Väliinputoajan vaihekertomuksessa toivotaan erityisesti ulkopuolelta annettuja

määritelmiä omalle osaamiselle. Esimerkiksi sosiaalipsykologian ammattinimikkeen virallistaminen toimii keinona viestiä omasta osaamisesta niin itselle kuin ulkopuolisille. Ajautujan vaihekertomuksessa sen sijaan toivotaan opintojen ja työelämän lähentämistä toisiinsa. Opintoihin tulisi lisätä työelämäopintoja, työharjoittelua ja tietoa työllistymistä edistävästä sivuaineista.

Aktiivisuus näyttäisi viittaavan myös siihen, missä määrin sosiaalitieteilijät kokevat voivansa vaikuttaa omaan työhön ja sen sisältöihin. Oman paikan etsijän vaihekertomuksessa korostuu mahdollisuus valita vapaasti oma työpaikka erilaisista vaihtoehdoista, kun taas sosiaalitieteilijän urapolun kertomuksessa valintojen mahdollisuudet kohdistuvat työtehtävien sisältöihin. Mahdollisuus vaikuttaa työn sisältöihin mahdollistaa myös niiden tekemisen sosiaalitieteellisellä otteella. Tällöin lähes työstä kuin työstä on mahdollista tehdä oman ammatillisen identiteetin mukainen.

Osallistuja 1: Se just että saa tehdä siitä työstään oman näkösen työn. Vähä sama mikä yliopistossa valita niitä omia juttuja. Se on ollu hirveen tärkeätä ja toivon että kaikilla ois siihen mahdollisuus. Mä just aikasemmin olin siellä [kaupan alan työ] kuus vuotta töissä ja mulla niin palokäämit siihetouhuun. Ja just semmosesta sosiaalipedagogisesta kapitalismia kritisovasta positioista oli helvetin hyvä heittää kritiikkiä sitä työtä kohtaan. Mut sitte oliki tämmöne toisenlainen maailma missä oli myyntihommissa yrityksessä ja missä mä sain vaikuttaa nii paljo siihetouhuun. Nii se on tosi jees.

Väliinpuotoajan vaihekertomuksessa sen sijaan mahdollisuudet oman työpaikan valintaan koetaan sosiaalitieteen generalistisen luonteen takia rajoittuneiksi. Mahdollisuutta muodostaa aktiivisesti sosiaalitieteellisesti pätevää ammatillista identiteettiä ei ole, jos töitä ei ole tai joutuu jatkuvasti tyytymään omaa alaa vastaamattomiin tehtäviin. Ajautujan vaihekertomuksessa sen sijaan työelämään kiinnitytään varsin hyvin, mutta työtehtävien sisältöihin vaikuttaminen koetaan vaikeaksi. Kun työtä ei pysty tekemään omalla sosiaalitieteellisellä otteella, eriytyvät ammatillinen ja sosiaalitieteellinen identiteetti toisistaan. Vastaavanlaiset huolet ovat tulleet ilmi myös opintojaan lopettelevien opiskelijoiden keskuudessa. Ahriön (2012, 253) tutkimuksessa tamperelaiset yliopisto-opiskelijat pohtivat niin työelämän pätkittäisyyttä ja epävarmuutta kuin sitä, että työelämä ei välttämättä vastaa omia kiinnostuksen kohteita. Väliinpuotoajan ja ajautujan vaihekertomuksissa liukumista pois sosiaalitieteen moraalijärjestyksen piiristä perustellaan reagoitina ulkoisiin pakkoihin. Tällöin sosiaalitieteen arvot koetaan kyllä arvokkaina, mutta oma pärjääminen työssä vaatii muita strategioita.

Epäjatkuvuus–jatkuvuus -ulottuvuus tuo ilmi puolestaan sitä, missä määrin tulevaisuutta rakennetaan suunnitelmallisesti jo opintojen aikana. Jatkuvuutta korostavissa vaihekertomuksissa tulevaa työelämään sijoittumista pohditaan jo opintojen aikana. Näiden vaihekertomuksien kuvaamia henkilöitä voisi nimittää Mäkisen ym. (2004) tavoin työelämäorientoituneiksi opiskelijoiksi, vaikkakin molemmat vaihekertomukset sisältävät myös opiskeluorientoituneita aineksia. Työelämään suuntaamista ja jatkuvuutta korostavissa kertomuksissa työelämään siirtyminen ei näyttäydä kovin suurena

muutoksena, sillä äkkinäisen katkoksen sijaan kyse on vähittäisestä siirtymästä. Elämänkulun kannalta oleelliset päätökset on tehty hiljalleen opintojen edetessä. Sosiaalitieteen urapolun vaihekertomuksessa jatkuvuutta ammatilliseen identiteettiin luo oma sosiaalitieteellinen visio, jonka ohjaamana opiskelija siirtyy käsittelemään itseä kiinnostavia teemoja työelämään. Ajautujan vaihekertomuksessa ammatillinen identiteetti muovautuu myös pitkäjänteisesti, mutta kyse on enemmän ulkoisiin olosuhteisiin reagoinnista kuin aktiivisesta identiteetin muovaamisesta. Tässä kertomuksessa sosiaalitieteen moraalijärjestys ei muodosta ammatillisen identiteetin perustaa, vaan sosiaalitiede ja ammatillisuus pysyttelevät toisistaan erillään. Tässä vaihekertomuksessa tyypillistä on opiskelun harrastuksenomaisuus ja työelämävalmiuksien edistäminen työnteon ja sivuainevalintojen kautta.

Epäjatkuvuuden puolella sosiaalitieteen opiskelu nähdään itseisarvoisena, eikä tulevaisuuden pohdinoilla juurikaan rasiteta omaa mieltä. Mäkinen ym. (2004) kutsuvat tällaisia opiskelijoita opiskeluorientoituneiksi. Sekä oman paikan etsijän että väliinputoajan vaihekertomuksessa opinnot nähdään mahdollisuutena opiskella itseä kiinnostavia asioita laaja-alaisesti sivistyen. Näissä vaihekertomuksissa valmistumista kuvataan usein selkeäksi siirtymäksi tai katkokseksi elämässä. Tämä katkos sijoittuu opintojen loppupuolelle, korkeakouluharjoittelun aloittamiseen tai valmistumiseen. Oman paikan etsijän vaihekertomuksessa valmistuminen näyttäytyy tilaisuutena tutustua moninaiisiin työpaikoihin, joihin laaja-alainen yliopistokoulutus antaa mahdollisuuden. Tärkeää oman paikan etsijälle on löytää työ, jossa ammatillista identiteettiä pääsee rakentamaan sosiaalitieteellisten hyveiden viitoittamalla tiellä. Väliinputoajan vaihekertomuksessa laaja-alainen yleissivistys sen sijaan kääntyy epävarmuudeksi omasta osaamisesta. Laaja-alainen koulutus kyllä kehittää ajattelua, mutta sitä on vaikea sovittaa yksittäisiin työtehtäviin. Väliinputoajalla ammatillinen identiteetti ja osaaminen jää siis epäselväksi niin työnantajalle kuin sosiaalitieteilijälle itselleen.

Tulosluvun loppuksi esitellään vielä kuopiolaisen sosiaalitieteen mallitarina. Tämä mallitarina edustaa sosiaalitieteen yhteisön moraalijärjestyksen tarinallista muotoa, jonka kautta moraalijärjestys tulee ylläpidetyksi. Mallitarinassa tulee siis tarinallisesti kiteytetyksi yhteisön piirissä hyveelliseksi ja paheelliseksi laskettavat piirteet. (ks. Ylijoki 1998, 146–149.)

6.6 Kuopion sosiaalitieteen mallitarina 2010-luvulla

Kuopiolainen sosiaalitieteen opiskelija on vaatimaton oman tiensä kulkija. Opiskelun kimmokkeena sosiaalitieteilijälle toimii oman itseymmärryksen sekä maailmankuvan viilaaminen. Hänen mukaansa yliopisto-opiskelussa on perimmiltään kyse sivistymisestä sekä kriittisen ja tieteellisen ajatteluperinteen vaalimisesta. Sen sijaan helpot, mustavalkoiset ja pinnalliset vastaukset ärsyttävät sosiaalitieteilijää. Sosiaalitieteen tutkimuskohde, ihminen ja yhteiskunta, ovat niin monimutkaisia ilmiöitä, ettei niitä tulisi typistää liiallisiksi yksinkertaistuksiksi.

Opiskelussa sosiaalitieteilijälle on tärkeää todella nauttia opiskelusta, uusista ajatuksista ja käydystä keskusteluista. Omien kiinnostuksenkohteiden löytämisen mahdollistaa akateeminen vapaus, joka tarkoittaa sosiaalitieteilijälle ensisijaisesti vapautta etsiä omaa polkua ja mahdollisuutta viettää aikaa omien kiinnostuksenkohteiden kanssa. Ulkoa päin asetetut rajoitteet opiskelulle ja suoritustahdille eivät saa sosiaalitieteilijöiden keskuudessa kannatusta. Tärkeää opiskelussa on oman paikan löytäminen ja oman asiantuntijuuden kehittäminen.

Sosiaalitieteilijälle on tärkeää, että opintojen kautta omaksuttu tieto, osaaminen ja teoriat on mahdollista jalkauttaa käytäntöön. Koska sosiaalitiede on tehnyt hänen ajatteluunsa lähtemättömän vaikutuksen, tahtoo sosiaalitieteilijä jakaa tätä ilosanomaa myös ympäröivään yhteiskuntaan. Tätä tehtävää toteuttaessaan sosiaalitieteilijä ymmärtää, ettei muu maailma pyöri sosiaalitieteen navan ympärillä. Yhteiskunnan asiantuntijana sosiaalitieteilijän on syytä tuntea ympäröivän maailman realiteetteja. Näitä realiteetteja ovat esimerkiksi raha, talous ja suorittaminen. Muuten on vaarana, että omista ihanteistaan sokaistunut sosiaalitieteilijä jää yhteiskunnan reunalle, huutelemaan mielipiteitään omasta turvallisesta poterostaan käsin.

Sivistysihanteen ja työelämän realiteettien välillä taiturointi on toisinaan haastavaa; eihän sosiaalitieteilijä tahtoisi käyttää realiteettien pohtimiseen enempää aikaa kuin on välttämätöntä. Tässä opiskelun ja muun elämän hektisessä pyörteessä hengähdyspaikan tarjoaa onneksi sosiaalitieteen oma yhteisö. Oman yhteisö sisäisessä keskustelussa voi puhua omalla, yhteisellä kielellä muista välittämättä. Keskustelu ei saa kuitenkaan jäädä ainoastaan yhteisön sisäiseksi oman maailmankuvan kaikukopaksi, sillä muutoin sosiaalitiede jää vain oman kuplansa sisälle, irti sen potentiaalista. Ulkoisessa keskustelussa sosiaalitieteilijä joutuu tekemään kompromisseja; markkinoimaan osaamistaan ja yksinkertaistamaan maailman ilmiöitä. Nämä kompromissit ovat kuitenkin lopulta oikeutettuja, mikäli niiden kautta on mahdollista muuttaa maailmaa parempaan suuntaan ja tuoda yhteiskunnalliseen keskusteluun häivähdyksinä inhimillistä ajattelua.

Sosiaalitieteilijä ei tahdo myöskään nostaa itseään muiden yläpuolelle. Sosiaalitieteellisen sivistyksen linnakkeeseen linnoittautumisen sijaan hänen arkensa kuuluu esimerkiksi harrastusten, läheisten sekä työnteon merkeissä. Hampaat irvessä raataminen ja opintojen pakkotahtinen suorittaminen on sosiaalitieteilijälle vierasta, vaikka eri elämänalueiden yhteensovittaminen ja yliopistoon pesiytynyt tavoitteellisuus tähän toisinaan pakottavatkin.

Lopulta sosiaalitieteilijää voisi kuvailla pragmaattiseksi akateemikoksi. Perinteisten yliopistoihanteiden nimeen vannoessaan sosiaalitieteilijä tietää, että maailmanparannus ja omassa elämässä pärjääminen vaatii kompromisseja. Toisinaan näiden kahden toisilleen vieraaltakin tuntuvan maailman yhteensovittaminen voi sosiaalitieteilijästä tuntua haastavalta, mutta lopulta kaikki on sen arvoista. Barrikaadeille hyppäämisen sijaan sosiaalitieteilijä luottaakin sivistyneeseen keskusteluun ja konkreettisten vaihtoehtojen esittelyyn.

7 POHDINTA

Edellä olen hahmotellut tutkimuskysymyksen mukaisesti kuopiolaisen sosiaalitieteen ydintä 2000- ja 2010-luvuilla. Tutkielman yhteiskunnallisen viitekehyksen olen sitonut ajatukseen myöhäismodernista ajasta, jossa aiemmin vakaat instituutiot muuttuvat epävakaaiksi. Giddensin (1991, 80–81) mukaan myöhäismodernissa ajassa eläminen vaikuttaa myös identiteettien muodostumiseen. Yksilöiden elämänkulun kannalta tämä tarkoittaa sitä, että perinteiset elämänkulkua määrittävät mallit menettävät merkitystään. Elämänkulun muovaamisesta tulee yksilöllinen projekti, jossa tarvitaan refleksiivisyyden taitoja ja kykyä tehdä aktiivisia valintoja omasta elämästä.

Yliopisto-opiskelijan kohdalla lisääntyneet refleksiivisyyden vaatimukset voivat näkyä esimerkiksi pohdinnoissa oman alan valinnasta, sivuaineista, opintojen ohella työskentelystä ja harrastamisesta tai tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksista. Yliopistojen massoittumisen ja ulkoisten vaatimusten lisääntymisen myötä on esitetty, että ajassamme yliopisto-opiskelijan ei ole enää mahdollista elää opiskeluaikaa erillisellä saarekkeella, muusta yhteiskunnasta irrallaan. Kun yliopisto-opinnot eivät entiseen malliin takaa vakaata työuraa, tulee tulevia työllistymismahdollisuuksia edistää jo opintojen aikana.

Aineistoni muodostuu kolmesta ryhmäkeskusteluaineistosta, joihin osallistui yhteensä yhdeksän sosiaalitieteilijää. Kaikki sosiaalitieteilijät ovat opiskelleet pääaineenaan joko sosiaalipsykologiaa, sosiaalipedagogiikkaa tai sosiaalipolitiikkaa Kuopiossa. Ryhmäkeskusteluaineistojeni pohjalta olen analysoinut keskusteluissa rakennettua kuvaa kuopiolaisesta sosiaalitieteestä sekä siitä, kuinka sosiaalitieteilijöiden ammatillinen identiteetti muotoutuu uran ensimmäisinä vuosina. Tulkinnoissani olen sitoutunut konstruktionistis-narratiiviseen näkökulmaan, jonka mukaan identiteetit tuotetaan narratiivisina kertomuksina. Täten identiteetillä on kielellinen alkuperä.

Kuopiolaisen sosiaalitieteen ydintä olen tulosluvussa lähestynyt hahmottelemalla aineistoni pohjalta yhteisön sosiaalista muotoa kuvaavan moraalijärjestyksen ja mallitarinan. Yhteisön kollektiivinen moraalijärjestys ja sitä ylläpitävä mallitarina edustavat ydintä, johon alan opiskelija sosiaalisessa identiteettiprojektissaan kiinnittyy. Keskeisenä tuloksena tässä tutkielmassa on ollut huomio siitä, että kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestyksen keskiössä on jako sivistysihanteen ja reaali maailman huomioimisen välillä. Identiteettiprojektissaan hyveellisen opiskelijan tulee pystyä kiinnittymään näistä kumpaankin henkilökohtaisella tasolla. Tämän lisäksi kuopiolainen sosiaalitieteen

moraalijärjestys painottaa yhteisen keskustelun, soveltamisen, maailmanparannuksen, oman kiinnostuksen sekä vaatimattomuuden hyveitä.

Toisessa tutkimuskysymyksessä pyrin selvittämään, kuinka sosiaalitieteen opiskeluyhteisöstä siirrytään pois työelämään. Opinnoista työelämään siirtyvä opiskelija on suuren valinnan edessä, sillä opintojen loputtua takaisin ei ole enää paluuta. Vilkon (2001) mukaan tällaisiin elämän tärkeisiin vaiheisiin sisältyy suuri määrä tihentynyttä identiteettipohdintaa. Aineisoni pohjalta hahmottelin neljä ammatillisen identiteetin muotoutumista kuvaavaa vaihekertomusta. Nämä vaihekertomukset tuovat ilmi osaltaan sitä, kuinka ammatillinen identiteetti muotoutuu osana yksilön elämäntulkua.

Sosiaalitieteellisen urapolun vaihekertomuksessa ammatillinen identiteetti on vahvasti sosiaalitieteellinen. Elämäntulkua määrittelevät valinnat on tässä vaihekertomuksessa tehty opintoihin hakeutuessa ja opintojen aikana, ja työelämässä pyrkimyksenä on jatkaa opintojen viitoittamalla tiellä. Tässä vaihekertomuksessa ammatillinen ja opintoihin suuntautuva orientaatio kulkevat rinta rinnan.

Oman paikan etsijän vaihekertomuksessa sosiaalitieteelliset arvot määrittelevät myös vahvasti ammatillista toimijuutta. Tässä vaihekertomuksessa opinnot hahmotetaan aikana, jolloin on mahdollista nauttia opiskelusta ja sivistää itseään tulevaisuuden työllistymisnäköyksiä piittaamatta. Opintojen loppuun saattaminen näyttäytyy puolestaan tilanteena, jolloin sosiaalitieteilijän on mahdollista lähteä etsimään omaa paikkaansa työelämässä.

Ajautujan vaihekertomuksessa tulevaisuutta ennakoitaan jo opintojen aikana. Sosiaalitieteen pääaineopintojen sijaan työelämään orientoituminen tapahtuu esimerkiksi työssäkäynnin ja sivuainevalintojen avulla. Sosiaalitiede näyttäytyy tällöin itseisarvoisena itsensä sivistämisenä, kun taas työelämään liittyy välineelliset pyrkimykset oman ammatillisuuden kehittämisestä. Väliinputoajan vaihekertomuksessa selkeiden uraohjaavien valintojen tekemättömyys opintojen aikana johtaa haasteisiin työuran käynnistämisessä. Väliinputoajan ammatillinen identiteetti ja omat vahvuudet ovat selkiytymättömiä, eikä niitä kyetä kommunikoimaan itselle tai muille.

7.1 Sosiaalitieteen opiskelu 2000-luvulla

Laajemmalla tasolla hahmottelemani kuopiolaisen sosiaalitieteen moraali-järjestys piirtää kuvaa yliopistoinstituution muutoksista. Massoittuneessa yliopistossa sekä ajassa, jossa työttömyys on uhka myös korkeakoulutetuille, työelämän realiteettien pohtiminen on osa opiskelijan arkea. Tällöin myöskään sosiaalitieteen moraali-järjestys ei voi olla todellisuudesta irrallinen, menneisyyteen tähyilevä

illuusio (ks. Ylijoki 1998, 148). Sosiaalitieteen yhteisön on kyettävä uusiutuakseen säilyttämään sen lumous uusien opiskelijoiden joukossa (Hakala 2009, 25). Väitöskirjatutkimuksessaan Tapio Aittola (1992) oli huolissaan siitä, että yliopisto-opiskelu on menettänyt lumouksensa opiskelijoiden keskuudessa. Hänen mukaansa yliopisto ei enää edustanut opiskelijoiden elämän keskusta, ja opiskelijoista oli tullut suorituskeskeisiä ja opiskeluun välineellisesti suhtautuneita uuden opiskelijatyypin edustajia.

Toisenlaisen kuvan sosiaalitieteen opinnoista luo Yljoen (1998) kuvaus 1980- ja 1990-lukujen taitteen tamperelaisista sosiaalitieteilijöistä ammatillisuutta ja uratietoisuutta kammoavina tosiopiskelijoina. Tässä visiossa sosiaalitieteilijä näyttäytyy humboldtilaisen sivistysyliopiston viimeisenä radikaalina puolustajana ja kriittisen tieteen nimeen vannovana tosiakateemikkona. Tämän tutkielman tulosten perusteella niin Aittolan kuin Yljoenkin hahmotelmat näyttävät kuvaavan kuopiolaista sosiaalitieteilijää vain osittain. Nykypäivän opiskelijoilla yliopisto ei muodosta enää elämän keskusta, ja itse opiskelun lisäksi opiskelijoiden arki täyttyy monista muista aktiviteeteista. Samaten tulevaisuuden työelämä mietityttää opiskelijoita jo varsin varhaisessa vaiheessa. Tästä huolimatta opiskelussa arvostetaan nimenomaan niiden tarjoamaa mahdollisuutta sivistykseen, henkiseen kasvuun, tieteesseen perehtymiseen ja omien arvojen pohdintaan.

Muodostamassani kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestyksessä voi nähdä löytyvän piirteitä sekä työelämäorientoituneesta uran rakentajasta, että sivistyksen nimeen vannovasta akateemikosta. Asetelma muistuttaa Tirrosen (2008, 51; ks. luku 3.1) kiteytystä modernin yliopiston luonteesta, joka voidaan tässä yhteydessä asettaa muotoon ”sosiaalitiede on klassisessa ajattelussa yhtä kuin sivistys, mutta moderni sosiaalitiede on enemmän kuin sivistys.” Sivistykselliset päämäärät toimivat yhä generalistisen sosiaalitieteen keskeisenä määrittävänä tekijänä, mutta tämän perusluonteen rinnalle on tullut muita, ulkopuolisia arvoja. Sivistyksen itseisarvon rinnalle on tullut myös sen välinearvo. (vrt. Tirronen 2005.) Tässä välinearvossa sosiaalitieteen merkitys näyttäytyy erityisesti siinä, kuinka sen avulla on mahdollista jäsentää ja parantaa maailmaa, osallistua keskusteluun, viedä tietoa käytäntöön ja hankkia toimeentulo. Sosiaalitieteen arvo tulee perustelluksi yhä useammin sen kautta, kuinka se kykenee hyödyttämään ympäröivää yhteiskuntaa.

Aiemmin toisilleen vastakkaisiksi hahmotettujen arvojen (sivistys – ammatillisuus) lipuessa rinnakkaisiksi, on muutosta tapahtunut sosiaalitieteellisissä arvoissa laajemminkin. Yljoen (1998) tutkimuksessa hyveellisenä näyttäytyvä erikoisuus ja muista erottautuminen kääntyvät kuopiolaisen nyky-sosiaalitieteilijän silmissä helposti ylimielisyydeksi. Radikalismi, ehdottomuus ja omistautuminen sen sijaan ovat laimentuneet kriittiseen pohdintaan, kompromisseihin ja vaatimattomuuteen. Ehdottomuuden hälventyessä moraalijärjestys antaa myös väljyyttä hyveellisen opiskelijan

identiteettiprojekteihin. Sosiaalitieteen opiskelija voi yhä vapaammin rakentaa persoonallista suhdettaan yhteisön moraalijärjestykseen. Erityisesti sivistyksen ja reaali maailman hyveiden välillä tasapainoilusta tulee ammatillisen identiteetin tärkeä osa. Opiskelijoiden arjessa tämä näkyy esimerkiksi lisääntyneinä pohdintoina siitä, kuinka omaa ammatillista identiteettiä tulisi muokata tulevaisuutta ajatellen.

Ehdottomuuden hälveneminen ja persoonallisen liikkumatilan lisääntyminen merkitsevät ennen kaikkea sitä, että yksittäisen opiskelijan on mahdollista löytää yhä useampia erilaisia tapoja olla hyveellinen opiskelija. Toisaalta tämä tarkoittaa myös sitä, että vastuu oman identiteetin rakentamisesta tulee yhä enemmän opiskelijalle itselleen. Samaan aikaan kun yliopisto-opiskelua koskevat vaatimukset ovat lisääntyneet ja korkeakoulutettujen työttömyys on lisääntynyt, on opintoaikojen lyhentämiseen kohdistunut suurta painetta. Viiden vuoden opintojen aikana sosiaalitieteen opiskelijan tulee vaalia sosiaalitieteen sivistystehtävää, mutta myös suuntautua tulevaisuuteen ja pohtia omaa ammatillista identiteettiään. Moni opiskelija voi kokea tämän tehtävien monipuolistumisen vahvuutena, mutta tilanne voi johtaa myös väliinputoajan vaihekertomuksen kuvailemaan tilanteeseen, jossa oma paikka erilaisten vaatimusten välillä jää hämäräksi.

Hahmottelemani kuopiolaisen sosiaalitieteen moraalijärjestys kertoo muutoksen lisäksi myös pysyvyydestä. Tieteenalat näyttävät sitoutuvan toisiinsa hyveisiin tiukemmin kuin toisiin (vrt. Ahrio 2012, 282). Jo 1990-luvun sosiaalitieteilijöitä tutkiessaan Ylijoki (1998, 212) huomasi, kuinka kriittinen eetos on sosiaalitieteiden piirissä pysynyt lähes muuttumattomana vuosien ajan. Myös tämä tutkimus vahvistaa kriittisyyden olevan yhä keskeinen osa 2000-luvun sosiaalitiedettä. Samaten sosiaalitieteilijöille näyttää yhä tänä päivänä olevan tärkeää omien polkujen etsiminen, maailmanparannus, yhteinen keskustelu ja vähäosaisten puolelle asettuminen.

Myös akateeminen vapaus näyttää olevan kuopiolaisilla sosiaalitieteilijöillä yhä arvossaan. Akateemisen vapauden on aiemmin huomattu olevan opiskelijoille tärkeä, yliopistoon itsessään kuuluva piirre, jonka kautta tehdään eroa muihin koulumaisiin instituutioihin (Vuorinen & Valkonen 2005, 105; Ahrio 2012, 114). Akateeminen vapaus voi merkitä opiskelijoille esimerkiksi opiskeltavien aikataulujen ja aineiden vapautta (Ylijoki 1998, 40–44), opintojen ja muun elämän yhteensovittamista sekä vastuuta omasta elämästä (Ahrio 2012, 113–123). Tässäkin tutkimuksessa akateeminen vapaus sai hyvin erilaisia merkityksiä. Akateeminen vapaus voi tällöin merkitä niin mahdollisuutta sivistää itseään tulevaisuudesta piittaamatta kuin mahdollisuutta rakentaa omaa tulevaisuutta tietoisesti eri kursseja yhdistellen.

2000-luvulla sosiaalitieteilijän opintoihin ja uran käynnistämiseen liittyy monia valintoja, jotka suuntaavat ammatillista identiteettiä. Sosiaalitieteilijän ammatillinen identiteetti muotoutuu läpi elämänkulun, ja sitä neuvotellaan suhteessa erilaisten (työ)elämän yhteisöjen kanssa. Tässä tutkimuksessa omaa ammatillista identiteettiä on rakennettu yhdessä muista sosiaalitieteilijöistä koostuneen ryhmän kanssa. Tällöin tehtyjen valintojen hyveellisyys tulee perustelluksi suhteessa sosiaalitieteen moraalijärjestykseen. Neljässä työelämään siirtymistä kuvaavassa vaihekertomuksessa on kyse siitä, kuinka nämä omat valinnat perustellaan muille sosiaalitieteilijöille. Väliinpuotoajan ja ajautujan vaihekertomuksissa moraalijärjestyksestä lipsuminen tulee perustelluksi pakollisena reagoitina ulkoisiin paineisiin. Oman paikan etsijän ja sosiaalitieteilijän urapolun vaihekertomuksissa perustelua joudutaan tekemään vähemmän, sillä kertomukset vastaavat sosiaalitieteen moraalijärjestyksestä hyvin.

7.2 Opinnoista työelämään

Viimeistään 1990-luvun laman jälkeen työllistymisen haasteet ovat laajentuneet koskemaan myös korkeakoulutettuja (Rouhelo 2008, 9). Samaten työurat ovat muuttuneet suuntaan, jossa vakaan ammatillisen identiteetin muodostaminen on entistä haastavampaa (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008). Tutkielmani toisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin selvittämään, kuinka sosiaalitieteilijän ammatillinen identiteetti muotoutuu työuran alussa. Toimiiko sosiaalitieteen moraalijärjestys ammatillisen identiteetin pohjana, jonka päälle koko ammatillinen minäkuva rakentuu, vai joutuuko vastavalmistunut työntekijä hylkäämään entisen yhteisönsä arvot saavuttaakseen tunnustetun aseman uudessa työyhteisössä?

Ei liene erityisen yllättävää, että vastaus on jostain näiden kahden ääripään väliltä. Erilaiset ammatillisen identiteetin muotoutumista kuvaavat vaihekertomukset piirtävät varsin erilaisen kuvan työuran ensimmäisistä vuosista. Työelämän ja elämänkulun epävarmuuksien lisääntyessä ammatillisista identiteettipohdinnoista on tullut osa opiskelua ja työtä. Sosiaalitieteilijän urapolun ja oman paikan etsijän vaihekertomukset ovat esimerkkejä siitä, kuinka ammatillista identiteettiä voidaan aktiivisesti suunnata opintojen ja työelämän aikana. Generalistisen sosiaalitieteen etuna näyttäytyy tällöin sen tarjoama mahdollisuus etsiä omaa paikkaa laajan tieteenalan sisältä, irrotettuna yksittäisestä ammatillisesta positioista. Oman paikan etsijän vaihekertomus korostaa juuri näitä sosiaalitieteen opintojen kautta hankittavissa olevia metataitoja. Sosiaalitieteilijän urapolun vaihekertomuksessa sen sijaan korostetaan sitä, kuinka opintojen suuri valinnanvapaus mahdollistaa ammatillisen suuntautumisen omien kiinnostuksenkohteiden mukaan.

Sosiaalititeen laaja-alaisuus voi kääntyä vaihekertomuksissa myös heikkoudeksi. Ajautujan vaihekertomuksessa on nähtävissä tyytymättömyyttä opintojen vähäisiin työelämäyhteyksiin. Työelämäyhteyksien puute onkin varsin yleinen kritiikki opintoja kohtaan, sillä Penttilän (2009, 38) tutkimuksessa jopa 92% entisistä yliopisto-opiskelijoista ajatteli koulutuksen olleen liian kaukana käytännön työelämästä. Ajautujan vaihekertomuksessa opintojen ja työelämän erillisuus johtaa Onnismaan (2007) kuvailemaan kaksoissidokseen, jossa sosiaalitieteilijä joutuu keskelle työelämän ja opintojen luomien odotusten välistä ristiriitaa.

Myös väliinputoajan vaihekertomuksessa ollaan tyytymättömiä opintojen tarjoamiin ammatillisiin valmiuksiin. Tässä vaihekertomuksessa kritiikki kohdistuu kuitenkin ennen kaikkea ammatillisen identiteetin selkiytymättömyyteen. Toiveet opinto- ja uraohjauksen lisäämisestä sekä oman ammatillisen identiteetin selkiyttämistä voi tulkita apukeinoksi, jolla omaa paikkaa pyritään etsimään ulkopuolisten asiantuntijoiden avulla. Tilanteen paradoksi näyttäisi olevan siinä, että vaikka urapalveluja on yliopistoissa kohtuullisen hyvin tarjolla, niitä käytetään varsin vähän (Penttilä 2009, 40–41). Väliinputoajan vaihekertomuksen perusteella tämä paradoksi näyttäisi selittyvän sillä, että opinnot suoritetaan kiinnostus edellä tulevaisuudesta piittaamatta, ja tarve ammatillisen identiteetin selkiyttämiseksi havaitaan vasta valmistumisen kynnyksellä.

Ajatukseen myöhäismodernista ajasta liittyy käsitys siitä, että omaa elämää rakennetaan tietoisesti tulevaisuuteen suuntaavana projektina (Giddens 1991). Tässä tutkimuksessa erityisesti sosiaalitieteilijän urapolun ja ajautujan vaihekertomuksissa ammatillista identiteettiä rakennettiin ja tulevaisuutta pohdittiin aktiivisesti jo opintojen aikana. Tämä ei kuitenkaan näytä olevan tilanne kaikissa tapauksissa. Myös Ahrion (2012, 256) tutkimuksessa todetaan, että aktiivinen työuran rakentaminen opiskeluaikana ei läheskään kaikkia opiskelijoita. Väliinputoajan ja oman paikan etsijän vaihekertomuksissa sosiaalitiiden opintoihin ei liitetty tulevaisuus pohdintoja. Väliinputoajan vaihekertomuksessa tämä johti tilanteeseen, jossa omaa osaamista ja ammatillisia kompetensseja ei tunnusteta. Oman paikan etsijän vaihekertomuksessa ammatillinen selkiytymättömyys ja mahdollisuuksien laaja-alaisuus sen sijaan nähdään vahvuutena. Ammatillisen identiteetin selkiytymättömyys voidaankin generalisoidussa koulutuksessa hahmottaa sekä vahvuudeksi että heikkoudeksi (vrt. Penttilä 2009, 60; ks. myös Ahrion 2012, 251–252).

Sosiaalitiidet muodostavat ainakin opiskeluaikana varsin tiiviin opiskelijoiden yhteisön. Tämän yhteisön sosialisointi ytimen muodostaa moraalijärjestys ja sen tarinallisessa muodossa mallitarina. Mutta kokeeko sosiaalitieteilijä samaistumista tähän omaan yhteisöönsä myös työelämässä? Onko sosiaalitieteilijöillä olemassa yhtenäistä, kollektiivista ammatti-identiteettiä? Kuopiolaisen sosiaalipsykologien ammatti-identiteettiä pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut Peurajärvi (2008) ei löytänyt

valmistuneilta sosiaalipsykologeilta mitään tämän kaltaista. Sen sijaan sosiaalipsykologien ammatillisissa identiteettipohdinnoissa näyttäisi painottuvan asiantuntijatehtäville tyypillinen ammatillisen identiteetin henkilökohtainen rakentuminen (Eteläpelto & Vähäsantanen 2008). Myös tässä tutkimuksessa ammatillinen sosiaalitieteilijäidentiteetti näyttäisi korostuvan enemmän henkilökohtaisista ja työpaikkaan sidoksissa olevista tekijöistä kuin yhteisestä ammatillisesta identiteetistä tai nimikkeestä, kuten seuraavassa katkelmassa todetaan.

Osallistuja 1: Ku sitä just itekki oon ruennu mieltii että kauhee pähänpintymä ollu. Se on ollu nii iso pettymys sillo alussa että eikö mulla oo laillistetusti nyttien oikeutta johonki tiettyyn työhö vaikka kokis että vois olla tosi paljo annettavaa. -- Mutta sitte tota asiathan sutviintuu että tarviiko. Ei kannata laittaa pähänpintymiä itellensä. Mut se ois kiva toisaalta. Mutta jos se helpottais sinne työelämään paikkansa löytämistä nii sit se ois hyvä juttu.

Osallistuja 3: Mut ehkä sitä nyt tosiaan rakentaa enemmänki semmosta omaa tavallaan omana itsenään sitä.

Osallistuja 1: Nii omaa polkua ja.

Osallistuja 3: Itsenäistä uraa eikä niinkään niinku sosiaalipsykologina.

Haasteen kollektiivisen ammatti-identiteetin tunnistamiselle tuottaa se, että sosiaalitieteilijät voivat sijoittua työelämässä hyvin erilaisiin työtehtäviin. Yhteisenä nimittäjänä työtehtävien ”sosiaalitieteilijyyden” määrittelyssä näyttäisi olevan kuitenkin se, että sosiaalitieteellisiksi lasketut työtehtävät tulevat perustelluksi suhteessa sosiaalitieteen moraalijärjestyksen hyveisiin. Tällöin esimerkiksi makaran paisto tai siivous on perusteltavissa oman alan työksi, mikäli ne tehdään esimerkiksi osana psyykkistä kuntoutustoimintaa (ks. sivu 57). Kun opinnoissa on opittu havainnoimaan maailmaa ja analysoimaan eri tasoja, ei oppeja haluta unohtaa työelämässä. Jos Ylivoen (1998) tutkimilla sosiaalitieteilijöillä korostui näkemys elinikäisestä opiskelusta, tuntuu työelämään siirtyneitä sosiaalitieteilijöitä tutkimuksessani kuvaavan ajatus elinikäisestä työnteosta.

Osallistuja 1: Kyllä mä ainki ite haluan tota sorrettujen puolella maailman parannusta. Siis ehkä just ja se elämänmittanen työ että en mä nyt huvikseen mitään työtä haluais tehdä. Vaan haluaisin tehdä semmosta elämäntyötä missä oikeesti ois jotai hyötyäki jollekki.

Osallistuja 3: Nii niimpä nii. Kyllä se tuo sitä merkityksellisyyttä just että voi olla ehkä vaikuttamassa johonki. Joko yksilö tai sitte vähä laajemmalla tasolla.

Sosiaalitieteen moraalijärjestykseen ja mallitarinaan kiteytetyt ajatukset sosiaalitieteen luonteesta ja tarkoituksesta voisi tällöin nähdä kollektiivisen sosiaalitieteilijäidentiteetin rakennuspalasina myös työelämässä. Tekemällä näkyväksi sosiaalitieteilijöiden keskuudessa jaettuja hyveitä ja paheita, on mahdollista lähteä myös rakentamaan sosiaalitieteilijöiden yhteisesti jaettua käsitystä siitä, keitä me olemme työelämässä ja miksi meitä tarvitaan.

7.3 Lopuksi

Tutkimusraportin lopussa on hyvä pysähtyä pohtimaan tutkimuksen kulkua. Mitä tekisin nyt toisin? Mitkä tekijät voivat vaikuttaa tutkimuksen lopputulokseen? Kuinka tutkimuskysymyksiin vastaamisessa on onnistuttu? Millaisia jatkotutkimusajatuksia nämä tulokset herättävät? Näihin kysymyksiin vastaan tässä viimeisessä luvussa.

Varsin pian graduprojektin edetessä alkoi konkretisoitua se, että gradun tekeminen on ennen kaikkea tutkimuksen teon harjoittelua. Koska asioita tehdään tässä mittakaavassa ensimmäistä kertaa, sisältyy urakkaan huomattavan paljon niin sanottua turhaa työtä. Lukuisat luetut kirjat ja artikkelit, jotka jäivät tässä yhteydessä siteeraamatta ja kirjoitetut sivut, joiden kohtalona on tulla pyyhityksi ovat kuitenkin osa oppimiskokemusta. Ilman näitä sivujuonteita urakka olisikin ollut huomattavasti vähemmän opettavainen kuin mitä se nyt oli.

Tutkimuksentekoon sisältyi myös paljon pieniä valintoja ja huomioita, joiden merkityksen huomasin useimmiten vasta jälkikäteen. Esimerkiksi esitietolomakkeen teettäminen ryhmäkeskusteluiden aluksi olisi helpottanut huomattavasti ryhmäkeskusteluihin osallistuneista raportointia. Samaten päätös siitä, tutkinko sosiaalipsykologeja vai kaikkia generalisti-sosiaalitieteilijöitä, oli lopputuloksen kannalta merkittävä. Yhden pääaineen valinta neljän sijaan olisi voinut tuoda tutkimusprosessiin selkeyttä ja järkevyyttä. Toisaalta omakohtainen kokemus sosiaalitieteen tiiviistä opiskelijayhteisöstä ja 2010-luvulla tapahtunut siirtyminen yhteiskandiin tuki ajatusta kaikkien generalististen sosiaalitieteilijöiden tutkimisesta.

Tutkimuksenteon alussa tarkoitukseni oli kerätä aineisto ryhmäkeskustelun sijaan Frigga Haugin (ks. esim. Haug 2016) työryhmineen kehittämällä muistelumenetelmällä. Sittemmin muistelumenetelmä liudentui ryhmäkeskustelullisempaan muotoon, mutta ajatus muistojen sosiaalisesta alkupeirästä jäi vaikuttamaan ajatuksiini läpi tutkimuksen. Yhä tässä yhteydessä onkin syytä korostaa, että muodostamani kuva kuopiolaisesta sosiaalitieteestä perustuu työelämään siirtyneiden sosiaalitieteilijöiden yhteisiin keskusteluihin, jolloin myös heidän opiskeluita koskevat muistonsa ovat väistämättä nykyhetken värittämiä ja tulevat kerrotuksi tietyssä kontekstissa tietyille yleisölle.

Ryhmäkeskustelu sisältää menetelmällisesti joitain rajoitteita, joita on syytä pohtia vielä tässä. Yhteisön kohdatessa sisäistä tai ulkoista painetta moraalijärjestyksen keskeisten elementtien muuttamiseen, vaarana on yhteisön jakaantuminen. Tällöin yhteisön sisälle saattaa muodostua kaksi tai useampia kilpailevaa moraalijärjestyksiä, jotka kilpailevat oikeutuksestaan. Tämä oli tilanne Yljoen (1998, 177) tutkimuksessa esimerkiksi kirjastotieteen ja informatiikan osalta. Moraalijärjestyksen

jakautuminen saattaa tapahtua myös opiskelijoiden ja opetushenkilökunnan välille, kuten Ylijoki (1998, 97–101) huomasi käyneen tietojenkäsittelytieteen keskuudessa. Tässä tutkimuksessa sosiaalitieteen moraalijärjestys näyttäisi reagoineen muutospaineesiin mahdollistamalla hyveelliselle opiskelulle enemmän yksilöllistä joustoa. Ryhmäkesustelun etu ja samalla heikkous on kuitenkin se, että sen avulla voi varsin vaivattomasti tuottaa tiivistettyä kuvausta yhteisesti jaetuista arvoista. Tällöin soraäänät ja suuren kuvan ulkopuolelle jäävät kilpailevat tarinat jäävät helposti kertomatta.

Voi olla, että moraalijärjestyksen yhtenäisyys olisi tullut yksilöhaastatteluissa kyseenalaistetuksi. Voi myös olla, että yksilöhaastattelut olisivat rohkaisseet entistä paremmin osallistujiksi myös sellaisia, joiden kiinnittyminen sosiaalitieteen opintoihin on vähäisempää. Tässä tutkimuksessa kukaan osallistujista ei esimerkiksi kyseenalaistanut sosiaalitieteelliselle alalle hakeutumista, tai edustanut aiemmissä tutkimuksissa havaittua sitoutumatonta opiskeluorientaatiota. Tämä selittyy ainakin osaltaan sillä, että sitoutumattomasti orientoituneet ovat taipuvaisia alanvaihtoon. (Mäkinen ym. 2004.) Samoin sitoutumattomuus sosiaalitieteelliseen ajatteluun työelämässä olikin joillain kontaktoimistani henkilöistä perustelu sille, ettei osallistunut ryhmäkesusteluihin. Ryhmätilanne ei myöskään suoraanaisesti rohkaise kritisoidaan omaa pääainettaan, vaikkakaan kriittisyys ei näyttänyt tässä tutkimuksessa olevan osallistujille vaikeaa.

Varsin yhtenäinen kuva kuopiolaisen sosiaalitieteen perimmäisistä arvoista voi olla osaltaan seurausta siitä, että otin tässä tutkimuksessa eri pääaineiden väliset yhtenäisyydet annettuina. Olettamalla eri pääaineiden olevan keskenään samankaltaisia, tulin myös osaltaan tuottaneeksi niistä yhdenmukaisen kuvan. Alojen sisäinen yhdenmukaisuus saattaa myös vähentyä ajassa, jossa yhä suurempi osa ikäluokasta käy yliopiston ja aloilta vaaditaan yhä enemmän vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Tällöin yliopistoihin hakeutumisen syyt ja tavoitteet vaihtelevat huomattavasti (Mäkinen & Olkinuora 2002).

Jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa kiinnittää huomiota juuri yhteisön sisäisiin soraääniin ja ristiriitoihin. Varsin erilainen kuva kuopiolaisen sosiaalitieteen opiskelusta ja siirtymästä työelämään saattaisi piirtyä tutkittaessa esimerkiksi aikuisopiskelijoita, joiden tavoitteenasettelut ja opintoihin kiinnittyminen eroavat huomattavasti nuorempina aloittaneista opiskelijoista (ks. Uusitalo & Korhonen 2012). Samoin näkemykset saattavat erota huomattavasti työväenluokkaistaustaisilla opiskelijoilla ja niillä, joiden vanhemmat tulevat keski- tai yläluokasta. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi tutkia, lisääkö matala luokkatausta moraalijärjestykseen kiinnittymisen haasteita, ja voiko tämä puolestaan johtaa sitoutumattomaan tai työelämään suuntaavaan opiskeluorientaatioon. (vrt. Mäkinen ym. 2004; Käyhkö 2014.) Erityisen kiinnostava tämä näkökulma olisi siksi, että kuopiolainen sosiaalitiede on perinteisesti ollut luokkastatukseltaan varsin kansanomainen (Nori 2011, 205).

Tässä tutkielmassa kuopiolaisen 2010-luvun sosiaalitieteen erityispiirteitä on verrattu paljolti 1980-luvun tamperelaiseen sosiaalitieteeseen. Näiden yhteisöjen moraalijärjestysten erot juontuvat sekä ajallisista että paikallisista eroista. 1980-luvun yliopisto Tampereella on hyvin erilainen paikka kuin 2010-luvun yliopisto Kuopiossa. Nyt olisi kiinnostavaa tutkia, ovatko tamperelaiset sosiaalitieteilijät edelleen erilaisia kuin nykypäivän kuopiolaiset. Tällainen tutkimustieto voisi tuoda kiinnostavaa lisäinformaatiota siitä, kuinka yhteiskunnan ja yliopistoinstituution muutokset ilmenevät eri yhteisöissä.

Ryhmäkeskustelun etuna voi nähdä sen, että keskustelu rakentuu tutkija–tutkittava -vastakkainasettelua vapaamuotoisemmassa ympäristössä. Osallistujille tämä mahdollistaa vertaistuellista pohdintaa ammatillisesta identiteetistä ja täten tutkimukseen osallistumisella voi olla jopa emansipatorista merkitystä. Samaten ryhmässä keskustelu tuo ilmi sitä, kuinka omia valintoja perustellaan suhteessa kollektiiviseen mallitarinaan ja moraalijärjestykseen. Hahmottelemani neljä vaihekertomusta ovat esimerkkitarinoita siitä, kuinka suhde sosiaalitieteen moraalijärjestykseen voi muotoutua persoonallisessa identiteettiprojektissa hyvin eri tavoin. Persoonalliset erot moraalijärjestykseen kiinnittymisessä perustellaan muille sosiaalitieteilijöille lähinnä ulkoisiin pakkoihin reagoineiksi. (vrt. Ylijoki 1998, 211.) Väliinpuotoajan ja ajautujan vaihekertomuksissa syyllinen löytyy työmarkkinoista, jotka eivät pelaa sosiaalitieteen sanelemilla ehdoilla ja tunnista sosiaalitieteellistä osaamista.

Tässä tutkielmassa olen muodostanut kuvaa kuopiolaisesta sosiaalitieteen opiskelusta 2000-luvulla. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on usein todettu, on yliopisto ollut viime vuosina jatkuvan muutoksen kohteena (ks. luku 3.1). Joidenkin analyysien mukaan nämä muutokset ovat johtaneet siihen, että yliopisto on hylännyt perinteiset sivistykselliset arvonsa. Tämän tutkielman valossa näyttäisi kuitenkin siltä, että yliopiston perinteisten arvojen rinnalle on tullut uusia, välineellisiä ja työelämään suuntautuvia arvoja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yliopistojen ja tieteenalojen on perusteltava toimintaansa yhä enemmän niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kautta. Tämä näkyy myös sosiaalitieteilijöillä, joiden tulee opintojensa aikana ottaa huomioon sekä sivistykselliset ja akateemiset että ammatilliset arvot. Samaan aikaan, kun yliopistokoulutukselle on asetettu lisää ja monimuotoisempia tavoitteita, on pyritty kuitenkin aktiivisesti opintoaikojen lyhentämiseen ja opiskelutahdin nopeuttamiseen. Nopean valmistumisen ja työelämään siirtymisen kansantaloudellinen merkitys on kiistaton, mutta opiskelijan näkökulmasta tilanne on monitulkintaisempi. Puhakan, Rautopuron ja Tuomisen (2010) mukaan työllistymisen nostaminen yliopistojen keskeiseksi tavoitteeksi on johtanut muiden tavoitteiden sivuuttamiseen. Mikäli yhteiskunnan vaatimukset opintojen suoraviivaisesta ja kiivastahtisesta suorittamisesta jatkavat lisääntymistään, joutuvat ahtaalle erityisesti generalistiset alat. Kuinka tehdä tulevaisuuteen suuntaavia valintoja alalla, jonka pääpiirteittäinen hahmottaminen

näyttää vievän uusilta opiskelijoilta pari kolme vuotta aikaa? Kuten eräs osallistuja totesi ”mulla meni vuosi ymmärtää ylipäätään et mitä tarkoittaa sosiaalipsykologia”. Myös Ahrio (2012, 240) toteaa tutkimuksessaan, että oman paikan etsiminen, kiertoreitit, pettyminen ja mietiskely voivat parhaillaan auttavat opiskelijaa vahvistamaan omia tavoitteitaan. Yritykset ja erehdykset antavat oppeja, joiden avulla opiskelija oppii hahmottamaan omia kiinnostuksenkohteita ja sitä, millaiseen työhön oma osaaminen ja tavoitteet parhaiten soveltuvat. Kaiken kaikkiaan tutkimukseni näyttäisi osoittavan, että sosiaalitieteen opiskelua kohtaan kohdistetut toiveet voivat olla eri ihmisillä hyvin erilaisia. Laaja-alainen sosiaalitieteen tutkinto tarjoaa parhaimmillaan hyvät valmiudet löytää opinnoista sisältöjä, joiden avulla on mahdollista suuntautua niin opintoihin kuin työelämään.

Työelämässä tapahtuneet muutokset ovat johtaneet korostuneeseen tarpeeseen tunnistaa ja kertoa ulos omaa osaamistaan. Monilla professionalistisilla aloilla oman osaamisen tunnistaminen on varsin helppoa, sillä kyseisen tutkinnon suorittaminen pätevoittää työskentelemään tietynlaista ammattitaitoa vaativissa tehtävissä. Generalistisilla aloilla tällaisia suoraviivaisia pätevyyskysymyksiä ei sen sijaan ole, jolloin myös kuuluvuuden tunne omaan pääaineeseen saattaa työelämässä vähentyä. Kollektiivisen ammatillisen identiteetin hahmottelu voi auttaa erityisesti uransa alkumetreillä olevia sosiaalitieteilijöitä tunnistamaan osaamistaan ja kiinnittymään työelämään. Erityisen tärkeää tukeminen uran alkumetreillä on siksi, että haasteet työelämään kiinnittymisessä voivat vaikeuttaa työuran vakiintumista (Suutari 2003, 26–27). Tässä tilanteessa olisikin hyvä pysähtyä hetkeksi pohtimaan, millaisen vaihekertomuksen kukin opiskelija tahtoo sosiaalitieteilijän urastaan rakentaa. Ja millainen on meidän yhteinen sosiaalitieteen tarina.

”Tässäähä oisiki hirveen hyvä ku me maailmanparantajat sosiaalitieteilijät päästäs nii isoon asemaan tässä maailmassa et saatas tämä muutettua semmoseks systeemiks jossa kaikkien ois iha hyvä olla.”

LÄHTEET

- Ahrio. 2102. *Modernin yliopisto-opiskelun toimintakertomus*. Tampere: Tampere University Press. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66912/978-951-44-8838-2.pdf> (luettu 20.8.2018)
- Aittola, Tapio. 1992. *Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämävaiheet ja tieteenalapesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alasuutari, Pertti. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Aro, Mikko. 2013. ”Koulutusekspansio ja koulutusinflaatio Suomessa vuosina 1970-2008.” *Yhteiskuntapolitiikka* 78:3, 287–303.
- Becher, Tony. 1989. *Academic Tribes and Territories. Intellectual Enquiry and The Cultures of Disciplines*. Milton Keynes: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Biglan, Anthony. 1973. ”The Characteristics of Subject Matter in Different Academic Areas.” *Journal of Applied Psychology* 57:3, 195–203.
- Burr, Vivien. 2003. *Social Constructionism*. London and New York: Routledge.
- Eskola, Jari. 1999. ”Sosiaalipsykologiaa Kuopiossa”. Teoksessa *Tätä kehtoo tutkia – Sosiaalitieteitä savolaisittain*, toim. Jari Eskola. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 14. Kuopio: Kuopion yliopisto, 27–31.
- Eteläpelto, Anneli & Katja Vähäsantanen. 2008. ”Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona”. Teoksessa *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*, toim. Anneli Eteläpelto & Jussi Onnismaa. Aikuiskasvatuksen vuosikirja 46. Helsinki: Kansanvalistusseura, 26–49.
- Gibbons, Michael, Camille Limoges, Helga Nowotony, Simon Schwartzman, Peter Scott & Martin Trow. 1994. *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage Publications.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

- Grönfors, Martti. 1999. ”Sosiologian tutkimus ja opetus Kuopion yliopistossa”. Teoksessa *Tätä kehtoo tutkia – Sosiaalitieteitä savolaisittain*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 14. Kuopio: Kuopion yliopisto, 115–117.
- Hakala, Johanna. 2009. *Academic cultures in the Finnish mass research university: Change and continuity*. Tampere: Tampere University Press. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66452/978-951-44-7670-9.pdf> (luettu 20.8.2018)
- Harré, Rom. 1983. *Personal Being: A Theory for Individual Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Harré, Rom. 1998. *The Singular Self. An Introduction to Psychology of Personhood*. London: Sage.
- Haug, Frigga. 2016. ”The Politics of Hope. Memory-Work as a Method to Study the Conduct of Everyday Life”. Teoksessa *Psychology and the Conduct of Everyday Life*, toim. Ernst Schraube & Charlotte Höjholt. London and New York: Routledge, 226–240.
- Heikkilä, Riie. 2008. ”Puhuva ryhmä. Esimerkkitapaus ryhmähaastattelun käytöstä sosiaalitieteellisessä tutkimusasetelmassa.” *Sosiologia* 45:4, 292–305.
- Hirvonen, Airi. 2003. *Pikkupianisteista musiikin ammattilaisiksi: Solistisen koulutuksen musiikinopiskelijat identiteettinsä rakentajina*. Oulu: Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514269365.pdf> (luettu 20.8.2018)
- Holstein, A. James & Jaber F. Gubrium. 2000. *The Self We Live By - Narrative Identity in a Post-modern World*. New York: Oxford University Press.
- Häyrynen, Simo, Mikko Kumpulainen & Juha Roslakka. 2010. ”Akateeminen identiteetti haussa – tapauksena Rural Studies- opiskelijat.” *Maaseudun uusi aika* 1, 17–28.
- Juvonen, Tuula. 2017. ”Sisäpiirihaastattelu”. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori. Tampere: Vastapaino, 398–410.
- Kouvo, Anne, Marjatta Lairio & Sauli Puukari. 2009. ”Yliopisto-opiskelu osana opiskelijan elämän ja identiteetin rakentumista.” *Kasvatus* 40:5, 443–453.
- Käyhkö, Mari. 2014. ”Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset.” *Sosiologia* 51:1, 4–20.

- Lahikainen, Anja-Riitta. 1999. ”Sosiaalipsykologisia sukelluksia sosiaalityöhön”. Teoksessa *Kymmenen tarinaa ja kymmenen vuotta sosiaalipsykologiaa*, toim. Jari Eskola. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 12. Kuopio: Kuopion yliopisto, 63–72.
- Lahikainen, Anja-Riitta, Eero Suoninen, Irmeli Järventie & Marko Salonen (toim.). 2012. *Sosiaalipsykologian sukupolvet*. Tampere: Vastapaino.
- Lähteenoja, Susanna. 2010. *Uusien opiskelijoiden integroituminen yliopistoon. Sosiaalipsykologinen näkökulma*. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 23. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian oppiaine. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23378/uusienop.pdf> (luettu 20.8.2018)
- Mäkelä, Klaus. 1990. ”Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet”. Teoksessa *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Mäkinen, Jarkko & Erkki Olkinuora. 2002. ”Mitä mielessä yliopisto-opiskelun alkumetreillä? Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden yleisorientaatiot.” *Kasvatus* 33:1, 21–33.
- Mäkinen, Jarkko, Erkki Olkinuora & Kirsti Lonka. 2004. ”Students at risk: Students’ general study orientations and abandoning/prolonging the course of studies.” *Higher Education* 48:2, 173–188.
- Mäkinen, Mirka. 2004. ”Mikä minusta tulee ”isona”? Yliopisto-opiskelijan ammattikuvan kehittyminen”. Teoksessa *Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä: pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia*, toim. Päivi Tynjälä, Jussi Välimaa & Mari Murtonen. Jyväskylä: PS-kustannus, 57–75.
- Nori, Hanna. 2011. *Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Annales Universitatis Turkuensis C 309. Turku: Turun yliopisto. <http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/67040/AnnalesC309Nori.pdf> (luettu 20.8.2018)
- Onnismaa, Jussi. 2007. ”Työelämän kaksoissidokset ja niiden vastamyrryt.” *Aikuiskasvatus* 27:2, 103–113.
- Palukka, Hannele. 2003. *Johtotähdet. Lennonjohtajien ammatti-identiteetin rakentuminen ryhmähaastatteluissa*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 286. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67314/951-44-5783-8.pdf> (luettu 20.8.2018)
- Parpala, Anna. 2010. *Exploring the experiences and conceptions of good teaching in higher education. Development of a questionnaire for assessing students’ approaches to learning and experiences*

of the teaching-learning environment. Studies in Educational Sciences 230. Helsinki: University of Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19831/explorin.pdf> (luettu 20.8.2018)

Penttilä, Johanna. 2009. *Yliopisto-opiskelijoiden työelämään orientoituminen. Opintosisällöt, uraohjaus ja tulevaisuuskuvat*. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 30/2009. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs. <https://www.slideshare.net/otusowl/2009-yliopisto-opiskelijoiden-tyelmn-orientoituminen> (luettu 20.8.2018)

Peurajärvi, Johanna. 2008. *Kuopion yliopistosta valmistuneet sosiaalipsykologit työelämässä*. Pro gradu -tutkielma. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Pietilä, Ilkka. 2017. ”Ryhmäkeskustelu”. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvaara. Tampere: Vastapaino, 111–130.

Puhakka, Antero, Juhani Rautopuro & Visa Tuominen. 2010. ”Employability and Finnish University Graduates.” *European Educational Research Journal* 9:1, 45–55. <https://www.aarresaari.net/uraseuranta/julkaisut> (luettu 20.8.2018)

Pursiainen, Nuutti. 2018. *Työmarkkinatutkimus 2017*. Helsinki: Yhteiskunta-alan korkeakoulututkimus ry. <https://www.yhteiskunta-ala.fi/site/assets/files/1203/tmt2017.pdf> (luettu 20.8.2018)

Rouhelo, Anne. 2008. *Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla*. Turun yliopiston julkaisu, Osa C 277. Turku: Turun yliopisto. <http://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/43242/C277Rouhelo.pdf> (luettu 20.8.2018)

Saastamoinen, Mikko. 2006. ”Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina”. Teoksessa *Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma*, toim. Pertti Rautio & Mikko Saastamoinen. Tampere: Tampere University Press, 170–180.

Saastamoinen, Mikko. 2007. ”Notkeat rakenteet, tiheät identiteetit?” Teoksessa *Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja*, toim. Elina Nivala & Mikko Saastamoinen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 230–254.

Sainio, Juha. 2008. *Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisen työuran alkua vaikeuttavia tekijöitä*. Tampere: AKAVA/Aarresaari-verkosto. <https://www.aarresaari.net/uraseuranta/julkaisut> (luettu 20.8.2018)

Sainio, Juha. 2009. *Viisi vuotta kentällä. Katsaus vuonna 2002 valmistuneiden yhteiskuntatieteilijöiden työuran alkuun*. Turku: SVAL ry/Aarresaari-verkosto. <https://www.aarresaari.net/uraseuranta/julkaisut> (luettu 20.8.2018)

Suorsa, Outi. 2014. *Itä-Suomen yliopistosta vuosina 2010-2012 valmistuneiden työllistyminen. Raportti vuosina 2011-2013 kerätyistä työllistymisseurantojen aineistoista*. Publications of the University of Eastern Finland. General Series No 16. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1664-8/urn_isbn_978-952-61-1664-8.pdf (luettu 20.8.2018)

Suorsa, Outi. 2017. *Vuonna 2016 valmistuneiden työllistyminen. Työllistymiskysely 2017*. Itä-Suomen yliopisto. <http://www.uef.fi/documents/10184/1094406/kalvosarja2016valmistu-neet.pdf/c7a76e4f-a835-446f-b704-d3a6109bc1c2> (luettu 22.5.2018)

Suorsa, Outi. 2017b. *Uraseuranta 2017. Itä-Suomen yliopistosta vuonna 2012 valmistuneiden uraseurannan tulokset*. Itä-Suomen yliopisto. http://www.uef.fi/documents/10184/1335354/Uraseuranta2017_kalvosarja.pdf/e9dc0c79-9635-4cac-8fc3-90d1a25143f2 (luettu 22.5.2018)

Suutari, Minna. 2003. *Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti*. Helsinki: AKAVA ry.

Tirronen, Jarkko. 2005. *Modernin yliopistokoulutuksen lähtökohdat ja sivistyskäsitys*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 122. Kuopio: Kuopion yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-27-0073-5/urn_isbn_951-27-0073-5.pdf (luettu 20.8.2018)

Tirronen, Jarkko. 2008. ”Modernin yliopiston käsite”. Teoksessa *Kirjeitä kampukselta*, toim. Vuokko Niiranen & Jarmo Saarti. Kuopio: Kuopio University Press, 51–65.

Tuominen, Visa, Juhani Rautopuro & Antero Puhakka. 2008. *Itä-Suomen yliopisto 2010. Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin*. Joensuun ja Kuopion yliopisto. <http://www2.uef.fi/documents/10437/119025/sijoittumisraportti.pdf> (luettu 20.8.2018)

Tuominen, Visa. 2013. *Maistereiden työllistyvyys*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 57. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1118-6/urn_isbn_978-952-61-1118-6.pdf (luettu 20.8.2018)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus tieteellisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> (Luettu 18.5.2018)

Uusitalo, Anneli & Vesa Korhonen. 2012. ”Aikuisena yliopistossa – elämänrakenteiden yhteys opintojen sujuvuuteen.” Teoksessa *Opiskelijat korkeakoulutuksen näyttämöillä*, toim. Vesa Korhonen & Marita Mäkinen. Campus Conexus -projektin julkaisuja A:1. Tampere: Tampereen yliopisto, 113–138. http://www.campusconexus.fi/portals/conexus/dokumentit/opiskelijat_korkeakoulutuksen_nayttamoilla_isbn_978-951-44-8851-1_20121030.pdf (luettu 20.8.2018)

Valtonen, Anu. 2005. ”Ryhmäkeskustelut – millainen metodi?” Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula. Tampere: Vastapaino, 223–241.

Vilkko, Anni. 2001. ”Elämäkalku ja elämäkalkukerronta”. Teoksessa *Suomalainen elämäkalku*, toim. Eino Heikkinen ja Jouni Tuomi. Helsinki: Tammi, 74–85.

Vuorinen, Päivi & Sakari Valkonen. 2005. *Ammattikorkeakoulu ja yliopisto yksilöllisten koulutustavoitteiden toteuttajina*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 25. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/44304> (luettu 20.8.2018)

Vuorio, Kaija. 2006. *Lentoon – Kuopion yliopiston neljä vuosikymmentä*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Vähämäki, Jussi. 2009. *Itsen alistus*. Helsinki: Like. http://www.totuusradio.fi/wordpress/wp-content/uploads/2010/09/Jussi-Vahamaki-itsen_alistus.pdf (luettu 20.8.2018)

Ylijoki, Oili-Helena. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisaatio*. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

Liite 1: Kutsu tutkimukseen

Hyvä sosiaalitieteilijä!

Teen sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielmaa Itä-Suomen yliopistosta valmistuneiden sosiaalitieteilijöiden identiteetistä. Tutkielmassani kartoitan sitä, kuinka sosiaalitieteelliseltä alalta valmistuneet henkilöt muodostavat identiteettiään opintojensa ja työuransa aikana. Tutkielmaani ohjaavat sosiaalipsykologian professori Vilma Hänninen ja yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen Itä-Suomen yliopistosta.

Etsin ryhmäkeskusteluihin henkilöitä,

- jotka ovat valmistuneet Kuopiosta yhteiskuntatieteiden maisteriksi sosiaalitieteellisiltä aloilta (sosiaalipsykologia, sosiologia, sosiaalipedagogiikka, sosiaalipolitiikka)
- ovat valmistuneet 2010-luvulla ja
- ovat tehneet tai tekevät oman alansa töitä

Tutkimuksen menetelmänä on ryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskustelut toteutetaan pienryhmissä loppuvuoden 2017 ja alkuvuoden 2018 aikana Kuopiossa. Aikataulut sovitaan yhdessä ryhmän kanssa. Keskustelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan tekstimuotoon tutkimuskäyttöä varten. Ryhmäkeskustelujen tekstiaineisto ja tallenteet ovat ainoastaan minun ja tutkielman ohjaajan käytössä. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen tekstiaineisto sekä tallenteet hävitetään. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Liite 2: Tutkimustiedote

TUTKIMUSTIEDOTE

Ryhmäkeskustelun tarkoituksena on tuottaa aineistoa Samuel Piironen sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielmaan. Tutkielmassa tarkastellaan kuopiolaisten sosiaalitieteilijöiden identiteetin muodostumista opintojen ja työuran aikana. Tutkielman ohjaavat sosiaalipsykologian professori Vilma Hänninen ja yliopisto-opettaja Mikko Saastamoinen Itä-Suomen yliopistosta.

Ryhmäkeskusteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Osallistumisensa voi peruuttaa missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Keskustelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan tekstimuotoon tutkimuskäyttöä varten. Ryhmäkeskustelujen tekstiaineisto ja tallenteet ovat ainoastaan minun ja tutkielman ohjaajan käytössä. Tutkielman valmistumisen jälkeen tekstiaineisto sekä tallenteet hävitetään. Tutkimusraportissa aineistoa käytetään niin, ettei yksittäistä osallistujaa voi tunnistaa. Tutkittavilla on oikeus saada lisätietoa tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Samuel Piironen
0505607141
samuelpi(at)student.uef.fi

Liite 3: Ryhmäkeskustelun teemarunko

Opintoihin päätyminen ja niiden aloittaminen

- Mielikuva alasta ennen opintojen alkua ja opintojen aikana
- Opintoihin päätyminen: odotukset ja tunnelmat opintojen alkaessa

Opinnot

- Kuopion/Itä-Suomen yliopisto opiskelupaikkana
- Tavoitteet opintojen aikana/miltä opiskelu tuntui
- Opintojen aikana (itsessä) tapahtunut muutos

Siirtyminen työelämään

- Tunnelmat opintojen päättyessä
- Ensimmäinen työpaikka, odotukset työtä kohtaan
- Vastasiko työelämä odotuksia
- Työnteon merkitys, mikä on tärkeää?
- Sosiaalitieteilijyyden näkyminen omassa työssä
- Tavoitteet ja muutos työelämän aikana

Tulevaisuus, unelmat, tavoitteet

- Minä viiden vuoden päästä
- Sosiaali/yhteiskuntatieteiden asema tulevaisuudessa

Stereotyyppinen sosiaalitieteilijä

- Luetaan Oili-Helena Ylijoen väitöskirjasta ”Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosiologia” (1998, 159–160) Tampereen yliopiston sosiaalitieteilijöitä kuvaava mallitarina
- Keskustelua siitä, pitääkö mallitarina paikkansa tänä päivänä, ja millainen olisi Kuopion oma mallitarina. Millaiseksi se muuttuu tulevaisuudessa?

Liite 4: Sosiaalitieteiden mallitarina (Kursivointi Ylijoen)

Teoksesta: Oili-Helena Ylijoki, Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio (1998, 159–160).

”Sosiaalitieteen noviisi on tosiopiskelija, joka opiskelee sivistyksen, kriittisyyden ja tieteellisen ajattelun innoittamana. Kaikenlainen ammatillisuus ja uratietoisuus on hänelle kauhistus. Tosiopiskelijan mielestä tieteellisen ajattelun harjoittaminen on itseisarvoista sivistystä, jota mitkään ulkoiset päämäärät eivät saa ohjata tai rajata.

Tosiopiskelija omistautuu täysin opinnoilleen. Aikaa ja vaivaa säästämättä hän paneutuu sosiaalitieteen saloihin ja kehittää omaa ajatteluaan. Tosiopiskelijalle on tärkeää, ettei hän kulje toisten halkomia polkuja vaan raivaa itse oman tiensä ja rakentaa tinkimättömästi omaa juttuaan.

Täydellinen omistautuminen omalle jutulle vie aikaa, mutta tosiopiskelija ei siitä piittaa. Hänen mielestään sosiaalitieteen opiskelu on niin vaativaa ja arvokasta, ettei sille voi asettaa aikarajoja. Ammatillisille aloille tarkat tavoitteet ja aikataulut saattavat sopia, mutta sosiaalitieteessä tulee vallita täydellinen vapaus ja itsenäisyys. Opiskelu on hänelle ikään kuin elämäntehtävä, ja koko elämä siihen saattaa toisinaan kuluakin.

Yleisiin päämääriin pyrkiessään tosiopiskelija erottuu valtavirrasta, tavallisista ammattiin suuntauneista riviopiskelijoista. Jo pukeutumisellaan tosiopiskelija on toisenlainen, massasta poikkeava. Hänelle onkin tärkeää olla erilainen ja vaihtoehtoinen.

Tosiopiskelija ei kuitenkaan sulkeudu tieteen ja teorian kammioihin, vaan katsoo, että sosiaalitieteen avulla tulee parantaa maailmaa. Yhteiskuntakriittisyys, emansipaatio ja radikalismi ovat hänen sydäntään lähellä. Tosiopiskelija vannoo sosiaalitieteen potentiaalin nimeen, kunhan vain heimo taajuua, että jokainen sukupolvi luo omat radikalismien muotonsa.

Maailmanparantamisen projektissaan tosiopiskelija liittoutuu kaikkien vähäosaisten ja syrjittyjen kanssa. Pakolaiset, vähemmistöt, työttömät, vangit, sairaat ja muut hyljeksityt saavat hänen suosiionsa. Juuri näiden ihmisten puolesta hän haluaa sosiaalitieteen avulla taistella, kaikenlaista vallan käyttöä ja manipulaatiota vastustaen. Tämä on hänen pyhä tehtävänsä.

Tosiopiskelijan taistelu ja omalle jutulle omistautuminen olisi kylmän yksinäistä, ellei hän löytäisi aitoa keskusteluyhteyttä heimon muiden jäsenten kanssa. Yhteinen keskustelu onkin se tapa, jolla tosiopiskelija toteuttaa yleviä päämääriään: harjoittaa tieteellistä ajattelua, parantaa maailmaa ja puolustaa sorrettuja. Yhteinen ja tasa-arvoinen heimon sisäinen keskustelu tuo myös keskinäistä yhtenäisyyttä, joka innostaa ja lämmittää tosiopiskelijan muuten yksinäistä jatkuvan kilvoittelun taivalta.”